

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Факультет іноземної філології

Катерина Галацин, Алла Хом'як

**Інтерактивні технології формування
комунікативної культури майбутніх фахівців
у процесі вивчення англійської мови**

Навчально-методичний посібник

Луцьк
Вежа-Друк
2019

*Рекомендовано до друку
науково-методичною комісією факультету іноземної філології
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 1 від 11 вересня 2019 року)*

Рецензенти:

Біскуб І. П. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики факультету іноземної філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

Лаврин Ю. Е. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Галацин К.

Г 15 Інтерактивні технології формування комунікативної культури майбутніх фахівців у процесі вивчення англійської мови [Текст] : навч.-метод. посіб. / Катерина Галацин, Алла Хом'як. – Луцьк : Вежа-Друк, 2019. – 160 с.

У посібнику розкрито теоретичні основи формування комунікативної культури майбутніх фахівців засобами інтерактивних технологій на заняттях з англійської мови; проаналізовано сутність та види інтерактивних технологій, критерії відбору інтерактивних технологій в процесі формування комунікативної культури фахівців. Уміщено практичні матеріали використання інтерактивних технологій на заняттях з англійської мови з метою формування комунікативної культури фахівців гуманітарних та технічних спеціальностей.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться особливостями застосування інтерактивних технологій на заняттях з англійської мови з метою формування комунікативної культури майбутніх фахівців.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	6
1.1. Сутність інтерактивних технологій	6
1.2. Класифікація та характеристика інтерактивних технологій	15
1.3. Педагогічні вимоги до застосування інтерактивних технологій ..	39
РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	46
2.1 Формування комунікативної культури майбутніх фахівців: зміст, структура, функції	46
2.2. Використання інтерактивних технологій з метою формування комунікативної культури майбутніх фахівців у процесі вивчення англійської мови	61
ПІСЛЯМОВА	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	106
ДОДАТКИ	115

ПЕРЕДМОВА

Становлення нових соціокультурних відносин, трансформація духовних цінностей та ідеалів зумовили формування нової освітньої парадигми, що характеризується інтенсивним розвитком сучасних теоретико-методологічних підходів до процесу професійної підготовки майбутніх фахівців як технічної, так і гуманітарної сфер, застосуванням інноваційних технологій, спрямованих на формування загальнокультурної компетентності фахівців, їхньої комунікативної культури, яка забезпечує гуманізацію взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Нова освітня парадигма головною метою освіти ХХІ ст. визначає формування фахівця з гуманістичним світосприйняттям, яка може активно реалізовувати свій особистісний потенціал на засадах взаєморозуміння, інтеракції та співпраці.

Актуалізація проблеми формування комунікативної культури майбутніх фахівців у ході вивчення іноземної мови, зумовлена низкою чинників:

- *соціокультурними*, що пов'язані з глобалізацією всіх сфер суспільного життя, міжнародною інтеграцією, зростанням масштабів комунікації та її динаміки, інтенсифікацією ЗМІ та розвитком сучасних засобів міжособистісного спілкування (мобільна телефонія, Інтернет тощо);

- *педагогічними* – формування світового та європейського освітнього простору, удосконалення вітчизняної системи вищої освіти в контексті становлення єдиного полікультурного освітнього простору, посилення тенденцій щодо гуманізації освітнього процесу та взаємодії всіх його учасників, зростання вимог до рівня загальної та професійної комунікативної культури фахівців;

- *інформаційно-технологічними* – інтенсивний розвиток інформаційних, телекомунікаційних та педагогічних технологій у системі вищої освіти та комунікації в мережі Інтернет, що потребує не лише знання іноземних мов, а й розуміння культур різних народів світу [100, с. 3].

У зв'язку з цим іноземна мова є потужним розвивальним ресурсом формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців, їхньої комунікативної культури.

Проблема технологізації освіти знайшла своє відображення ще в працях А. Дистервега, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, А. Макаренка, Я. Коменського, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Д. Дьюї, та в подальших дослідженнях вже сучасних педагогів та методистів: В. Безпалька, Г. Ільїна, М. Кларіна, Г. Ващенко, А. Блонського, М. Данилова, О. Пехоти, Т. Селевка та інших, де значна увага приділяється теоретичному обґрунтуванню актуальності інноваційних технологій, їх значимості в освітньому процесі.

Теоретичні й методичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців досліджували О. Аршавська, О. Беляєв, М. Васильєва, М. Вашуленко, Л. Виготський, Н. Волкова, Н. Гез, А. Годлевська, І. Зимня, В. Кан-Калик, М. Коць, В. Півторацька, В. Підгурська, Л. Савенкова, О. Яковліва та інші. Особливості формування комунікативної компетентності професіонала вивчають Ю. Ємельянов, Р. Осадчук, Л. Петровська, С. Петрушин, Л. Столяренко, С. Трубачева, О. Тюптя та ін.

Теорія та практика інтерактивного навчання, впровадження інтерактивних технологій широко та обґрунтовано представлена у численних наукових працях (К. Баханов, Г. Волошина, Н. Коломієць, О. Комар, І. Луцик, О. Пехота, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун, Т. Сердюк, П. Шевчук та ін.). Проте, менше уваги науковцями приділено вивченню проблеми використання інтерактивних технологій на заняттях з англійської мови з метою формування комунікативної культури майбутнього фахівця.

У навчально-методичному посібнику викладено з методологічні, психологічні, організаційні і методичні основи організації активного навчання майбутніх фахівців, особливості використання інтерактивних технологій навчання на уроках іноземної мови з метою формування комунікативної культури студентів гуманітарних та технічних спеціальностей.

Пропонований навчально-методичний посібник розкриває лише деякі аспекти застосування інтерактивних технологій на заняттях з англійської мови як засобу формування комунікативної культури майбутніх фахівців технічних та гуманітарних спеціальностей, не претендуючи на всеохоплюючий аналіз інтерактивного навчання у закладі вищої освіти.

Навчально-методичний посібник призначений для викладачів закладів вищої освіти, студентів та вчителів/викладачів англійської мови.

РОЗДІЛ 1

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1. Сутність інтерактивних технологій

Інноваційні тенденції в системі вищої освіти вимагають підготовки фахівців нового типу, здатних працювати за нових обставин й адекватно реагувати на постійно зростаючі вимоги суспільства. Реалізація цих вимог зумовлює пошук таких технологій навчання, які б відповідали світовому стандарту освіти, забезпечували б підготовку майбутніх спеціалістів на високому професійному рівні. Все це, у свою чергу, спонукає вищі заклади освіти до переосмислення змісту професійної підготовки, побудови його на гуманістичній основі, суб'єкт-суб'єктних відносинах, його реалізація за допомогою інтерактивних технологій навчання.

З'ясовуючи поняття «технологія», зазначимо, що в перекладі з грецької лексема означає «знання про майстерність» [15]. Поняття «технологія» визначається як сукупність форм, методів, прийомів та засобів передачі соціального досвіду, а також технічне оснащення певного процесу [66]. Педагогічна технологія аналізується як проект певної педагогічної системи, що практично реалізується [11].

Для характеристики тієї чи іншої технології, у тому числі й педагогічної, необхідним є виділення таких компонентів, як принципи та засоби, а саму технологію можна визначити як сукупність знань про зміст, організаційні форми процесів навчання й виховання. Як зауважує О. Дубасенюк, вибір цих компонентів у конкретній технології зумовлюється насамперед кінцевою та проміжними цілями, а також рядом інших факторів: рівнем попередньої підготовки студентів, їх здібностями та нахилами, індивідуальними особливостями сприймання, рівнем технічної оснащеності тощо [29].

Нам імпонує визначення педагогічної технології як способу цілісної, системної, цілеспрямовано спроектованої організації спільної діяльності викладача і студентів на основі дидактичних засобів і умов навчання.

Поряд з педагогічною Н.Самсонова визначає поняття освітньої технології [77, с. 192].

На сьогодні у педагогічній науці існує понад 300 визначень поняття «освітні технології». Освітню технологію розглядають як: новітній засіб навчання; педагогічна система; сукупність дій (система дій) чи діяльність; проект (модель) навчально-виховного процесу; галузь науки або педагогічного знання чи наука.

На основі поглядів вчених освітню технологію розуміємо як сукупність способів і засобів оптимального досягнення мети суб'єктами освітнього процесу.

Н.Самсонова констатує, що освітня технологія характеризується низкою методологічних вимог (тобто критеріям технологічності) [77, с. 193]: концептуальність (наукове обґрунтування); системність (послідовність); керованість (наявність зворотного зв'язку); відтворюваність (наявність інвенту); ефективність (досягнення раніше запланованих результатів).

В освітній технології, на думку вченої, повинні бути всі ознаки системи (цілісність, структурованість, взаємозв'язок усіх частин тощо) та науково обґрунтовані цілі. Н. Самсонова слушно вказує: «оскільки будь-яка технологія є іманентною частиною навчального процесу, вона має мати й основні ознаки цього процесу» [77, с. 193]. З огляду на це, авторка виділяє такі ознаки технології: постановка цілей, оцінювання педагогічних систем, оновлення планів і програм на альтернативній основі, операційні компоненти, засоби і способи організаційної діяльності, постійне зростання ефективності процесу, педагогічні результати, які потенційно можуть відтворюватися. У цьому контексті, В. Беспалько справедливо підкреслює, що науково обґрунтована технологія навчання та виховання – це педагогічна майстерність [10, с. 52].

Освітня технологія відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначення освітніх технологій полягає у розв'язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проектування і планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітньо-виховного процесу. Такими освітніми технологіями є концепції освіти, освітні закони, освітні системи.

Уже педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітніх технологій в освітньому процесі за наявності певних умов. Педагогічні технології акумулюють і виражають загальні ознаки та закономірності освітнього процесу незалежно від конкретного навчального предмета. Кожна конкретна педагогічна технологія відображає модель освітньо-

го та управлінського процесів у закладі освіти, об'єднує в собі їх зміст, форми і засоби.

Серед педагогічних технологій, що знайшли відображення в роботі закладів освіти України, найбільш поширеними є інтерактивні технології (авт. О. Пометун, Л. Пироженко).

Поняття «інтерактивний» походить від латинського «inter» – між та «activ» – активний. Лексичне значення слова «інтерактивність», «інтерактив» у перекладі з англійської мови таке: «inter» – взаємний, «act» – діяти, тобто здатність взаємодіяти [3]. Сутність інтеракції науковці (О. Кравчина, О. Пометун, А. Самохіна та ін.) витлумачують як взаємодію, (вплив один на одного), зумовлену індивідуальними особливостями її суб'єктів, соціальною ситуацією, домінантними стратегіями поведінки, цілями учасників взаємодії та можливими суперечностями, які виникають у процесі спільної діяльності й спілкування [78, с. 36]

Під інтерактивністю О. Комар розуміє принцип побудови і функціонування педагогічного, психологічного, комп'ютерного спілкування в режимі діалогу. Реалізуючи технологічні принципи навчання, інтерактивна педагогічна технологія передбачає і інтерактивність комп'ютерних засобів навчання, і інтерактивність організації педагогічного процесу, коли базовим концептуальним положенням визначено навчання на основі інтерактивного спілкування [44]. Аналіз педагогічних джерел дозволив нам визначити такі основні ознаки інтерактиву:

Рис. 1.1. Основні ознаки інтерактиву

Таким чином, як засвідчує аналіз рисунку 1.1, серед основних ознак інтерактиву є:

- пізнавальна активність – процес навчання побудовано таким чином, що кожен заохочений до активного пізнання через багатосторонню комунікацію, групову роботу та творчу взаємодію;
- ситуація взаємонавчання – кожен може висловлювати свою думку і рефлексувати, покладаючись на свій досвід і знання;
- істина і смисли окреслюються у полілозі та взаємодії, а не транслуються готовими знаннями;
- ситуація успіху – присутня атмосфера доброзичливості і взаємопідтримки, що дозволяє кожному відчувати себе комфортно, активно діяти, відзначати власні успіхи, досягнення інших і надбання усієї групи;
- різноманітність форм діяльності, що змінюють одна одну, – індивідуальна, парна, групова діяльність, діяльність в командах;
- різноманітність форматів навчання – дослідницькі процеси, ділові ігри, робота з документами, різними джерелами інформації, творчі завдання тощо;
- поєднання різних видів активності учасників: фізичної (рухова активність); соціальної (активність у соціальному оточенні – комунікація, взаємодія, взаємосприйняття); змістовної стосовно тематики [35, с. 8].

Інтерактив реалізується в процесі навчання. І. Луцик визначає інтерактивне навчання як таку організацію навчального процесу, що має проблемно-пошукову природу, здійснюється за допомогою засобів комунікації та базується на спільній діяльності, за якої педагог знаходиться в позиції фасилітатора, а студенти активно взаємодіють між собою та викладачем [52].

О. Пометун [63, с. 7] інтерактивне навчання трактує як організацію вчителем за допомогою певної системи способів, прийомів, методів освітнього процесу, заснованого на:

- суб'єкт-суб'єктних стосунках педагога й учня (паритетності);
- багатосторонній комунікації; конструюванні знань учнем;
- використанні зворотного зв'язку; постійній активності учня.

З огляду на окреслене вище, інтерактивна модель навчання передбачає постійне спілкування його суб'єктів за моделлю «полілог» (рис.1. 2).

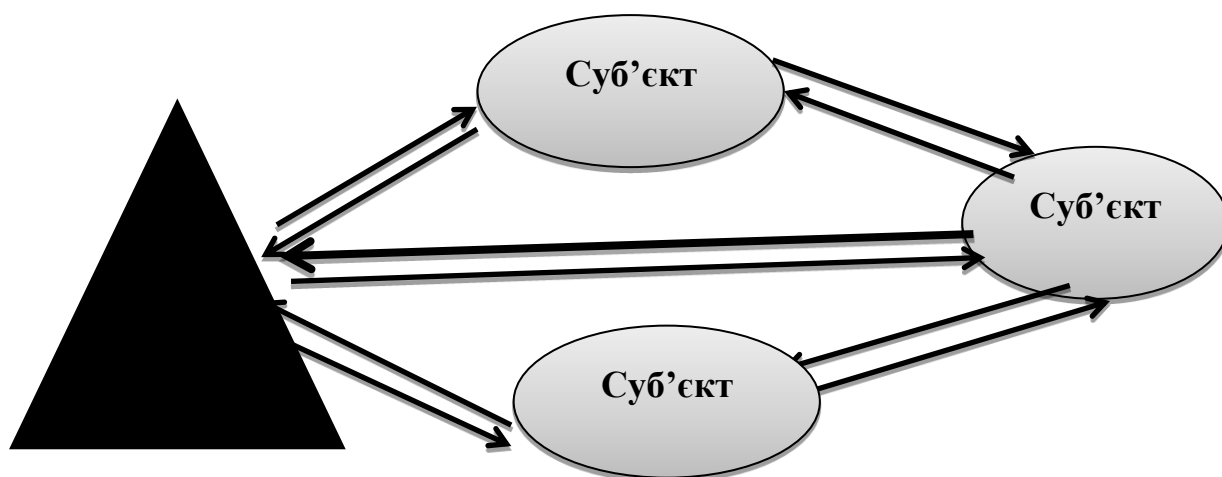

Рис. 1.2. *Модель інтерактивного навчання полілог
(за О. Пометун)*

Подана модель (модель «полілог») відображає постійне спілкування суб'єктів інтерактивного навчання. За такою моделлю відбувається спілкування всіх членів колективу. Це ділові та рольові ігри, дискусії, мозковий штурм, фронтальне опитування, круглий стіл, дебати, тощо [63, с. 7].

Авторський колектив за керівництвом О. Пометун визначає переваги інтерактивного навчання, зазначаючи, що воно спрямоване на формування в студентів здатностей:

- робити більш доступним процес навчання;
- формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити свою точку зору, аргументувати й дискутувати;
- слухати інших, поважати альтернативну думку;
- моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації та переживати їх;
- вчитись будувати конструктивні відносини в групі;
- визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, знаходити компроміси, прагнути до діалогу;
- аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу;
- знаходити спільне розв'язання проблеми;
- розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт [63, с. 17]

Як зазначає І. Роберт, інтерактивне навчання передбачає навчання через реалізацію прямого та зворотного зв'язків між студентами й викладачами, технологічний доступ до навчальних відомостей із застосу-

ванням інтерактивних технологій, адаптацію системи навчання до індивідуальних рис студентів, керування навчальною діяльністю студентів [71].

В інтерактивному навчанні головним фактором є взаємодія учасників освітнього процесу з предметним змістом, з іншими його учасниками, з їхнім вітагенним досвідом.

Л. Гейхман до найважливіших принципів інтерактивного навчання відносить наступні:

- особистісно-орієнтоване спілкування;
- рольову організацію навчального процесу;
- колективну (групову) взаємодію;
- сконцентрованість у організації навчального матеріалу та навчального процесу;
- поліфункціональність вправ [24].

Інтерактивність доцільна в тому випадку, коли студент має свободу вибору навчальних дій. Володіючи змогою вільно опановувати знання, майбутні фахівці активно відстоюють особисті позиції в освітньому комунікативному просторі, що слугує своєрідним способом професійної самореалізації, сприяє ґрунтовному засвоєнню фахової інформації [14, с. 44].

Дослідницької уваги потребують визначені Л. Варгою [14, с. 44] види інтерактивності в освітньому процесі, а саме:

- інтерактивність зворотного зв'язку, що вможливорює формулювання запитань, одержання відповіді або контроль процесу засвоєння навчального матеріалу;
- часова інтерактивність, яка дає змогу самостійно визначати початок і тривалість процесу навчання, а також темп та швидкість засвоєння навчального матеріалу;
- порядкова інтерактивність, що допомагає студентові вільно обирати черговість використання фрагментів інформації;
- змістова інтерактивність, яка дає студентові змогу змінювати, доповнювати або зменшувати обсяги інформації;
- творча інтерактивність, що виявляється у створенні студентами продуктів креативної діяльності [44, с. 45].

Завдяки інтерактивному зворотному зв'язку стає можливою, на наш погляд, найбільш ефективна діяльність студентів із засвоєння навчального матеріалу.

Л. Варга описує два види зворотного зв'язку. Перший вид зворотного зв'язку (оцінний) – оперативне надходження інформації від

певної навчальної програми як відповідь на дії студента. Такий зв'язок дає студентові змогу зробити правильний висновок про результативність його навчальної діяльності. Водночас він спонукає студента до рефлексії та виважених дій, допомагає йому оцінити й скоректувати наслідки навчання.

Інтерактивність зворотного зв'язку другого виду нерідко називають серед дієвих засобів інтенсифікації процесу навчання. У процесі організації проектної діяльності до завдань керівників проекту зараховують налагодження оперативного зворотного зв'язку як реакцію на результати діяльності партнерів у комунікації. Варто наголосити на раціонально організованому зворотному зв'язку в інформаційному освітньому середовищі, що сприяє формуванню стійкої позитивної мотивації навчальної діяльності студентів.

Перший вид зворотного зв'язку, який здебільшого застосовують у *тестах*, має кілька рівнів реалізації:

- 1) констатація неправильного результату розв'язання завдань без аналізу допущених помилок та будь-яких рекомендацій;
- 2) фіксація неправильного результату розв'язання завдань без аналізу допущених помилок, але з рекомендаціями загального характеру;
- 3) констатація неправильного результату розв'язання завдань із конкретними рекомендаціями для одержання правильного розв'язку, а почасти – аналіз допущених помилок

Другий вид – *реакція* викладача або інших учасників комунікативної взаємодії на навчальну діяльність студента.

Саме в інтерактивному навчанні реалізується інтерактивна технологія як спільна навчально-пізнавальна та активно-пошукова діяльність викладачів і студентів, основу якої становить взаємодія, діалог, взаємонавчання. Засобом такої діяльності слугує інтерперсональна комунікація [44, с. 45].

Аналізуючи інтерактивну технологію Т. Розумна зазначає [72, с. 263], що така технологія передбачає спеціальну організацію пізнавальної діяльності студентів і має конкретну передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожна особистість відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Учена підтримує думку Е. Голанта [25, с. 92.] у тому, що викладач в інтерактивному навчанні є не лише носієм інформації та певної суми знань, а й виконує роль фасилітатора, проектувальника та консультанта. Крім того, зазначає вона, інтерактивна технологія передбачає організацію та розвиток такого спілкування, що приводить до взаєморозуміння, взаємо-

дії, колегіального вирішення загальних, але важливих для кожного учасника завдань.

Саме інтерактивна технологія акумулює діалогові форми процесу пізнання, орієнтацію на мобілізацію пізнавальних сил і прагнень студентів, посилення мотивації до навчання, пробудження самостійного інтересу до пізнання, становлення власних засобів діяльності, у розвитку вмінь концентруватися на творчому процесі й одержувати від нього задоволення. Тому інтерактивний процес має характеризуватися високою інтенсивністю комунікації, спілкування, обміном діяльністю, зміною та різноманітністю видів діяльності, процесуальністю (зміною станів учасників), цілеспрямованою рефлексією учасників діяльності, діалогом [44, с. 264].

Варто зауважити, що *результати інтерактивного навчання можуть бути досягнутими тільки за умови проведення рефлексії як завершення будь якої інтерактивної технології*. Рефлексія як найважливіший принциповий момент інтерактивного навчання передбачає, що активні дії учнів вже завершені й учень розмірковує про спосіб їх виконання, про результати діяльності, про можливість подальшого застосування набутих знань і навичок. В інтерактивному навчанні є багато прийомів організації рефлексії, яка також передуює засвоєнню учнями тих чи інших теоретичних концепцій.

Інтерактивне навчання передбачає наявність таких структурних компонентів (табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Структурні компоненти інтерактивного навчання

№ з/п	Компоненти	Мета	Орієнтована тривалість
1	2	3	4
1.	<i>Мотивація</i>	Метою цього етапу є фокусування уваги студентів на проблемі й формування інтересу до обговорюваної теми. Для цього можна використати запитання, цитати, короткі історії, невеличке завдання тощо.	<i>5 % робочого часу</i>
2.	<i>Представлення теми та очікуваних навчальних результатів</i>	Передбачає формування розуміння студентами змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти в результаті заняття і чого від них очікує викладач. Часом буває доцільно залучити до визначення очікуваних результатів усіх учасників заняття.	<i>5 хвилин</i>

Закінчення таблиці 1.1

1	2	3	4
3.	<i>Надання необхідної інформації</i>	На цьому етапі здійснюється формування умінь пошуку достатньої інформації, для того, щоб на її основі виконувати практичні завдання. Це може бути міні-лекція, ознайомлення з роздатковим матеріалом, презентація виконаного домашнього завдання. Для економії часу на занятті можна подавати інформацію в письмовому вигляді для попереднього (домашнього) вивчення. На самому занятті викладач може ще раз звернути на неї увагу, особливо на практичні поради, якщо необхідно, прокоментувати терміни або організувати невеличке опитування	<i>10 хвилин</i>
4.	<i>Інтерактивна вправа</i>	Центральна частина заняття, що має на меті – формування умінь здобувати знання. Передбачає: – інструктування – викладач розповідає учасникам про мету вправи, про правила, про послідовність дій і обсяг часу на виконання завдань запитує, чи все зрозуміло; – об'єднання в групи і / або розподіл ролей; – виконання завдання (викладач виступає організатором, консультантом, ведучим дискусії); – презентація результатів роботи.	<i>60 % часу</i>
5.	<i>Підведення підсумків, оцінювання результатів заняття</i>	Передбачає узагальнення здобутих у ході пошуку знань, умінь й навичок. Обговорення очікуваних результатів, оголошених на початку заняття. Бажано поставити студентам такі запитання: що нового дізналися; які навички отримали; як це може бути корисним у житті; що сподобалося на занятті	<i>до 20 % часу</i>

Узагальнюючи погляди науковців можемо резюмувати, що інтерактивне навчання одночасно вирішує наступні завдання:

– розвиває комунікативні вміння і навички, допомагає встановленню емоційних контактів;

– вирішує інформаційну задачу, оскільки забезпечує студентів необхідною інформацією, без якої неможливо реалізувати спільну діяльність;

– розвиває загальні навчальні та наукові вміння і навички (аналіз, синтез, постановка цілей та ін.);

– забезпечує виховну мету, привчаючи працювати в команді, прислухатися до чужої думки.

Інтерактивне навчання частково вирішує ще одне завдання – релаксацію, зняття нервового навантаження, перемикання уваги, зміну форм і т. ін.

Отже, інтерактивні технології розуміємо як сукупність методів, прийомів, які дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі. Зазначаємо, що інтерактивні технології спонукають студентів до творчо-пошукової діяльності; створюють освітню й розвивальну траєкторію для формування особистісних і професійних якостей, необхідних для гармонізування взаємних комунікативних дій у сучасному суспільстві.

1.2. Класифікація та характеристика інтерактивних технологій

На сьогодні педагогічною наукою напрацьовано велику кількість інтерактивних технологій й підходів до їх класифікації.

Класифікація – це фр., англ. classification походить від лат. classis – клас та facio – роблю) – система розподілення по групах відповідно до наперед визначених ознак [15].

Для класифікації інтерактивних технологій навчання науковцями використано ті чи інші ознаки. Так, Т. Сердюк запропоновано класифікацію інтерактивних технологій [78], в основу якої покладені такі критерії:

– *дидактична мета*: інформаційні, розвиток дієво-практичної сфери, розвиток механізмів самокерування особистості, розвиток сфери творчих якостей, розвиток ключових компетентностей;

– *домінуючі форми організації навчально-пізнавальної діяльності*: індивідуальні, парні, групові, колективні;

– *домінуючі методи навчання*: інформаційні, проблемно-пошукові, імітаційно-ігрові, дослідницькі;

– *домінуючі засоби навчання*: гомоорієнтовані (основний партнер у взаємодії – людина або група осіб) і техноорієнтовані (переважання технічних засобів навчання).

Автори інтерактивного навчання О. Пометун та Л. Пироженко пропонують таку класифікацію інтерактивних технологій [64, с. 33]. (див. рис. 1.3).

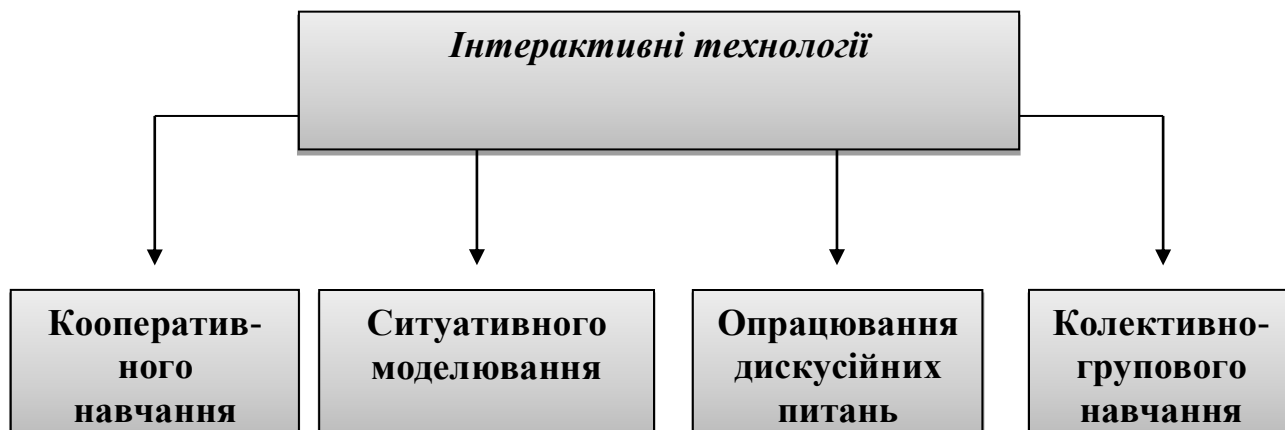

Рис. 1.3. Класифікація інтерактивних технологій
(за Л. Пироженко та О. Пометун)

Як засвідчує рисунок 1.3, інтерактивні технології автори поділяють на:

- технології кооперативного навчання (робота в парах, трійках, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо);
- технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація та ін.);
- технології опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, займи позицію, кейс-метод, дискусія тощо);
- інтерактивні технології колективно-групового навчання (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, ажурна пилка та ін.).

Коротко зупинимося на аналізі цих технологій.

Технології кооперативного навчання – це парна і групова робота, які організовується як на лекційних, так і на практичних чи семінарських заняттях. Варто зазначити, що кооперативне навчання відкриває для студентів можливість співпраці зі своїми ровесниками, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню особистостями вищих результатів засвоєння знань і формування вмінь. Така модель легко й ефективно поєднується із традиційними формами та методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання [64, с. 22].

Парна діяльність студентів передбачає роботу парами, коли усі студенти отримують можливість висловлювати свою думку, говорити; подумати, обмінятись ідеями спочатку з партнером і лише потім озвучити їх перед аудиторією. Вона сприяє розвитку навичок спілкування,

вміння висловлюватись, критичного мислення, вміння переконувати й вести дискусію.

Робота студентів у малих групах (не менше 3 осіб), об'єднаних навчальною метою (завданням) здійснюється за опосередкованого керівництва викладача і в співпраці з студентами. Вона може використовуватись для вивчення нового матеріалу, для усвідомлення, повторення, закріплення і контролю знань.

На основі поглядів вчених нами визначено *особливості роботи в малих групах* :

- базується на протиріччях – інтеграції та диференціації (діяти спільно як одне ціле; кожному бути індивідуально функціональним);
- вимагає від викладача спеціальної підготовки, складання відповідних завдань та добору необхідного інформативного чи експериментального матеріалу;
- вимагає специфічних зовнішніх умов: зручного розташування місць студентів, можливості дистанціюватись малим групам одна від одної; повинен бути доступ викладача до кожної групи; наявність навчального матеріалу та ресурсів-носіїв (довідники, посібники, графіки, фліп-чарт тощо) у такій кількості комплектів, скільки мікрогруп;
- не всі студенти здатні виконувати функціональні ролі, виявляти гнучкість, що знижує ефективність роботи мікрогрупи в цілому; знижує мотивацію інших членів групи [27, с. 61].

Серед специфічних властивостей застосування технології роботи в малих групах нами визначені (таблиця 1.2):

Таблиця 1.2

**Властивості застосування технології роботи
в малих групах**

Тип	Характерні особливості	Вклад в роботу групи	Негативні прояви
1	2	3	4
Виконавець	Консервативні, Дисципліновані, Надійні	Здійснюють плани та ідеї	Дещо негнучкі до змін, Загальмовано реагують на нові ідеї
Головуючий	Зрілі в судженнях, Впевнені, Викликають довіру	Усвідомлюють мету і можливості, Мотивують одногрупників, сприяють прийняттю остаточного рішення	Не виражені інтелектуальні та творчі здібності

Закінчення таблиці 1.1

1	2	3	4
Збуджувач активності	Динамічні, Збуджені, Здатні швидко охолонути	Сперечаються, Тиснуть на інших, Находять обхідні шляхи	Піддаються на провокацію, Можуть гарячкувати
Генератор ідей	Розумні, мислячі, Розвинута уява, Оригінальні	Придумують оригінальні ідеї, здатні вирішувати складні проблеми	Нездатні керувати ординарними людьми, спілкуватись і відстоювати власні ідеї
Дослідник ресурсів	Екстраверти, Ентузіасти, Допитливі, Комунікабельні	Досліджують нові можливості, Розвивають контакти, Проводять переговори	Втрачають інтерес до справи, як тільки зникає ентузіазм
Критик-аналітик	Розсудливі Інтелектуали, Об'єктивні, Нудні	Аналізують, Бачать всі альтернативи, Продумують можливі результати	Песимісти, Образливі, прямолінійні, Нездатні переконати інших
Командний гравець	Комунікабельні, Поступливі, Здатні до сприйняття ідей і завдань	Прислухаються до чужих думок, нагромаджують досвід, Долають суперечності, Встановлюють контакти заради спільного результату	Нерішучі в критичних ситуаціях, не здатні виявити власну ініціативу
Пасивний спостерігач	Неконтактні, неговіркі, Недостатній інтелектуальний розвиток	Намагаються вникнути в зміст групової роботи	Словесно не реагують на те, що відбувається в групі, Відсиджуються за «спиною» активістів, не вникаючи в сутність роботи

Проаналізуємо методи й прийоми роботи в малих групах.

Ланцюжок. Метод, який передбачає роботу мікрогруп над вирішенням однакового завдання (проблеми, ситуації). Після завершення роботи, представник однієї з мікрогруп повідомляє спосіб вирішення завдання. Представник наступної групи, перш ніж повідомити власний варіант рішення, повинен коротко повторити точку зору попередньої

групи з оцінкою їхньої пропозиції. Таким чином відбувається «естафета» і відбір найцінніших пропозицій.

Акваріум. Учасники мікрогрупи працюють у колі. Одна мікрогрупа – в центрі аудиторії. Після обговорення (усіма мікрогрупами), мікрогрупа, що знаходиться в центрі кола, представляє результат, а решта мікрогруп уважно слухає, не втручаючись. Після цього групи зовнішнього кола у порядку встановленому викладачем, обговорюють виступ групи і доповнюють власні напрацювання.

Змінювані трійки. Усі студенти поділяються на трійки і працюють над однаковим навчальним завданням. Після обговорення і вибору спільного рішення, двоє членів трійки переходять в інші трійки (різні), де залишається один представник. Там вони обмінюються із своїми набутками. Можна рухати трійками стільки разів, скільки, є питань. Так, наприклад, коли проходить три ротації, кожен студент зустрічається із шістьма іншими студентами. Такий прийом активізує всіх студентів.

Діалог. Суть цього методу полягає в спільному пошуку групами узгодженого рішення. Це знаходить своє відображення у кінцевому тексті, переліку ознак, схемі тощо.

Діалог виключає протистояння, критику позиції тієї чи тієї групи. Всю увагу зосереджено на сильних моментах у позиції інших.

За діалоговою технологією група студентів об'єднується у 5–6 робочих підгруп і підгрупу експертів (сильних студентів). Робочі групи отримують 5–10 хвилин для виконання завдання. Група експертів складає свій варіант виконання завдання, стежить за роботою груп і контролює час. По завершенні роботи представники від кожної робочої групи на дошці або на аркушах паперу роблять підсумковий запис. Потім, по черзі, надається слово одному доповідачеві від кожної групи. Експерти фіксують спільні погляди, а на завершення пропонують узагальнену відповідь на завдання. Групи обговорюють і доповнюють її. До конспектів занотовується кінцевий варіант.

Коло ідей. Метою цього інтерактивного методу є вирішення гострих суперечливих питань, створення списку ідей та залучення всіх студентів до обговорення поставленого питання. Застосовується, коли всі групи мають виконувати одне і те саме завдання, яке складається з декількох питань (позицій), які групи представляють по черзі. Коли малі групи завершують виконувати завдання і готові подати інформацію, кожна з них по черзі озвучує лише один аспект проблеми, що обговорювалась. Продовжуючи по колу, викладач запитує всі групи по

черзі, поки не вичерпаються ідеї. Це дасть можливість кожній групі розповісти про результати своєї роботи, уникаючи ситуації, коли перша група, що виступає, подає всю інформацію.

Як варіант можуть подаватись по колу результати не тільки групової, а й індивідуальної роботи. Цей метод є ефективним для вирішення проблемних питань. Для створення списку думок, точок зору можна попросити кожного учня по черзі запропонувати одну ідею усно або написати свою думку чи ідею на картці-індексі без імені. Викладач збирає всі картки і складає список зазначених у них ідей на дошці або починає дискусію, користуючись інформацією з карток [63].

Два – чотири – всі разом передбачає об'єднання пар студентів у четвірки для обговорення поставленої проблеми і прийняття спільного рішення. Цей варіант кооперативного навчання ефективний для розвитку навичок спілкування в групі, вмінь переконувати та вести дискусію.

Синтез думок. Дуже схожий за метою та початковою фазою на попередній варіант групової роботи. Але після об'єднання в групи і виконання завдання студенти не роблять записів на дошці, а передають свій варіант іншим групам, які доповнюють його своїми думками, підкреслюють те, з чим не погоджуються. Опрацьовані таким чином аркуші передаються експертам, які знову ж таки зіставляють написане з власним варіантом, роблять загальний звіт, котрий обговорює весь колектив.

Спільний проект. Цей метод має таку саму мету та об'єднання в групи, що й діалог. Але завдання, які отримують групи, різного змісту та висвітлюють проблему з різних боків. По завершенні роботи кожна група звітує і записує на дошці певні положення. У результаті з відповідей представників груп складається спільний проект, який рецензується та доповнюється групою експертів.

Пошук інформації. Різновидом, прикладом роботи в малих групах є командний пошук інформації (зазвичай тієї, що доповнює раніше прочитану вчителем лекцію або матеріал попереднього заняття, домашнє завдання), а потім відповіді на запитання. Використовується для того, щоб оживити сухий, іноді нецікавий матеріал [64].

Отже, технологія кооперативного навчання наділена вагомим навчальним потенціалом і здатна оптимізувати освітній процес у закладах вищої освіти, зробивши його більш ефективним і особистісно-спрямованим. Але одночасно вона вимагає значних зусиль від викладача щодо реалізації методики організації, врахування особли-

востей змісту і мети навчальної дисципліни, студентів та забезпечення умов соціально-психологічних та ділових аспектів групової діяльності.

Технологію ситуативного моделювання називають ще моделлю навчання у грі. За цією моделлю побудова навчального процесу здійснюється за допомогою включення студента в гру (передусім ігрове моделювання явищ, що вивчаються). Використання гри в освітньому процесі завжди стикається з протиріччям: навчання є завжди процесом цілеспрямованим, а гра за своєю природою має невизначений результат (інтригу). Тому завдання викладача при застосуванні ігор в освітньому процесі полягає в підпорядкуванні гри визначеній дидактичній меті.

Методи й прийоми технології ситуативного моделювання.

Симуляції – це створені викладачем ситуації, під час яких студенти копіюють у спрощеному вигляді процедури, пов'язані з діяльністю суспільних інститутів, які існують у справжньому економічному, політичному та культурному житті. Це своєрідні рольові ігри з використанням чітко визначених (за законом або за традиціями) і відомих ролей та кроків, що повинні здійснити виконавці: громадські слухання, збори, асамблеї, засідання комісій, політичні дебати тощо.

Готуючи студентів до симуляції викладач має не тільки розподілити ролі, а й з'ясувати з кожним виконавцем послідовність його дій та висловлювань, наприклад, виходячи з обов'язків голови парламенту тощо. Регламент усієї симуляції будується за чітким сценарієм, який збігається з проведенням такої процедури в реальному житті.

Отже, симуляції є «мініатюрною» версією реальності, технологія наближена до рольової гри, але істотно відрізняється від неї, бо її метою є не представлення поведінки конкретних особистостей, а ілюстрування певних явищ і механізмів: процедури прийняття рішень. Симуляція дає можливість студентам глибоко вжитися в проблему, зрозуміти її з середини [64, с. 65 с].

Спрощене судове слухання (суд prose). Ця технологія дає можливість студентам розіграти судовий процес з конкретної справи з мінімальною кількістю учасників. Це процес за участю трьох осіб: судді, який буде слухати обидві сторони і приймати остаточне рішення, обвинувачуваного й обвинувача або їхніх представників.

Імітаційно-ігрове навчання передбачає використання дидактичних, рольових, ділових та інших ігор та імітації. У процесі такого навчання студент учить самостійно мислити, діяти, вести науковий диспут, адаптуватися в групі, розуміти мотиви й інтереси інших

учасників гри, самостійно приймати рішення та взаємодіяти з іншими. В основу класифікації ігор покладено ознаку цільового призначення (рис. 1.4).

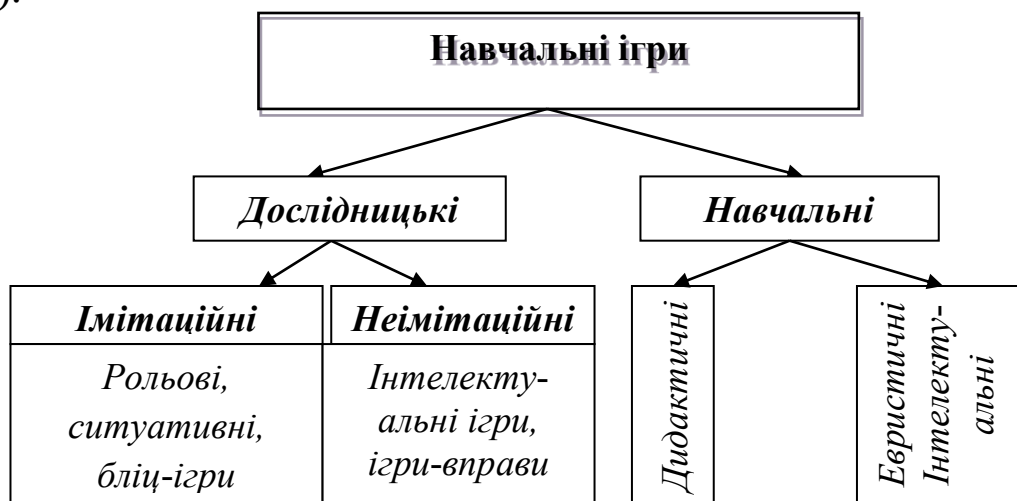

Рис. 1.4. Види навчальних ігор

Отже, відповідно дидактичній меті ігри класифікують на навчальні (спрямовані на здобуття нових знань, умінь та навичок і можуть використовуватися у підготовці студентів до самостійних, контрольних робіт, колоквиумів) і дослідницькі. До навчальних належать дидактичні – у процесі яких вивчаються елементи теорії й практики діяльності спеціаліста та евристичні, особливістю яких є те, що викладач не тільки дає студентам нові знання, а й уміло організовує ситуації, які не мають прямих відповідей на запитання, змушують студентів на основі тих знань, які вже сформовані, та особистого досвіду робити висновки. У свою чергу, дослідницькі ігри передбачають наявність проблеми й пошук шляхів її подальшого вивчення. Дослідницькі ігри класифікують також на імітаційні та неімітаційні.

Імітаційні ігри моделюють реальні об'єкти і умови. Це:

– *рольові ігри* (учасники гри перевтілюються в певну роль та в неризикованій ситуації виявляють професійні знання, критично їх оцінюють, аналізують й знаходять шляхи вирішення проблеми). Кожна особа в рольовій грі має чітко знати зміст її ролі та мету рольової гри взагалі.

Мета: визначити ставлення до конкретної життєвої ситуації, набутти досвіду шляхом гри, допомогти навчитися через досвід та почуття. Рольова гра може також використовуватися для отримання конкретних навичок, наприклад, безпечної поведінки в певній ситуації тощо.

Рольова гра потребує ретельної підготовки.

Початкові вправи мають бути простими з наступним ускладненням. Наприклад, можна почати з читання текстів – за ролями, формулювання коротких висловлювань або відповідей від імені історичної особи, *природного* явища, конкретного предмета, тварини [63, с. 55].

Дуже важливим є розподіл ролівої гри за часом:

- пояснення умов припадає приблизно 10–15 %;
- робота в малих групах – 15–25 %;
- презентація й обговорення – 40–50 %;
- підсумки – до 15 %.

Розігрування конкретної життєвої ситуації за ролями допоможе студентам виробити власне ставлення до неї, набуту досвіду шляхом гри, сприяє розвитку уяви і навичок критичного мислення, вихованню спроможності знаходити й розглядати альтернативні можливості дій, співчувати іншим;

– *ситуативні* – в якості об’єкта імітації виступає реальна ситуація, котра може виникнути в професійній діяльності;

– *бліц-ігри* – учасники гри здійснюють перевірку гіпотез, пошук і накопичення інформації, роблять висновки за результатами роботи.

У свою чергу, неімітаційні ігри зосереджені на проблемі, мають пошуковий характер і у них відсутня імітація реальних обставин. Це:

– *інтелектуальні ігри*, спрямовані на стимулювання інтелектуально-творчих пізнавальних здібностей студентів. Вони передбачають такі етапи: створення проблемної ситуації, генерація ідеї, аналіз, перевірка й вибір кращих ідей.

– *інтелектуальні ігри* підкреслюють єдність двох складових – генерацію ідеї (ідей) і її розвиток;

– *ігри-вправи* – система різноманітних дій викладача на занятті, що має за мету формування та вдосконалення діалогічних умінь студента [63, с. 56].

Варто визначити основні складові навчальної гри:

1) імітація професійно-педагогічних ситуацій у навчальному процесі;

2) опис алгоритму дій у змодельованих ситуаціях;

3) розмаїття імітаційно-ігрових ролей, розподіл їх між учасниками занять із урахуванням можливостей, задатків та досвіду педагогічної роботи;

4) стан емоційно-позитивної напруги учасників імітаційно-ігрової діяльності;

5) нестандартність підходів і способів розв'язання педагогічних проблем;

6) багатоваріантність розв'язання;

7) обговорення результатів імітаційно-ігрової діяльності;

8) чіткість критеріїв оцінювання дій учасників цих занять.

Як правило ігрова модель навчання має 4 етапи:

– орієнтація (введення слухачів у тему, ознайомлення з правилами гри, загальний огляд її перебігу);

– підготовка до проведення гри (ознайомлення зі сценарієм гри, визначення ігрових завдань, ролей, орієнтовних шляхів розв'язання проблеми);

– основна частина – проведення гри;

– обговорення [64, с. 42].

В імітаційно-ігровій діяльності апробуються форми колективного спілкування, педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості, що дає змогу майбутнім учителям освоювати методику педагогічної взаємодії.

У процесі використання ігор варто дотримуватися наступних принципів: активності, цікавості, колективності, моделюванні зворотного зв'язку, проблематичності, результативності, самостійності, системності, змагальності.

В учасників гри формується не лише індивідуальна відповідальність, але й відповідальність за роботу всієї команди, оскільки успіх заняття в цілому залежить від узгодженості та взаємодії всіх учасників ігрового поля.

Тематика ігрових занять скеровується на вирішення конкретних ситуацій саме методом згурпованої командної роботи.

Технології опрацювання дискусійних питань.

Важливо відмітити, що дискусія є важливим засобом пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання, яка сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми; сприяє глибокому розумінню проблеми, виробленню самостійної позиції, добору аргументів та оперуванню ними, розвитку критичного мислення; навчає чути й розуміти співрозмовника, сприяє уточненню власних переконань, формуванню власного погляду на світ [63].

Дехто з фахівців вважає дискусію різновидом співробітництва, коли щодо обговорюваної проблеми висловлюються всі учасники спільної діяльності.

На основі поглядів вчених нами визначено вимоги до проведення дискусії:

- розпочинати проведення дискусії з постановки конкретного дискусійного питання (тобто такого, яке не має однозначної відповіді й допускає різні варіанти вирішення, зокрема протилежні);
- висловлювання мають не виходити за межі обговорюваної теми;
- кожне з тверджень має супроводжуватись аргументацією; учитель може ставити навідні питання на зразок: «Які факти свідчать на користь цієї думки?», «Яким чином ви дійшли такого висновку?»;
- дискусія може завершитися як консенсусом (прийняттям узгодженого рішення), так і збереженням існуючих розбіжностей між учасниками дискусії.

Потрібно заохочувати до участі в дискусії інших [44].

Методи й прийоми технології опрацювання дискусійних питань.

Дискусія – широке публічне обговорення спірного питання – метод, який сприяє розвитку критичного мислення, дає змогу визначити власну позицію, формує навички відстоювання власної думки, поглиблює знання з обговорюваної проблеми. Дискусія дає змогу складення об'ємного та багатопланового бачення обговорюваних проблем.

Головна роль у ході дискусії належить викладачеві, його вмінню ставити запитання, вести діалог, тримати паузи, очікуючи відповіді. Протягом дискусії роль викладач не зводилася до директивних реплік або висловлювання особистих суджень. Високу ефективність дискусії забезпечують запитання відкритого типу, що стимулюють мислення. Це «дивергентні» або «оцінювальні» за своїм змістом запитання. Вони не передбачають (на відміну від закритих «конвергентних») короткої, однозначної відповіді, спонукають до пошуку, творчого мислення. Це запитання типу: Як? Чому? За яких умов? «Оцінювальні» запитання допомагають студентів виробити свою власну оцінку того чи іншого явища, власне судження [44].

Продуктивність генерації ідей збільшується, якщо викладач надає час для обміркування відповідей, уникає питань, які нечітко сформульовані, не ігнорує жодного запитання; розширює думку або змінює її напрям, уточнює висловлювання, уникає узагальнень, спонукає студентів до поглиблення думки.

«Дискусія з відкритим кінцем», є сутність якої полягає у виявленні протилежних поглядів, суперечливих позицій студентів із носіями іншої мови та формування толерантного ставлення до іншої позиції чи

поглядів. Щодо особливостей цього методу, то на відміну від традиційно прийнятої, так званої дискусії з «закритим кінцем», спрямованої на аналіз тієї чи іншої проблеми та виведення чітких висновків, дискусія з «відкритим кінцем» передбачає, навпаки, вияв різних поглядів стосовно однієї і тієї ж проблеми, і цим самим демонструє складність її та вплив на розуміння та осмислення індивідуально-психологічних та соціально-психологічних характеристик учасників взаємодії. В основі методу лежить певне проблемне питання, судження, твердження, яке однозначно сприймається учасниками дискусії неоднаково, тобто виникають різні, часто – протилежні позиції, відстоювання яких сприяє формуванню толерантного ставлення до інших поглядів.

Займи позицію. Цей метод корисний на початку роботи з дискусійними питаннями та проблемами. Він використовується на початку заняття для демонстрації розмаїття поглядів на проблему, що вивчатиметься, або після опанування студентами певною інформацією з проблеми і усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо її вирішення. Варто використовувати дві протилежні думки, які не мають одної (правильної) відповіді. Розглядаючи протилежні позиції з дискусійної проблеми, студенти знайомляться з альтернативними поглядами; прогнозують, які наслідки будуть мати індивідуальні позиції і політичні рішення для суспільства, для окремих людей; на практиці використовують уміння захищати власну позицію; вчаться вислуховувати інших; отримують додаткові знання з теми.

Технологія «*Зміни позицію*» є подібною до технології «*Займи позицію*» й дозволяє обговорити дискусійні питання за участі всіх студентів. Метод дозволяє стати на точку зору іншої людини, розвивати навички аргументації, активного слухання і т. п.

Метод Прес можна запропонувати до будь-якої проблеми за умови дотримання чотирьох етапів (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Етапи реалізації методу Прес

Як свідчить рис. 1.5, на першому етапі використання методу Прес студентам пропонується висловити свою думку, пояснити власну точку зору. Уже на другому етапі обов'язковим є пояснення причини виникнення цієї думки, обґрунтування доказів. Третій етап має на меті доведення власної думки через подання прикладів, додаткових аргументів на підтримку власної позиції, а також фактів, які демонструють запропоновані докази. І четвертий етап передбачає узагальнення власних думок й формулювання висновків.

Світовий педагогічний досвід нагромадив низку прийомів організації обміну думок, які є згорнутими формами дискусії. До них належать:

- «*круглий стіл*» – бесіда, у якій бере участь невелика група студентів на рівних правах (до 5 осіб), відбувається обмін думками як між студентами, так і з «аудиторією» (решта групи);
- «*засідання експертної групи*» («панельна дискусія») – спільне обговорення висунутої проблеми учасниками групи (4–5 студентів з визначеним заздалегідь керівником) та обговорення доповіді (досить стислої, у якій кожен доповідач висловлює свою позицію);
- «*форум*» – обговорення, що нагадує «засідання експертної групи», у ході якого ця група обмінюється думками з «аудиторією»;
- «*дебати*»: формалізоване обговорення, яке побудоване на основі виступів учасників-представників двох протилежних команд-суперників та заперечень до цих виступів. Варіантами такого обговорення є «британські дебати», що нагадують процедуру обговорення проблемних питань у Британському парламенті;

Навчальна дискусія передбачає питання викладача й відповіді студентів. Головна роль у дискусії належить викладачеві, його вмінню ставити запитання, вести діалог, тримати паузи, очікуючи відповіді. Протягом дискусії роль викладача не повинна зводитися до директивних реплік або висловлювання особистих суджень.

Серед форм навчальної дискусії можна виділити і «*техніку акваріума*» особливий варіант організації групової взаємодії. Цей різновид дискусії застосовується в роботі з матеріалом, зміст якого пов'язаний із суперечливими підходами, конфліктами, розбіжностями. М. Кларін вважає, що саме такий варіант дискусії робить акцент на процес презентації точки зору та її аргументації і пропонує наступну процедуру роботи за «*технікою акваріума*»:

- постановка проблеми перед академічною групою;
- викладач розподіляє студентів на групи, що сидять у колі;

- викладач або самі учасники обирають того, хто буде представляти позицію цілої групи;
- групи швидко обговорюють проблему, щоб дійти згоди;
- представники груп збираються у центрі аудиторії й відстоюють свої позиції, допомагати дозволяється лише записками, де сформульовано вказівки;
- викладач дозволяє представникам взяти «тайм-аут» для консультацій;
- обговорення закінчується або після закінчення призначеного часу, або після розв'язання проблеми;
- проводиться критичне обговорення «техніки акваріума» всією групою [41, с.105].

«Брейнсторминг» (англ. *brainstorming* – мозковий штурм (мозкова атака) [83]). Мозковий штурм ґрунтується на груповому формуванні ідеї розв'язання певної задачі. Група, перед ставиться завдання, висуває якомога більше нових ідей, інколи абсолютно несподіваних, що сприяє створенню атмосфери невимушеності, загальності та співробітництва. Заохочується будь-яка пропозиція, думка, ідея, забороняється критика і насмішки щодо них. Відбір ідей здійснюється спеціалістами-експертами, які їх оцінюють у два етапи. Спочатку із загальної кількості відбирають найбільш оригінальні та раціональні, а потім з них вибирається найоптимальніша, із урахуванням специфіки творчого завдання та мети його вирішення. Тільки після збирання всіх пропозицій починається їх оцінка, яка полягає в об'єктивному аналізі всіх пропозицій і виборі найбільш оптимальної з них [48, с. 53].

Загальні правилами проведення мозкового штурму:

- 1) будь-яка ідея, незалежно від її реальності, має бути вислуханою;
- 2) будь-хто з учасників може запропонувати одну або декілька ідей одночасно, аби не заблокувати свою фантазію;
- 3) члени групи повинні утримуватись від критики на адресу виступаючого з ідеєю;
- 4) після того, як ідеї виголосили всі члени групи, здійснюється їх послідовне обговорення і розробка загального рішення;
- 5) не згодні з загальним підсумковим рішенням мають право на виступ з особливою думкою на етапі захисту теми [48, с. 53].

Дискусія в стилі ток-шоу – це технологія структурованої дискусії, у якій беруть участь усі студенти групи, і яка дозволяє контролювати хід дискусії, оцінювати участь кожного студента. Її метою є отримання

навичок публічного виступу та дискутування, висловлення й захисту власної позиції, формування громадянської та особистої активності.

Викладач чи хтось зі студентів є ведучим ток-шоу.

Він оголошує тему дискусії та пропонує коротку розповідь або перегляд відео фрагмента з досліджуваної проблеми.

Потім запрошує висловитися на запропоновану тему «запрошених» і надає слово глядачам, які можуть виступити зі своєю думкою або поставити запитання «запрошеним» (не більше 1хв.).

«Запрошені» мають відповідати якомога коротше.

Ведучий також має право ставити своє запитання або перервати виступаючого через брак часу.

Етапи дискусію у стилі ток-шоу подано нами в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Етапи дискусії в стилі ток-шоу

Етап	Характеристика етапу дискусії
<i>Підготовчий</i>	– попереднє повідомлення учасникам дискусії її теми (бажано у формі дискусійного питання); – вибір (з числа студентів) 2-5 експертів; – підготовка запитання до експертів; – підготовка експертами довідкової інформації з теми дискусії; – підбір назви ток-шоу й обрання ведучого; – організація аудиторії відповідно типу студії (студенти розміщуються півколом біля експертів).
<i>Хід дискусії</i>	– оголошення теми й представлення ведучого та експертів; – повідомлення правил проведення ток-шоу: а) говорити коротко та конкретно; б) надавати слово для виступу може лише ведучий; в) ведучий може зупинити виступаючого, який перевищив ліміт часу; – виступ експертів (по 1–2 хвилини); – запитання експертам; – оголошення студентами повідомлень (не більше 1 хвилини); – перехресні запитання експертів один одному.
<i>Підсумковий</i>	– підсумки дискусії за змістом; – підсумки дискусії за формою

Дискусійні гойдалки. Суть – в імітації гойдалок, що розгойдуються: два партнери по черговим поштовхами розгойдують «гойдалки» (дошка, маятник...). Партнерами стають дві групи учасників, які розташовуються одна напроти одної. Після того, як прозвучало питання

для обговорення, вони по черзі від кожної групи висловлюють судження щодо запропонованого питання – «гойдалки» починають свій рух. Заохочуючи, коректуючи, спрямовуючи, підсилюючи висловлення учасників, викладач або куратор підтримує хід дискусійних «гойдалок», доки не побачить, що сили партнерів вичерпані; зупиняє «гойдалки і підсумовує дискусію.

Тренер завдає ритм діалогу, підтримує ігровий момент, іноді коментує хід дискусії, підтримуючи учасників у їхніх зусиллях. Слід наголосити, що перші досвіди проведення «гойдалок» доцільно супроводжувати попереднім оголошенням правил поведінки: правило одного голосу, правило делікатності, правило плюралізму і т. п. [44].

Надалі, коли форма поведінки засвоєна і стає традиційною, поведінкові правила не оголошуються, перетворюючись у природну поведінку. Обговорити в даній формі можна найрізноманітніші питання: філософські категорії, конфліктні колізії, ситуативні питання... Якщо обговорюване питання надзвичайно складне, можна додати «гойдалкам» альтернативного характеру: партнери «Праворуч», наприклад, свідомо щось стверджують, а партнери «Ліворуч» – заперечують. Наприклад: «Я не боюся говорити правду, тому що...» – починає одна сторона; «А я боюся говорити правду, тому що...» – відповідає інша.

Слід зазначити також, що «дискусійні гойдалки» – ефективний спосіб у розв’язанні групових конфліктів методом аналізу: ігрова форма знімає психологічну напругу і представляє супротивника у світлі гідної позиції.

Метод «Ікси та ігреки». Така гра є досить простою у сфері засад, однак важкою у сфері відносин, що постають між групами та особами. Ця комунікаційна гра вчить основ порозуміння людей (як вербального, так і невербального), показує наслідки недотримання слова та очікувань партнерів у комунікаційній акції в ході організації дозвілля. Це гра суспільна: розкриває відношення між частиною і цілим – групою. Гра давала змогу перевірити, чи справді в організації дозвілля важливою є співпраця і солідарність, які можуть привести до спільного успіху. Спроби трактування інших груп, як противників, та перемога іншої групи веде в цій грі до поразки всіх учасників чи до мінімізації успіху і що легко довести під час обговорення.

Технологія колективно-групового навчання інтегрують в собі інтерактивні технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всієї групи студентів. Це загальновідома технологія, яка застосовується, як правило, в комбінації з іншими. Її метою є

прояснення певних положень, привертання уваги студентів до складних або проблемних питань в навчальному матеріалі, мотивація пізнавальної діяльності, актуалізація опорних знань тощо. Викладачі мають заохочувати всіх до рівної участі та дискусії.

Методи й прийоми технології колективно-групового навчання.

Мікрофон. Технологія, яка надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

Мікрофон надає можливість кожному студенту швидко висловити свою думку чи відповісти на запитання чи викладача чи іншого студента.

Незакінчені речення. Метод, який часто поєднується з мікрофоном і надає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими. Робота з такою методикою дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати уміння говорити коротко, але по суті, й переконливо

Кейс метод. Метод аналізу ситуацій, сутність якого полягає в осмисленні студентами реальної життєвої ситуації, опис якої водночас відображає практичну проблему, а також актуалізує комплекс знань, що необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми.

Можна визначити такі типи кейсів (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Типи кейсів

Тип кейсу	Характеристика типу
Кейс-випадок	короткий кейс, який розповідав про певний випадок; його можна було використовувати під час лекції, щоб проілюструвати певну ідею або поставити питання для обговорення. Такий кейс легко прочитують, швидко сприймають і студентам не потрібно було готуватися до нього вдома;
Кейс-вправа	дає змогу використовувати на практиці отримані навички; найчастіше вправи використовувались при кількісному аналізі ситуації;
Кейс-ситуація	класичний кейс, який вимагав від студентів глибокого і детального аналізу ситуації; в цьому випадку ставилося запитання, на яке мали дати відповідь студенти, а тому зазвичай кейс-ситуація потребувала часу для детального ознайомлення і попередньої підготовки.

До складу кейс-методу входять:

- моделювання (побудова моделі ситуації);
- системний аналіз (системне представлення й аналіз ситуації);
- проблемний метод (представлення проблеми, яка покладена в основу ситуації);
- уявний експеримент (засіб отримання знання про ситуацію через її уявлене перетворення);
- методи опису (створення опису ситуації);
- ігрові методи (рольові ігри);
- мозковий штурм (генерування ідей щодо ситуації);
- дискусія (обмін думками з проблеми та методів її вирішення).

Проблеми використання кейс методу детально вивчав Ю. Сурмін. Автор визначає таку структуру кейсу [86] (рис. 1.7).

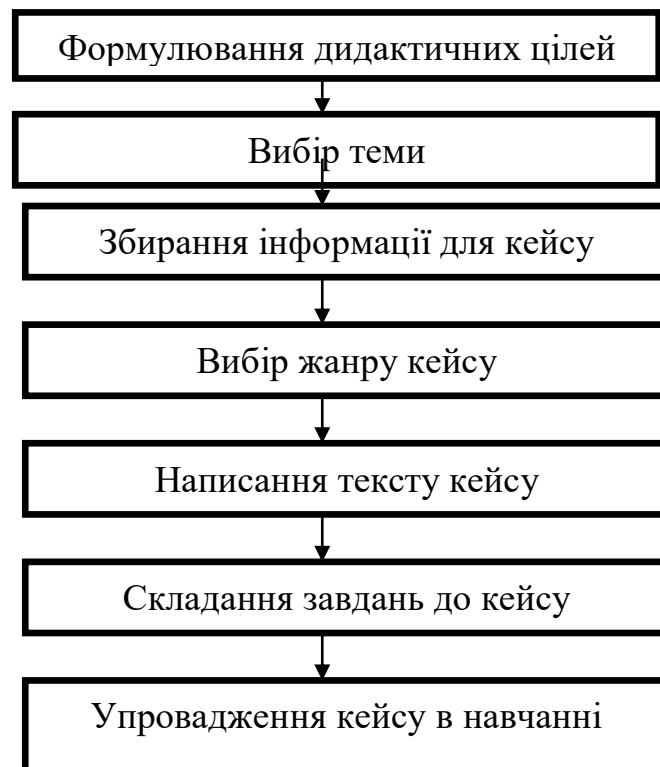

Рис. 1.7. Структура кейсу (за Ю. Сурмінім)

До методу кейсів автором визначено такі *вимоги*:

- відповідність визначеним цілям, як-от: отримати знання з теми, розвинути загальні уявлення, розвинути навички аналізу складних проблем, розвивати відносини, формувати почуття відповідальності за свої рішення, розвивати певні особистісні якості, передбачати значення та результати тощо;

- мати достатній рівень складності, що дає змогу виробити схильність до участі, співчуття та співпереживання;
- бути актуальним на момент роботи з ним;
- ілюструвати типові ситуації – мати реальні факти з професійної діяльності майбутніх учителів, що викликатиме інтерес;
- має провокувати дискусію, тобто наявність суперечностей для початку дискусії;
- кейсова ситуація мусить мати варіативні рішення [86].

Підготовка й навчання за кейсом передбачає реалізацію наступних фаз (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Підготовка і навчання кейсовим методом

Фаза роботи	Дії викладача	Дії студента
До заняття	1. Підбирає кейс. 2. Визначає основні та допоміжні матеріали для підготовки студента. 3. Розробляє сценарій заняття.	1. Отримує кейс і список рекомендованої літератури. 2. Індивідуально готується до заняття.
Під час заняття	1. Організовує попереднє обговорення кейсу. 2. Ділить академічну групу на підгрупи (команди). 3. Керує обговоренням кейсу в підгрупах, забезпечує додатковою інформацією.	1. Ставить запитання щодо поглиблення розуміння кейсу та проблеми. 2. Розробляє варіанти рішень, вислуховує думки колег-студентів. 3. Приймає особисто, або бере участь у прийнятті колективного рішення.
Після заняття	1. Оцінює роботу кожного студента та підгруп в цілому. 2. Оцінює прийняті рішення на поставлені запитання.	1. Складає письмовий звіт про заняття та свою участь у ньому. 2. Накопичує інформацію для використання в кейсах з інших дисциплін.

Роль наставника полягає у спрямуванні бесіди або дискусії, наприклад, за допомогою проблемних запитань і контролю часу роботи над проблемою, у відмові студентів від поверхневого мислення.

Дерево рішень. Як варіант технології вирішення проблем використовують «дерево рішень», яке допомагає студентам проаналізувати та краще зрозуміти механізми прийняття складних рішень. Студенти поділяються на малі групи і заповнюють запропоновану викладачем

схему. Варто зазначити, що кожна група повинна шляхом обговорення має прийти до одного варіанта рішення.

Таким чином технологія колективно-групового навчання допомагає виявити різні думки з обговорення суперечливого питання. Для того, щоб усі студенти брали участь в обговоренні, необхідно створити в аудиторії атмосферу довіри та взаємоповаги. Тому важливим дотримання є правил культури ведення обговорення:

- говорити по черзі, а не всі одночасно;
- не перебивати того, хто говорить;
- критикувати думку, а не особу, яка її висловила;
- поважати всі висловлені думки (точки зору);
- не насміхатися, коли хтось говорить, за винятком, якщо хтось жартує;
- не змінювати тему обговорення;
- намагатися заохочувати до участі в обговоренні інших.

В академічній групі ці правила роботи за технологією колективно-групового навчання можна змінювати, приймати їх та дотримуватися у ході проведення обговорень. Вони допоможуть співпрацювати з іншими як на заняттях, так і в житті.

З метою активізації освітньої діяльності студентів вчені класифікують інтерактивні методи навчання на неімітаційні та імітаційні [63].

Неімітаційні методи – це способи активізації пізнавальної діяльності тих, хто навчається на лекційних заняттях, а імітаційні – способи здійснення та ініціювання навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів освітнього процесу шляхом імітації умінь та навичок, достатніх для їхньої фахової (спеціалізованої) діяльності.

Серед неімітаційних:

- *лекція-бесіда* (надає можливість встановлення безпосереднього контакту лектора із слухачем);
- *лекція-диспут* (протягом якої відбуваються не лише відповіді на окремі запитання теми, але й вільний обмін думками між лектором та аудиторією в інтервалах між логічними поділами лекційного матеріалу);
- *проблемна лекція* (відбувається розв'язання певних проблем, які формулює лектор у ході занять); лекція-вікторина (потребує постійного звернення до практичного (чи життєвого) досвіду слухачів);

– *лекція-консультація* (побудована на роз'ясненні найбільш складних або важливих запитань з теми, які безпосередньо ставлять слухачі лекторів; можливий вільний обмін думками);

– *лекція-прес-конференція* (на яку запрошують фахівців, експертів, консультантів; застосовується для розгляду складних та широкоформатних тем, де рівень компетенції конкретного викладача вже недостатній; іноді цей вид занять носить назву «круглого столу») та ін.

Імітаційні методи подано нами на рис. 1.8.

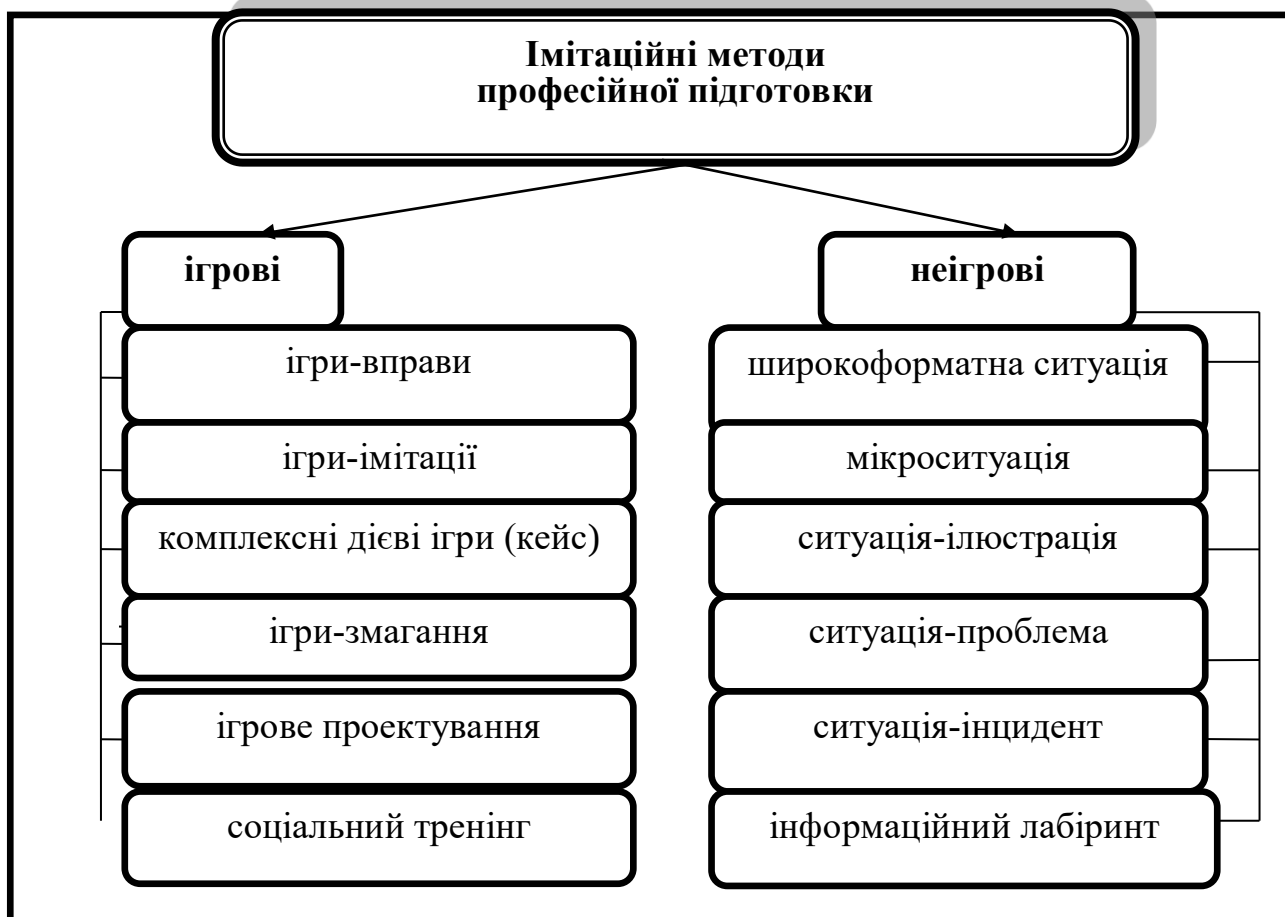

Рис. 1.8. Структура імітаційних методів професійної підготовки

Варто відмітити, що *ігри тренувального характеру (ігри-вправи)*, передбачають розв'язання непростой фахової ситуації із певним визначеним порядком дій (наприклад: «Як підготувати звіт про...» чи «Як провести презентацію діяльності...» тощо).

Чисельність малої групи зазвичай складає від 2 до 6 (8) осіб. Тривалість самої гри – 10–20 хвилин.

Ігри-інсценівки (ігри-імітації) дають змогу на основі виконання ігор, які ґрунтуються на розгляді фрагментів (чи повного набору)

конкретної діяльності (того чи іншого виду), відпрацювати комунікативні навички.

Комплексні дієві ігри (розв'язання кейс-стаді), які в обов'язковому порядку містять елементи імпровізації в діях слухачів. Тематика занять зазвичай скерована на вирішення ситуацій саме методом згурпованої командної роботи. Максимально ділова гра може тривати навіть до чотирьох академічних годин. Ділові ігри, зазвичай, складаються із трьох послідовних етапів: підготовчого, ігрового та заключного. Другий та третій етап проводяться в процесі самого заняття, а перший – на його початку.

Ігри-змагання. На цих заняттях одне і те ж завдання видається двом малим групам слухачів, після чого проводиться порівняння отриманих результатів та вибір оптимального вирішення проблеми.

Ігрове проектування (інша назва – управління проектами) – метод досить подібний за технологією проведення до методу ділових ігор та має те ж саме призначення – розширення пізнавальної діяльності слухачів.

Основна відмінність полягає у предметі моделювання. Якщо у форматі ділової гри імітується вирішення завдань в умові реальної чи віртуальної поведінки об'єкту, то в останньому з поданих випадків – імітується чи відтворюється процес створення або ж удосконалення об'єкта [68].

Прикладом таких освітніх занять можуть бути складання міні-проектів відповідно до стратегії розвитку території, управління організацією, установою (чи іншою інституцією).

Соціально-психологічний тренінг – формує у слухачів практичні навички управляти стилем своєї поведінки через усвідомлення того, як його сприймає оточення йому симпатизують чи виявляють до нього антипатію.

Основою цього методу є флуктуації (перебудови) внутрішньої установки індивіда, які визначають подальшу зміну ставлення, як до себе, так і інших. Виконуючи певні тренінги утверджуються навички та вміння проводити спостереження, визначати реальний стан іншої людини (навіть за невербальними методами) та коригувати свою поведінку в суспільстві.

Тренування такої особливої чутливості (умовно «походити в чужих мештах»), відчутти стан іншої людини, навчитись співпереживати з нею сприяє вихованню у слухачів такого відчуття (і досить благородного), як емпатія.

Ситуація-ілюстрація скерована на опис нового досліджуваного матеріалу. Слугує закріпленню та поглибленню знань, активізації взаємного обміну знаннями та досвідом між слухачами.

Ситуація-проблема (ситуаційна задача). Під час проведення такого заняття слухачам пропонують провести не лише аналіз чинної ситуації, але і прийняти обґрунтоване рішення.

Однак, коли проблема, яку розглядають, виходить за межі якоїсь конкретної фахової діяльності (є більш широкою, наприклад, соціально-економічний розвиток регіону), тоді її можна назвати *фаховою задачею*.

Ці фахові задачі можуть бути використані не лише для отримання знань, але й на етапі їх перетворення на вміння та навички.

Фахові задачі можна розглядати в контексті лекцій, бесід, виконання самостійних завдань. Їх можна скеровувати як на потреби окремих слухачів, так і всій навчальній групі загалом.

Ситуація-інцидент зазвичай спрямована на подолання особистої інертності слухача та вироблення (формування) в нього адекватних засобів поведінки у складних стресових умовах (чи ситуаціях). Головна відмінність від вищезазначених методів конкретних ситуацій полягає в тому, що ситуація, яку розглядають у форматі названого методу, має характеристики несприятливих для сприйняття умов (наявність значної кількості факторів протидії).

«*Інформаційний лабіринт*». Значною мірою це буде розгляд документообігу в певній організації чи установі. До нього входять діяльність щодо прийому, реєстрації документів, їх руху та пошуку, відповідних операцій розгляду, походження, візування, формування у справи та подальше зберігання. Заключна частина «інформаційного лабіринту» проводиться у формі дискусії, де обговорюються всі виконані процедури та прийняті рішення [64].

Отже, в основі перерахованих вище технологій, методів лежить розгорнута аналітико-синтетична діяльність суб'єкта, інтуїтивний пошук вирішення проблеми з подальшою вербалізацією всіх розумових процесів.

Безумовно, щоб досягти успіху у використанні цих технологій та методів в Україні, необхідна значна їх адаптація з урахуванням особливостей середовища, в якому працює викладач (це стосується як студентської аудиторії, так і обмежень з боку існуючих вітчизняних стандартів вищої освіти).

Отже, проведений аналіз дозволив нам визначити такі види інтерактивних технологій:

- технології кооперативного навчання (робота в парах, трійках, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо);
- технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація та ін.);
- технології опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, займи позицію, кейс-метод, дискусія тощо);
- технології колективно-групового навчання (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, ажурна пилка та ін.).

Узагальнено інтерактивні технології та їх методи й прийоми подано на рис.1.9.

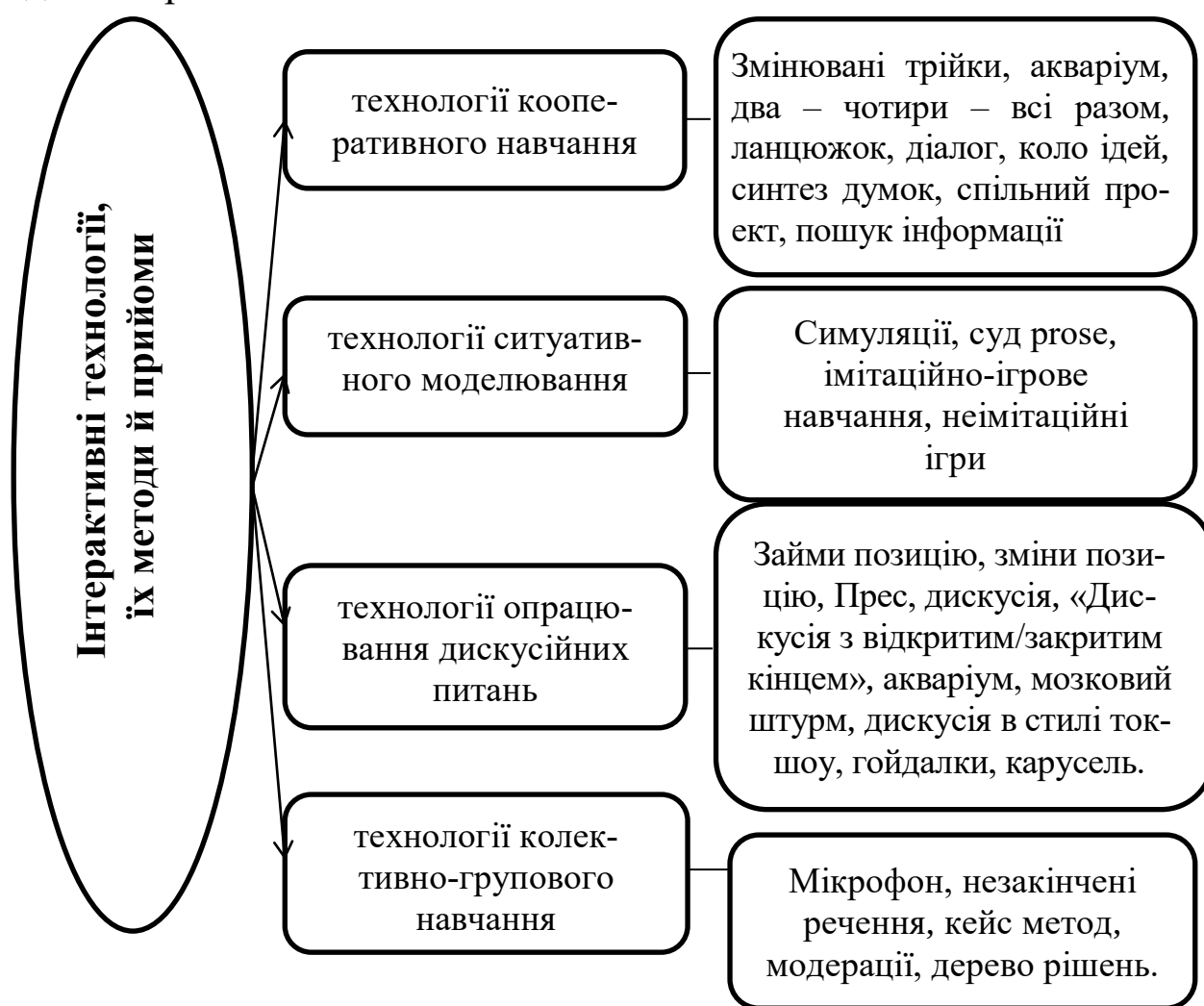

Рис. 1.9. Інтерактивні технології, їх методи й прийоми

Отже, інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їх перевагою є те, що ті, хто навчається засвоюють всі рівні пізнання (знання, розуміння застосування, оцінка), збільшується в гру-

пах кількість студентів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Студенти займають активну позицію в засвоєнні знань, зростає їх інтерес в одержанні знань. Значно підвищується особистісна роль викладача – він виступає як лідер, організатор. Але треба зазначити, що проектування і проведення заняття за інтерактивними технологіями вимагають, перш за все, компетентності в даних технологіях викладача, його вміння переглянути і перебудувати свою роботу.

1.3. Умови ефективного використання інтерактивних технологій

Використання в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців інтерактивних технологій, як засвідчив проведений аналіз, сприяє:

- розвитку творчих здібностей студентів;
- умінь аналізувати, самостійно здобувати й опрацьовувати проблемну ситуацію;
- шукати різні способи для вираження власних суджень, міркувань;
- відстоювати особисту думку та переконання;
- формуванню умінь самопрезентації особистості.

Поряд з цим використання інтерактивних технологій навчання у закладах вищої освіти залежить від певних умов:

- минулого і теперішнього досвіду студентів; – наявності мотивації навчання;
- атмосфери комфорту і взаємоповаги;
- визначення цілей навчання;
- активного прилучення учасників до процесу навчання;
- врахування здібностей (темперамент, сприймання, спеціальність);
- учасники заняття керують навчальним процесом (погляд, ідея, тема реферату);
- надання можливості самореалізації і самоконтролю учасникам навчального процесу [44, с. 9]

Аналіз поглядів О. Комар, О. Пометун, інших учених дозволяє констатувати, що обов'язковими умовами реалізації технології інтерактивного навчання, без яких інтеракція або зовсім неможлива, або є неефективно є:

- створення в освітньому процесі, сприятливої позитивної психологічної атмосфери. Як наголошує О. Пометун «зони комфорту» в якій

кросен студент відчуває себе у відносній безпеці [64, с. 22]. Вона необхідна, щоб забезпечити мотивацію студентів до саморозкриття, відкритої позиції й прагнення до співпраці між собою і з викладачем.

Це потребує від викладача застосування спеціального інструментарію (прийомів, методів) створення і підтримання такого клімату протягом усього освітнього процесу.

І. Бех поняття «психологічна атмосфера» інтерпретує як відповідність індивідуального розвитку студента (духовні цінності, інтереси, моральні якості, навчальні потреби, особистий досвід спілкування і співпраці) зовнішнім умовам і впливам, що забезпечує формування позитивного ставлення до існуючих вимог взаємодії [12].

Основними елементами сприятливої психологічної атмосфери в процесі застосування інтерактивних технологій є:

- час, місце і простір, доцільні для реалізації інтерактивного спілкування;
- зміст і різноманіття творчих підходів до вирішення інтерактивних завдань у процесі навчання;
- толерантність і повага думок і дій учасників суб'єкт-суб'єктної взаємодії, етика і культура спілкування;
- збагачення духовних цінностей і моральних якостей;
- урахування множинних індивідуальних інтелектуальних здібностей під час вирішення проблемних питань міжособистісної інтеракції та ін. [68];
- налагодження багатостороннього типу комунікації, що відтворюється в освітньому процесі, коли комунікаційні зв'язки виникають не тільки між викладачем і студентами, а й між усіма студентами, а педагог стає рівноправним учасником освітньої діяльності [64].

Багатостороння комунікація характеризується відсутністю полярності й мінімальною сконцентрованістю на точці зору викладача. У процесі такої комунікації в студентів з'являється можливість поділитись своїми думками і почуттями в рамках певної теми, розповісти про свої висновки, вислухати думки не тільки викладача, а й одногрупників. Застосування багатосторонньої комунікації дозволяє включати у процес навчання всіх студентів.

Процес взаємодії між суб'єктами на основі багатосторонньої комунікації є можливим, з одного боку, за умов опанування ними навичками міжособистісного спілкування (уміння слухати себе й інших, відтворювати те, що почуто, пояснювати, задавати питання та ін.), з

іншого боку, – за умов зміни викладачем умов, на яких будується така взаємодія;

– оптимальне облаштування освітнього простору, зокрема спеціальні способи розташування меблів (для роботи малих груп, для спілкування і дискусії у загальному колі тощо), наявність різноманітних матеріалів: текстів, словників, просто чистого паперу і маркерів тощо. Це необхідно, оскільки інтеракція передбачає постійну пошукову активність і творчість всіх студентів, продукти цієї активності мають бути зафіксовані на певних носіях [64];

– запровадження в процесі професійної підготовки спеціальних правил, норм спільної праці, які є загальнообов'язковими для всіх. Визначення таких правил, норм роботи відбувається в процесі спільної діяльності викладача й студентів. Якщо правила будуть прийняті і усвідомлені студентами як свої особисті, це гарантує їх дотримання у навчальній аудиторії незалежно від того, присутній там викладач чи ні. Крім того, викладач має можливість запропонувати студентам норми і ті пункти, виконання яких він вважає обов'язковим [68, с. 19];

– дотримання основних положень до відбору інтерактивних форм та методів.

Важливу роль в застосуванні інтерактивних технологій відводиться викладачу.

Джейсон С. Ренч, Вірджинія Річмонд та Джоан Горен (Jason S. Wrench, Virginia P. Richmond, Joan Gorhan) подають перелік ролей викладача, які є вимогою для успішного процесу інтерактивного навчання, а саме:

– викладач-спікер викладає навчальний матеріал у форматі лекції, яка адресована великій групі студентів. Першочерговою його задачею є утримання уваги слухачів від початку до кінця лекції. З цих причин студенти очікують від викладача володіння базовими вміннями публічної промови, а саме:

1) викладач будь-яку інформацію за допомогою легких для сприйняття фактів або прикладів

2) лекція має бути організованою у структурному і змістовому аспектах;

3) викладач має зацікавити слухачів від початку до кінця промови;

4) матеріал для викладу має бути чітко відібраний;

5) викладач має проявляти ентузіазм та почуття гумор;

– викладач-модератор проводить дискусії або диспути для забезпечення умов здобуття студентами більшого обсягу знань. У ході дискусії студенти формують певні принципи своїми словами. Викладач діагностує й аналізує рівень якісного сприйняття інформації студентами;

– викладач-тренер мотивує студентів якісно виконувати навчальну діяльність і розв’язувати складні задачі за допомогою творчих підходів;

– викладач-менеджер організовує роботу студентів у малих групах або командах. З одного боку, він чітко формулює завдання, визначає час та умови виконання, рекомендує навчальні матеріали і посібники для роботи над завданням або проектом, з іншого боку, викладач вирішує, які студенти будуть працювати у певних групах (наприклад, менш мотивовані студенти – з ентузіастами та ін.);

– викладач-координатор відбирає різні друковані, електронні, відео- чи аудіоресурси для використання на занятті з метою оптимізації розуміння студентами навчального матеріалу і накопичення потрібних знань;

– викладач-новатор розробляє та впроваджує інноваційні технології і інтерактивні методи у навчання, планує адекватне використання існуючих паперових, електронних, аудіо-, відеоматеріалів на занятті. Він планує заняття з урахуванням множинних здібностей студентів (кінестетичні, візуальні, музикальні, логічні, математичні, просторові, тактильні), їх освітніх потреб і психологічних можливостей [68, с. 73–74].

У процесі наукового пошуку серед основних положень відбору інтерактивних методів визначено:

а) залучення учасників освітнього процесу до діяльності; доведено, що особистість найбільше вчиться і запам’ятовує в процесі власної діяльності;

б) професійна підготовка має формувати в студентів готовність до вирішення завдань, які можуть з’явитися поза стінами закладу вищої освіти – інтерактивні методи готують студентів до самостійного розв’язання проблем;

в) кожен з учасників освітнього процесу володіє відмінним стилем підготовки – такі методи дають можливість індивідуального підходу до кожного стилю та кожної особистості зокрема, і навіть дозволяють сподіватись на використання цих відмінностей для збільшення потенціалу всієї групи загалом;

г) результативність професійної підготовки значною мірою залежить від ступеня інтеграції групи, від того, наскільки та в який спосіб кожен із членів групи ідентифікується з групою як єдиним цілим, а також із запропонованим навчальним процесом – інтерактивні методи сприяють інтегруванню групи та ототожненню їх учасників з групою.

д) студенти краще оволодівають компетентностями професійної підготовки, коли можуть контролювати рівень, процес та темп отримання знань, то саме інтерактивні методи залучають кожного із учасників до створення індивідуального темпу, а відтак і до контролювання процесу професійної підготовки;

е) інтерактивні методи є запереченням пасивності, передбачають значну гнучкість. Тому вони передбачають свободу, відкритість та ігри, коли потенціал групи знижується – свобода не перетворюється на перерву в процесі підготовки, а становить його інтегральний елемент [44].

Отже, інтерактивні технології підготовки майбутніх фахівців нами представлено як сукупність методів, прийомів, які дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі професійної підготовки.

Запитання для самоконтролю та самоперевірки

1. Обґрунтуйте поняття «інтерактивний».
2. Розмежуйте поняття «технологія», «інтерактивна технологія».
3. Обґрунтуйте сутність інтерактивної технології.
4. Обґрунтуйте сутність та переваги інтерактивного навчання.
5. Проаналізуйте види інтерактивних технологій.
6. Які методи, які включає технологія кооперативного навчання.
7. Яка технологія включає такі методи й прийоми: робота в парах, трійках, карусель, акваріум, діалог, коло ідей, синтез думок.
8. Обґрунтуйте переваги інтерактивної технології колективно-групового навчання.
9. Обґрунтуйте зміст технології ситуативного моделювання.
10. Визначте методи й прийоми, які належать до технології опрацювання дискусійних питань.

Тестові завдання

1. Термін «інтерактивний» означає:

- 1) взаємодоповнюючий;

- 2) взаємоузгоджений;
- 3) взаємодіючий.

2. *Інтерація – це:*

- 1) здатність взаємодіяти;
- 2) бути пасивним;
- 3) знаходитись у режимі бесіди, діалогу з;
- 4) навчання в дії.

3. *Спосіб системної організації спільної діяльності викладача і студентів на основі дидактичних засобів і умов навчання як єдиної функціональної системи в освітньому процесі – це:*

- 1) педагогічна технологія;
- 2) інтерація;
- 3) процес навчання.

4. *Сукупність форм, методів, прийомів та засобів передачі соціального досвіду, а також технічне оснащення певного процесу – це:*

- 1) процес навчання;
- 2) технологія;
- 3) інтерація.

5. *Інтерактивні технології за формами навчання класифікують на:*

- 1) технології кооперативного навчання;
- 2) технології ситуативного моделювання;
- 3) технології опрацювання дискусійних питань;
- 4) технології колективно-групового навчання;
- 5) технології парного навчання.

6. *Інтерактивна технологія, яка включає парну і групову роботу на лекційних, практичних заняттях:*

- 1) технологія кооперативного навчання;
- 2) технологія колективно-групового навчання;
- 3) технологія ситуативного моделювання;
- 4) технологія опрацювання дискусійних питань;
- 5) технології парного навчання.

7. *Інтерактивна технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всієї групи студентів:*

- 1) технологія кооперативного навчання;
- 2) технологія колективно-групового навчання;
- 3) технологія ситуативного моделювання;
- 4) технологія опрацювання дискусійних питань;
- 5) технології парного навчання.

8. *Інтерактивна технологія, що включає імітаційні та не імітаційні ігри:*

- 1) технологія кооперативного навчання;
- 2) технологія колективно-групового навчання;
- 3) технологія ситуативного моделювання;
- 4) технологія опрацювання дискусійних питань;
- 5) технології парного навчання.

9. *Технологія, яка дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми:*

- 1) технологія кооперативного навчання;
- 2) технологія колективно-групового навчання;
- 3) технологія ситуативного моделювання;
- 4) технологія опрацювання дискусійних питань;
- 5) технології парного навчання.

10. *Обґрунтуйте умови ефективного відбору інтерактивних технологій навчання.*

РОЗДІЛ 2

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців: зміст, структура, функції

Сучасний розвиток українського суспільства вимагає створення такої педагогічної системи, яка б органічно поєднувала високоякісну професійну підготовку майбутнього фахівця в свідомо й самостійно обраній ним галузевій сфері техніки з глибокою його психолого-педагогічною та комунікативною підготовкою. Вона має забезпечувати йому можливість професійно організовувати взаємодію з різними групами людей з метою ефективної спільної діяльності для досягнення певних виробничих та суспільно значущих цілей.

Очевидним стає те, що комунікативна культура майбутніх фахівців є соціальним феноменом у найширшому розумінні. У комунікативному процесі, як процесі обміну думками, визначаються статуси речей і суб'єктів комунікації. Відповідно, постають вимоги до комунікативної культури студентів закладів вищої освіти, як вагомій передумови їхньої професійної компетентності. Власне сформована комунікативна культура фахівця уможлиблює подальше професійне зростання та самореалізацію спеціаліста. Особистість має бути готова до різнобічних ділових контактів, ґрунтуючись на принципах взаємоповаги, підтримки, справедливості й об'єктивності.

Таким чином, важливим завданням вищої освіти є пошук ефективних засобів формування комунікативної культури у майбутніх фахівців, з метою забезпечення виконання ним професійних обов'язків та своєчасного вирішення різних професійних завдань.

Складовою загальної культури людини є комунікативна культура, а її сутність є інтегральним похідним від термінів «культура», «комунікація» та «комунікативність».

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови, термін «культура» (від лат. *cultura* – обробіток, виховання, розвиток) можна трактувати як «історично певний рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений в типах і формах органі-

зації життя і діяльності людей, в їх взаєминах, а також в створюваних ними матеріальних і духовних цінностях» [15, с. 1368].

Як свідчать результати нашого дослідження, основними складовими цього поняття є гуманність, людинотворення, яке полягає в конкретизації загальнолюдських цінностей, притаманних кожній людині. Продуктом культури є сама людина, яка одночасно є творцем культури; головне джерело культури – діяльність людини. Культура містить способи та результати діяльності людини.

Сутність культури, на думку М. Кагана, проявляється перш за все в діяльності, а не в сукупності досягнень і цінностей, накопичених людством в процесі історичного розвитку; культура – не самостійна соціальна сфера, а наскрізна характеристика всієї соціальної системи, і в будь-якому громадському явищі існує його специфічний культурний аспект; основна соціальна функція культури – людинотворчість, тобто людська особистість – абсолютний об'єктивний та суб'єктивний предмет культури. Головна мета культури – формування певного типу особистості [38, с. 211].

Ми розуміємо культуру як складний соціальний феномен, який має відношення практично до всіх сторін суспільного та індивідуального життя.

Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить, що більшість учених (Р. Арцишевський, В. Андрущенко, А. Арнольд, В. Кремень, В. Межуєв, А. Радугін]) виділяють культуру матеріальну і духовну. Остання, у свою чергу, включає мистецтво, науку, літературу, філософію, мораль, освіту.

У духовній культурі М. Каган вирізняє духовне спілкування, духовний контакт людей, що має особливе соціальне значення. Визначаючи спілкування видом людської діяльності, яка відіграє значну роль в інших видах діяльності, він окреслив три види людської діяльності: перетворюючу, пізнавальну, ціннісно-орієнтаційну, які спрямовані на пізнання і перетворення природи, суспільства і людини [38].

У той же час, як свідчать результати нашого дослідження, духовна культура особистості є цілісною системою елементів: культури етичного мислення, культури відчуттів, культури поведінки і культури спілкування, яка у свою чергу включає і культуру мови, що представлено на рис. 2.1.

У контексті нашого дослідження важливим є розкриття змісту комунікативної культури як складової культури спілкування.

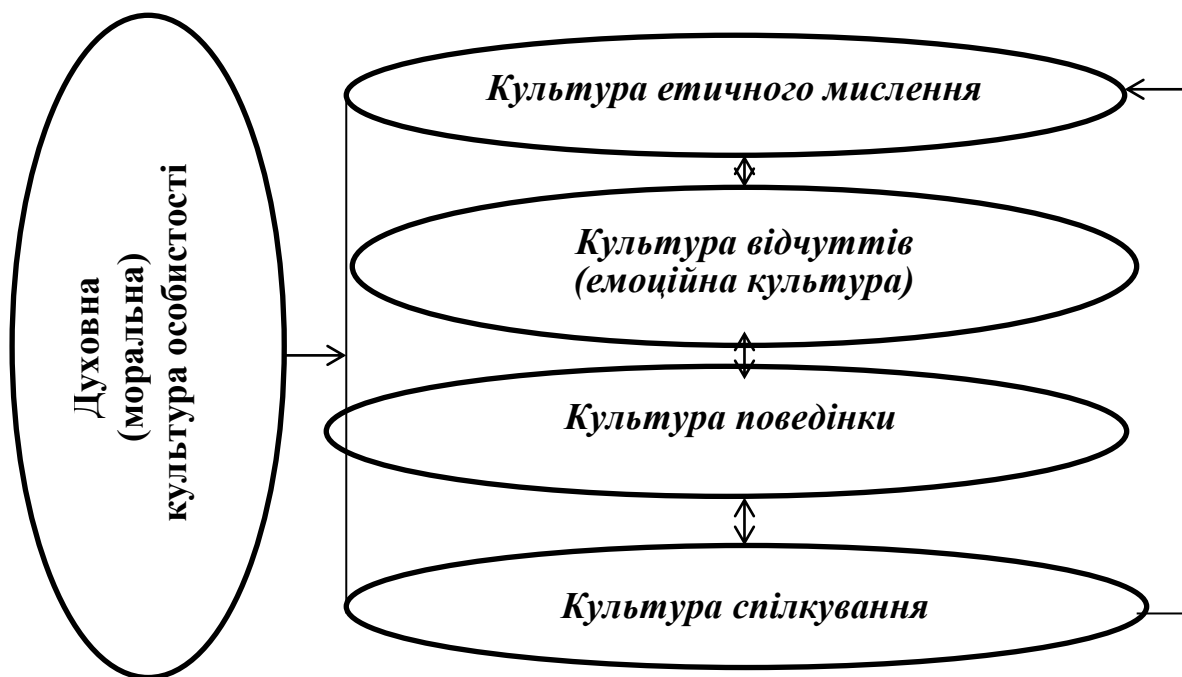

Рис. 2.1. Структура духовної (моральної) культури особистості (за М. Каганом)

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу нам виокремити три взаємозалежні компоненти спілкування: комунікативний (обмін інформацією), інтерактивний (організація взаємодії) і перцептивний (взаємовплив і взаєморозуміння).

Отже, комунікативна складова процесу спілкування визначає особливості обміну інформацією (з урахуванням знань, умінь і досвіду) між активними суб'єктами спілкування.

У свою чергу, засобами комунікативного процесу є різні знакові системи: мова (або вербальне спілкування) та жести, міміка, інтонації (або невербальне спілкування).

Інтерактивний компонент спілкування: організація суб'єктами спілкування спільної стратегії взаємодії. Розрізняють різні програми взаємодії між людьми (від співробітництва – до конкуренції).

Перцептивний компонент спілкування, як свідчать результати нашого дослідження, містить у собі процес взаємного сприймання і розуміння співрозмовниками один одного. Перцепція, насамперед, процес формування образу іншої людини в свідомості співрозмовника. Тоді основними механізмами пізнання іншої людини є ідентифікація та рефлексія [19].

Отже, процес спілкування як цілісний феномен аналізується нами крізь призму обміну інформацією між його суб'єктами. В одному

випадку особистість може розглядатися в ситуації спілкування «сама по собі», тобто як «автономний суб'єкт», в іншому – як носій цінностей групи людей. Тобто, комунікативна культура особистості співвідноситься з комунікативною культурою суспільства та з культурою особистості [23].

Зупинимося детальніше на аналізі феномену комунікативної культури. А. Аносова трактує комунікативну культуру як динамічне, структурно-рівневе особистісне утворення, представлене досягненнями в пізнанні себе, внутрішніми цінностями індивіда, комунікативними знаннями, осмисленістю емоцій, комунікативно значущими якостями особистості, що зумовлює взаємодію з навколишнім світом, зорієнтовану на загальноприйнятну норму культурного фону сучасного соціокультурного середовища [7, с. 42].

Комунікативну культуру доцільно аналізувати за трьома напрямками, а саме: як окрему комунікативну ситуацію; як системоутворювальний, інтеграційний чинник; як галузевий аспект (наприклад, поряд із художньою, естетичною, інформаційною культурою тощо) [21]. Готовність чинити відповідно до принципів комунікативної культури виявляється в дотриманні вчителем нормативів поведінки шкільному колективі та в його вмінні розв'язувати комплекс навчально-виховних проблем, співпрацювати з учнями і їхніми батьками, колегами, налагоджувати емоційний контакт (чуйність, співпереживання, толерантність у конфліктних ситуаціях).

Комунікативна культура, на думку В. Кан-Калика [39, с. 45], виражається в умінні педагога налагоджувати гуманістичні, особистісно зорієнтовані взаємини з вихованцями й колегами, що передбачає наявність у нього таких якостей, як орієнтація на позитивні риси іншої людини, уважне ставлення до неї як до особистості; здатність до розуміння емоційного стану учнів і колег; уміння

Розглядаючи зміст комунікативної культури фахівця, Т. Чмут представляє його в такому вираженні [96] (рис. 2.2).

У той же час, О. Уваркіна комунікативну культуру особистості розглядає як комплекс комунікативних знань, умінь, властивостей особистості, тобто сукупність відносин для взаємодії з іншими людьми у вигляді моделі ймовірної та реальної поведінки; свідомо, цивілізована властивість особистості, яка базується на рисах характеру, її особистих якостях, комунікативних та організаторських здібностях, потребі в спілкуванні і контакті з іншими особами, що формується на

основі здобутих знань та умінь і проявляється в умінні виконувати комунікативну діяльність у нових умовах [90].

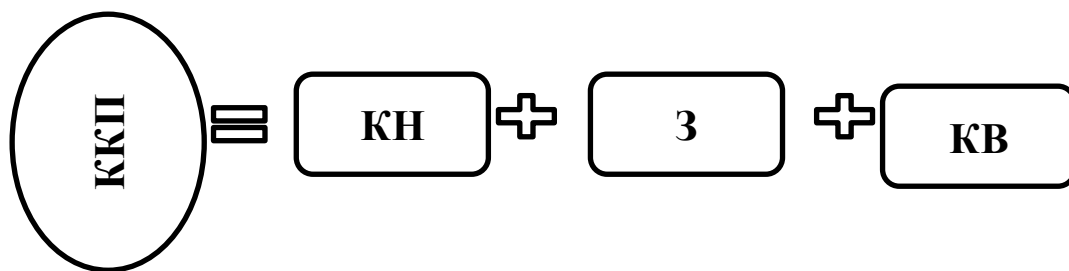

Рис. 2.2. *Зміст комунікативної культури фахівця*

де ККП – комунікативна культура педагога;

КН – комунікативні настанови;

З – знання про комунікативну культуру, зокрема про психолого-педагогічні закономірності спілкування, етику спілкування, теорію загальної і педагогічної комунікації,

КВ – комунікативні вміння [96, с. 204].

Слушним є твердження І. Комарової, що основу комунікативної культури становить якісний інформаційно-смісловий бік педагогічної взаємодії та здатність учителя дохідливо, приступно й переконливо висловлювати свої думки та почуття за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації [34, с. 9]

Продовжуючи аналіз сутності досліджуваного поняття, зауважимо, що вчені визначають його як:

– сукупність умінь і навичок у галузі засобів спілкування і законів міжособистісної взаємодії, які сприяють взаєморозумінню, ефективному вирішенню завдань спілкування; комплекс сформованих знань, норм, навичок поведінки, прийнятих у суспільстві і вміння реалізувати їх у професійному спілкуванні, контролювати і регулювати свою мовну поведінку, грамотно аргументувати позицію, продуктивно співпрацювати з допомогою вербальних і невербальних засобів спілкування в процесі вирішення виробничих завдань, вміння вести ділові переговори в процесі професійної діяльності (Ю. Ємельянов, І. Мазєва);

– комплекс сформованих знань і умінь у царині міжособистісного спілкування, які проявляються в ставленні до людей, в умінні контролювати й регулювати свою мовленнєву поведінку, грамотно аргументувати свою позицію, продуктивно співпрацювати за допомогою

вербальних і невербальних засобів та способів спілкування (І. Широкова).

Основне завдання комунікативної культури фахівця можна визначити як застосування таких правил спілкування, які сприяють взаєморозумінню людей у процесі професійної діяльності, взаємозбагаченню духовними цінностями.

Формування цінностей комунікативної культури фахівців передбачає: володіння національно-історичним досвідом професійної діяльності; з'ясування взаємовпливу комунікативної й загальнолюдської культур; вивчення проблеми соціальної відповідальності оточення; підтримка, дотримання та створення етичних принципів з широкого кола соціальних, побутових, організаційних ситуацій [34].

Як наголошує Л. Руденко, комунікативна культура відображає ступінь соціальної активності фахівця, суспільну значущість норм його поведінки в різних ситуаціях професійної діяльності, застосування відповідних засобів комунікативної діяльності. В основу комунікативної культури покладається загальна особистісна культура, виражена в системі потреб, соціальних якостей, стилю діяльності та поведінки людини. Як засіб формування особистості, комунікативна культура ґрунтується на пізнанні її адаптивних можливостей, які допомагають людині діяти відповідно до культурних стандартів значущого для неї оточення [73, с. 57].

Викладене дає підстави для висновку, що комунікативна акумулює в собі сутнісні особистісні характеристики (здібності, знання, вміння, навички, ціннісні орієнтації, установки, особливості характеру) та виступає пріоритетною умовою успішної реалізації фахівця як технічної, так і гуманітарної сфери у професійній діяльності.

Отже, резюмуючи вище викладене можемо зробити висновок: комунікативна культура є компонентом професійної культури майбутнього фахівця; основними характерними ознаками комунікативної культури є комплекс комунікативних знань, умінь, властивостей особистості, способів і форм її взаємодії, які сприяють взаєморозумінню, ефективному вирішенню завдань спілкування; сформованість комунікативної культури фахівця свідчить про рівень його розвитку, про стан його готовності до комунікативної діяльності, про сформовану систему поглядів і дій, які забезпечують задоволення потреб самореалізації та спосіб досягнення цілей у спілкуванні, плідну доброзичливу взаємодію людей у різних сферах життєдіяльності.

З огляду на це, комунікативно-культурна особистість характеризується певними окремими комунікативними вміннями й якостями; її комунікативна взаємодія відбувається у певному комунікативному середовищі (у контексті нашого дослідження – це комунікативне середовище закладу вищої освіти), і така особистість є комунікативно-компетентною.

Досліджуючи структуру комунікативної культури особистості, ми встановили, що до сьогодні немає однастайності у визначенні її структурних компонентів.

Так, В. Садова наголошує про багатоаспектність змісту комунікативної культури, що, у свою чергу, зумовлює і багатокомпонентність її структури, яка містить такі складові: світоглядну (система поглядів, переконань, знань і цінностей педагогів, етичних і естетичних норм); мотиваційну (мотиви комунікативної поведінки, комунікативні установки, професійна спрямованість); власне комунікативну (комунікативні вміння і навички, культура і змістовність мовлення); емоційно-вольову (емпатія, тактовність, витримка, толерантність вчителя, почуття гумору); конструктивну (адекватне сприйняття і самооцінка, комунікативно-рефлексивні здібності, здатність прогнозувати розвиток взаємостосунків і взаємодії зі студентами) [76].

Зокрема, О. Каверіна зазначає, що комунікативна культура може розглядатися як інтегральна категорія, яка містить декілька взаємопов'язаних компонентів, а саме: когнітивний, ціннісний, діяльнісний, естетичний, емоційний.

Основою комунікативної культури особистості є система внутрішньоособистісних ресурсів, необхідних для забезпечення ефективної комунікативної дії. Комунікативна культура студента – майбутнього фахівця включає в себе три складові:

- відповідний рівень професійних знань (інтегральний компонент);
- необхідний запас практичних умінь і навичок (діяльнісний компонент);
- рівень зміни якостей особистості (ціннісний компонент) [37].

На основі аналізу різних теоретичних підходів щодо структури комунікативної культури (Л. Іванченко, О. Каверіна, Є. Мичко) основними її компонентами визначено нами наступні: когнітивний (повнота, міцність і усвідомленість комунікативних знань, що впливають на результативність соціальної взаємодії), мотиваційно-ціннісний (позитивна мотивація до спілкування, усвідомлення спілкування як однієї із

цінностей у системі цінностей); діяльнісно-практичний (комунікативна діяльність, комунікативні уміння, соціальний інтелект) та рефлексивно-саморегулятивний (самопізнання студентом власних психічних актів, станів, поведінки; розуміння дій і поведінки інших учасників взаємодії, оцінку цього процесу та, за необхідності, його корекцію) (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Структура комунікативної культури особистості

Досліджуючи проблему комунікативної культури особистості, ми зазначили, що функціональний її аналіз менше розкривається у наукових дослідженнях. Так, з огляду на це, Л. Митина визначає наступні функції комунікативної культури:

- інформаційну, змістом якої є обмін між учасниками взаємодії інформацією пізнавального і оціночного характеру;
- соціально-перцептивну, в якій окремо виділяється перцептивна і емпатійна;
- функцію самопрезентації;
- інтерактивну функцію, зміст якої в обміні образами, ідеями, в здатності відстоювати свою точку зору;

– афективну функцію, яка полягає в емоційній стимуляції, в створенні психологічного комфорту [54].

У цьому ж контексті, ціннісно-орієнтаційну (вирішення питань морально-естетичного змісту), пізнавальну (отримання, збирання та аналіз інформації), креативну (генерування творчих ідей, планів, рішень) функції комунікативної культури визначає у своїх дослідженнях В. Барковський [8].

Ми підтримуємо думку Г. Адрєєвої, яка визначає такі функції комунікативної культури: інформаційну та перцептивну [5].

Отже, дефінітивний аналіз комунікативної культури засвідчує комплексність цього поняття та відсутність однозначності в його визначенні та трактуванні змісту, структури і функцій; комунікативна культура є основою загальної культури особистості, базовим її компонентом, який забезпечує готовність особистості до життєвого самовизначення, є умовою досягнення гармонії з собою і навколишньою дійсністю.

Водночас, цей аналіз засвідчив, що комунікативна культура, як самостійне утворення, недостатньо досліджено в сучасній психолого-педагогічній науці. Визначення сутності комунікативної культури мають переважно описовий характер, а її формування розглядається як процес засвоєння людиною етичних правил поведінки, а не як реалізація особистістю власних комунікативних можливостей, розвиток її комунікативних здібностей.

Під *комунікативною культурою фахівця* ми розуміємо особливу якість особистості майбутнього фахівця, що характеризується сукупністю комунікативних знань, сформованістю умінь контролювати і регулювати свою мовну поведінку, грамотно і переконливо аргументувати свою позицію, вміння вести ділові переговори в процесі професійної діяльності, швидко орієнтуватись у комунікативній ситуації й обирати необхідний стиль поведінки для досягнення мети комунікативного акту, продуктивно співпрацювати в процесі вирішення професійних завдань.

З позиції встановлення взаємозв'язку між комунікативною культурою і віком особистості комунікативна культура розглядається нами як стан рівноваги між вимогами, що висуваються перед особистістю в певний віковий період з боку суспільства, середовища, в якому вона перебуває і її можливостями, тобто це необхідна й достатня кількість комунікативних умінь та навичок, необхідних для ефективного розв'язання професійних обов'язків (вимог, з якими людина стикається

під час здійснення комунікативних взаємозв'язків у процесі професійної діяльності), які накладає повсякденне життя. Тобто, комунікативну культуру фахівця потрібно формувати.

Термін «формування» у довідковій літературі трактується як «дія» за значенням дієслова «формувати»; формувати – надавати чомусь форму, вид; організовувати, складати, створювати [15, с. 1577]. Так, В. Сластьонін тлумачить поняття «формування», як процес оволодіння сукупністю стійких властивостей та якостей особистості [82].

У свою чергу, В. Андреев окреслене поняття визначає як процес розвитку та становлення особистості під впливом зовнішніх дій виховання, навчання, соціального середовища; цілеспрямований розвиток особистості чи яких-небудь її сторін, якостей під впливом виховання та навчання; процес становлення людини як суб'єкта та об'єкта суспільних відносин [4].

Формування комунікативної культури майбутнього фахівця розглядаємо як складний, тривалий, багатофакторний, цілеспрямований процес впливу на особистість студента (його емоції, почуття, розум, культуру дій і відносин), що ґрунтується на діалозі, співпраці та співтворчості усіх суб'єктів педагогічного процесу.

У процесі дослідження нами встановлено, що формування комунікативної культури майбутнього фахівця взаємообумовлюється особистісним становленням особистості в юнацькому віці, особливостями студентства як специфічної соціальної спільноти, специфікою майбутньої професійної діяльності.

Юнацький віковий період визначається як певний якісно своєрідний етап онтогенетичного розвитку, що характеризується умовами життя, навчання і виховання, закономірностями формування організму та має конкретно-історичне походження. Відповідно до цього важливими особливостями будь-якого вікового періоду є: соціальна ситуація розвитку; провідний вид діяльності; новоутворення у сфері свідомості.

І. Кон характеризує юність як період «відкриття Я», усвідомлення свого внутрішнього світу, своїх психологічних якостей і можливостей; самого себе, і всього, що навколо відбувається. Тобто юнацтво усвідомлює, осмислює й оцінює з погляду перспектив подальшого самостійного життя, яке виявляється в спілкуванні і взаєминах зі старшими й однолітками, у ставленні до навчання [45].

Провідною тенденцією в спілкуванні і взаєминах юнацтва зі старшими є завершення емансипації від дорослих у дитячій, підлітковій

ролі й одночасно входження в соціально-культурний світ дорослих як самостійна незалежна особистість.

Спілкування і взаємини юнаків і дівчат з однолітками дуже різноманітні як за формою, так і за змістом. Так, основними тенденціями спілкування сучасного юнацтва є: широта і різноманітність спілкування і контактів з однолітками: від численних «галасливих» приятельських компаній до вузьких, звичайно парних, інтимно-особистісних відносин.

На думку Д. Ельконіна провідною діяльністю для юнацтва знову стає навчальна діяльність, але на якісно іншому рівні, перетворюючись у навчально-професійну, яка є навчальною діяльністю в нових умовах соціальної ситуації розвитку, з орієнтацією на майбутнє, й у першу чергу – на набуття обраної професії [97].

У навчально-професійній діяльності юнаків і дівчат насамперед змінюється характер навчальної мотивації. Так, серед мотивів провідними є мотиви саморозвитку, самоствердження і пізнавальних інтересів. Особливістю такої діяльності в юнацькому віці є також удосконалення навчальних дій, що насамперед стосується дій цілевстановлення, контролю й оцінювання. Тобто юнаки починають опановувати самостійною навчальною діяльністю, вчаться вчитися самостійно. Ще однією важливою особливістю навчально-професійної діяльності в юнацькому віці є її вплив на характер спілкування з педагогами і відносини з ними, що виявляється в значному зростанні вимогливості до їх професіоналізму, наукового і методичного рівня [16].

На основі проведеного дослідження нами встановлено, що у період юності відбувається інтенсивне формування:

- самосвідомості, як цілісного уявлення про себе, емоційного ставлення до власного «Я», самооцінки своєї зовнішності, поведінки, розумових, вольових, моральних якостей, усвідомлення своїх позитивних і негативних рис, на основі чого виникають мотиви вдосконалення особистості і самовиховання;

- світогляду як інтегрованої цілісної системи поглядів, знань, цінностей, ідеалів, що спираються на засвоєні раніше світоглядні знання і здатність до абстрактно-теоретичного мислення та пізнання навколишньої дійсності;

- індивідуальності, що знаходить прояв у створенні власних теорій сенсу життя, кохання, щастя тощо.

Оптимальним статусом представників юнацького віку є студентство. За умов успішної адаптації до навчання у вищому навчальному

закладі та правильного вибору майбутньої професії юнаки-студенти отримують загальну та професійну освіту, розвивають свій інтелект, накопичують комунікативний досвід. У педагогічній науці студентство розглядається як особлива соціальна категорія, специфічна спільність людей, організаційно об'єднаних навчанням у вищому навчальному закладі [33].

Особливостями студентського періоду життя людини, що мають безпосередній зв'язок із комунікативною культурою особистості та впливають на процес її формування, за нашим висновком, є наступні:

- активне формування самосвідомості, світогляду та намагання утвердити свою самостійність;
- завершення становлення усталеного образу особистості, власного «Я»;
- вироблення загального життєвого плану;
- розвиток самоповаги як узагальненого ставлення до самого себе;
- опанування індивідуального стилю діяльності;
- оволодіння комплексом соціальних ролей дорослої людини;
- підсилення усвідомлюваних мотивів поведінки;
- здатність до критичних міркувань;
- утвердження власної ідентичності;
- самостійність у визначенні шляхів і засобів розв'язання проблемних завдань;
- високий рівень пізнавальної мотивації, здатність до взаємодії.

Для студентів провідним видом діяльності є навчально-професійна. Під час навчання в закладі вищої освіти формується ґрунтовна основа трудової, професійної діяльності, тому засвоєні в навчанні знання, уміння і навички виступають вже не як предмет навчальної діяльності, а як засіб їх професійної діяльності. Таким чином, навчально-професійна діяльність студентства – діяльність специфічна, яка поєднує в собі ознаки навчальної і трудової діяльності. У навчально-професійній діяльності розвивається і виявляється особистість студента, як суб'єкта навчальної діяльності. Тому, саме студентські роки є сприятливими у формуванні комунікативної культури особистості як період перетворення мотивації, всієї системи ціннісних орієнтацій, з одного боку, й інтенсивного формування спеціальних здібностей у зв'язку з професіоналізацією – з іншого.

Особливості формування комунікативної культури в комунікативному просторі свідчать про її бінарні можливості. З одного боку, майбутній фахівець моделює комунікативну діяльність, міжгрупову та

міжособистісну взаємодію, реалізує проектні можливості комунікативної культури, будучи її носієм, з іншого боку, – формує і розвиває особистість з гуманістичною спрямованістю і конструктивним настроєм, яка володіє загальною духовною культурою. Це породжує творчість, основу формування та збагачення комунікативної культури фахівця. Рефлексивне управління процесом формування комунікативної культури забезпечує такий вплив на цей процес, який наближає його до мети.

А. Мудрик важливою умовою формування комунікативної культури особистості визначає дотримання принципу діалогічності в педагогічній взаємодії, який передбачає, що духовно-ціннісна орієнтація здійснюється в процесі такої взаємодії між викладачем і студентом, зміст якої становить обмін цінностями, а також спільне продукування цінностей [57].

Поряд з цим, успішності процесу формування комунікативної культури сприяє комунікативна освіченість (грамотність) майбутнього фахівця, його комунікативна компетентність та вміння реалізувати принципи партнерства в навчально-виховній взаємодії. Комунікативна освіченість забезпечується насамперед усвідомленим засвоєнням студентами філософських, психолого-педагогічних знань про сутність людини як найвищу суспільну цінність, про роль спілкування в життєдіяльності людини та в розвитку особистості. Важливою складовою у процесі формування комунікативної культури майбутніх фахівців є формування культури мовлення, тобто знання норм мови, вміння правильно вживати різні мовленнєві форми, що сприяє засвоєнню одержаної інформації, виховує мовленнєву грамотність, дисциплінує їхнє мислення.

Детальніше зупинимося на аналізі комунікативної компетентності фахівця як здатності особистості орієнтуватися у ситуаціях спілкування, яка заснована на знаннях, чуттєвому досвіді та вільному володінні засобами спілкування.

Комунікативна компетентність завжди набувається у соціальному контексті, тобто у спілкуванні з іншими людьми, в тому числі суб'єктами професійної діяльності. «Це вимагає від особистості усвідомлення:

- а) власних потреб і ціннісних орієнтацій, техніки своєї роботи;
- б) власних перцептивних умінь, тобто здатності сприймати навколишнє без суб'єктивних спотворень і «систематизованих білих плям» (стійких упереджень щодо тих чи інших проблем);

- в) готовності сприймати нове у зовнішньому середовищі;
- г) своїх можливостей у розумінні норм і цінностей інших соціальних груп і культур (реальний інтернаціоналізм);
- д) своїх почуттів і психічних станів у зв'язку з дією факторів зовнішнього середовища (екологічна психокультура);
- є) способів персоналізації оточуючого середовища (матеріальне втілення «почуття господаря»);
- ж) рівня своєї економічної культури (ставлення до середовища проживання – житла, землі як джерела продуктів харчування, рідного краю, архітектури тощо» [92, с. 13].

На основі аналізу поглядів вчених нами *комунікативна компетентність* фахівця розглянута як складова спілкування, система внутрішніх ресурсів ефективної взаємодії фахівця з іншими суб'єктами професійної діяльності задля адекватної орієнтації у власному психологічному потенціалі та потенціалі партнера, в професійній ситуації та для вирішення професійних завдань [92, с. 45]. Внутрішні ресурси – це ті компоненти, які можна виділити в *комунікативній* компетентності як інтегральному утворенні: цінності, орієнтації, мотиви, установки, ставлення, знання, уміння, навички, досвід, особистісні якості індивіда, пізнавальні процеси та емоційна сфера [92, с. 45].

На нашу думку, подана упорядкованість не випадкова: цінності майбутнього фахівця значно впливають на характер його спілкування та є стереотипними орієнтаціями комунікативної практики.

Говорячи про мотиви, що спонукають особистість вступати у міжособистісні відносини, спілкуватися, потрібно зауважити, що існує об'єктивна потреба, більш того, вона вроджена, як і здатність до мовленнєвого спілкування. У сфері комунікативної компетентності ми стикаємося із певним набором установок, за допомогою яких суспільство регулює ставлення до інших суб'єктів. У структуру установок входять три рівні: когнітивний, емоційний та поведінковий.

Таким чином суспільством загалом та сферою професійної діяльності зокрема, обирається вибірковість сприйняття, емоційна реакція та модель поведінки в ситуації спілкування.

Стосовно знань, умінь, навичок у ситуації спілкування, то сам термін «компетентність» означає, окрім усього іншого, «той, що знає, відає в певній сфері, галузі» [92, с. 45]. Звичайно, знання про спілкування – необхідний компонент компетентності, однак можна бути надто обізнаною, поінформованою людиною, але, тим не менш, не завжди компетентною. Знання дієві, якщо вони не залишаються лише зовніш-

ньою інформацією, а співвідносяться з вітагенним досвідом, вбудовуються у нього. За цієї умови вони можуть надати мотивуючого впливу, стати компонентом соціальної установки, тобто готовності діяти певним чином по відношенню до себе, інших, професійної ситуації.

Поняття «ефективна взаємодія» означає досягання цілей, які були поставлені у спілкуванні, а саме: регулювання спільної діяльності, пізнання, побудова гармонійних відносин, а також таких, що приносять задоволення. Проте завжди існує проблема: за допомогою яких форм спілкування, за допомогою яких позицій досягається ефективність, тобто досягається та чи інша мета. Аби висвітлити цю проблему, необхідно назвати основні форми спілкування.

Науковці (В. Ляудіс, О. Матюшкін, Я. Пономарьов) виділяють два типи діяльності та відповідно два типи задач, що підлягають вирішенню: творчі (продуктивні) та рутинні (репродуктивні) [[92, с. 47]. Доцільно виділити продуктивне та репродуктивне спілкування. Реалізація продуктивного спілкування передбачає підключення творчого потенціалу особистості. Ситуація, що вимагає виходу за межі своїх установок, ролей, завжди передбачає продуктивне спілкування. Репродуктивне, або стандартизоване спілкування передбачає взаємодію за стандартом, за сценарієм, за схемою.

Якщо спиратися на прийняту у соціальній психології структуру спілкування, що включає перцептивний, комунікативний й інтерактивний аспекти, то комунікативну компетентність можна розглядати як складову спілкування. Тоді комунікативний процес розуміється як інформаційний процес між людьми як активними суб'єктами, з урахуванням відношень між партнерами [92, с. 51]. Тому комунікативна компетентність є тим базисом, на основі якого формується комунікативна культура майбутнього фахівця.

Комунікативна культура студента формується на ґрунті особистісних, мотиваційних компонентів, прояву загальної культури особистості під час різних видів спілкування, а також комунікативних знань, сформованих комунікативних умінь і навичок. Важливе місце за такого підходу посідає міжособистісне спілкування студентів між собою, з викладачами. Тоді, ефективність формування комунікативної культури студентів залежить від багатьох чинників. Одним з таких чинників нами визначено використання в процесі професійної підготовки фахівців і гуманітарних, і технічних спеціальностей інтерактивних технологій навчання на заняттях з іноземної (англійської) мови.

2.2. Використання інтерактивних технологій з метою формування комунікативної культури майбутніх фахівців в процесі вивчення англійської мови

Інтерактивне навчання має на увазі включення в освітню програму не лише змісту предмету, але й засобів взаємодії суб'єктів навчального процесу з цим змістом і між собою. Інтерактивне навчання найефективніше може бути реалізоване на заняттях з іноземної мови. Інтерактивна організація розмови на заняттях з англійської мови майбутніх фахівців як гуманітарних, так і технічних спеціальностей може бути представлена як послідовність дій учасників, що за характером відносяться до двох планів взаємодії – проблемного, пов'язаного з пізнавальним завданням, що стоїть перед тим, хто навчається, та пов'язаного з відносинами, що проявляється у діях стосовно позицій та регуляції відносин. При цьому характер взаємодії та напрямок розмови визначаються взаємозалежною динамікою проблемної та пов'язаної з відносинами комунікації.

Навчальний предмет «іноземна мова» має одну унікальну особливість, пов'язану з процесом комунікації: спілкування є не тільки засобом, а і метою навчання. Вивчення іноземної мови надає можливість взаємодіяти з людьми з різних країн та культур, розширяти кругозір, може змінити бачення світу, сприяти розвитку толерантності та внутрішньої культури особистості, збагатити картину світу кожного студента. На заняттях з іноземної мови розкриваються відмінності представників однієї культури від представників іншої, ці заняття присвячуються формуванню почуття гідності та змоги до самопізнання. Такі якості особистості розглядаються у контексті групи, коли терпиме відношення до себе є необхідною умовою толерантності по відношенню до інших. Студенти повинні усвідомити, що позитивне ставлення до себе є важливим елементом толерантності в цілому, воно співіснує з позитивним відношенням до оточуючих людей та доброзичливому відношенню до світу. У процесі занять особливі зусилля викладача мають бути спрямовані на те, щоб показати, що однією з основних перешкод у спілкуванні між людьми є помилка стосовно того, що всі люди мислять та відчують однаково.

У педагогічному процесі з вивчення англійської мови важливо створити такі умови, в яких студент починає співвідносити себе не лише зі своєю, а й з іншими культурами, відчуває симпатію, намір знайти способи взаємодії, бажання співпрацювати з людьми, не зверта-

ючи увагу на існуючі розбіжності. Такій взаємодії культур притаманні основні риси будь-якого спілкування: поперемінна активність тих, хто приймає та передає повідомлення, поступовий винахід спільної мови спілкування. Основою будь-якої комунікативної взаємодії є розуміння партнерами один одного, але інколи комунікація ускладнюється бар'єрами спілкування.

Т. Розумна констатує, що комунікативна спрямованість дисциплін іноземного спрямування виявляється у постановці мети, виборі змісту, створенні необхідних умов для групової роботи в процесі навчання (робота в парах, групова робота, фронтальна робота) та побудові ефективної взаємодії на всіх рівнях (взаємодія студент з студентом, студента з групою, взаємодія студента або студентів з викладачем) [72].

Навчання іноземній мові має діяльнісний характер адже під час організації мовленнєвої діяльності моделюються умови реального спілкування у рольових іграх іноземною мовою. Необхідно зауважити, що індивідуальна робота дозволяє студенту реалізовувати на практиці свій власний досвід, а робота в парах або в групі сприяє розвитку навичок обміну досвідом між різними особистостями та ефективній взаємодії з партнером по спілкуванню.

Таким чином, впродовж інтерактивного навчання на заняттях з іноземної мови має місце розвиток комунікативної компетентності й комунікативної культури, яка є результатом інтерактивного навчання спілкуванню. Комунікативна компетентність визначається як здатність людини встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими індивідами. До складу компетентності відносять сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Такого роду компетентність передбачає вміння змінювати глибину й коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим партнерами по спілкуванню, тоді як комунікативна культура, як ми зауважували вище, є основою базової особистісної культури, важливою її складовою, оскільки забезпечує готовність людини до життєвого та професійного самовизначення та самовдосконалення, до плідної й творчої взаємодії у різних сферах життєдіяльності. Комунікативна культура особистості забезпечує взаємодію людини з навколишнім світом. Вона відображає рівень соціального розвитку особистості, є способом досягнення цілей у спілкуванні.

Під *комунікативною культурою студентів* ми розуміємо особливу інтегральну якість особистості, що характеризується сукупністю комунікативних знань, сформованістю умінь контролювати і регулю-

вати свою мовну поведінку, грамотно і переконливо аргументувати свою позицію, вміння вести ділові переговори в процесі професійної діяльності, швидко орієнтуватись у комунікативній ситуації й обирати необхідний стиль поведінки для досягнення мети комунікативного акту, продуктивно співпрацювати у вирішенні професійних завдань.

Під *інтерактивними технологіями формування комунікативної культури фахівців на заняттях з англійської мови* будемо розуміти сукупність методів та способів, які застосовуються в освітньому процесі, спрямованих на формування трьох аспектів комунікативної культури, а саме: індивідуального, предметного та професійного.

Інтерактивні технології формування комунікативної культури фахівців на заняттях з англійської мови побудовані на особистісно зорієнтованому підході й відповідають таким вимогам, як:

- діалогічність, діяльнісно-творчий характер, спрямованість на підтримку індивідуального розвитку студентів на заняттях з англійської мови;

- надання студентам необхідного простору, свободи для прийняття самостійних рішень, творчості, вибору змісту і способів навчання й поведінки.

Проаналізуємо можливості застосування інтерактивних технологій на заняттях з іноземної мови в ході вивчення навчальних дисциплін «Практикум з іноземного професійного спілкування» (*Foreign Language Professional Communication Practicum*) кредитного модуля «Практикум з англomовного професійного спілкування» (Додаток А) [84] та «Педагогіка і методика викладання іноземної мови» (Додаток Б). Хочемо зазначити, що поряд з інтерактивними технологіями на заняттях нами широко використовуються й традиційні форми й методи навчання.

У ході викладання курсів нами враховано, що інтерактивне навчання будується на використанні таких ситуацій, у яких взаємодія розвивається природно і студенти можуть використовувати свій потенціал для здійснення реальної комунікації. Мова йде про те, щоб розкрити та розвинути здібності, навички, ставлення та погляди, що є необхідними для оволодіння іноземною мовою. Це довіра до самого себе та до інших, відкритість всьому новому, чуттєвість, здатність проявити себе як особистість, представити себе. Студентам пропонуються такі форми активності, що змушують їх використовувати іноземну мову і, таким чином, засвоювати її. Вони стають авторами своїх висловлювань і можуть скоріше оволодіти іноземною мовою, бо зміст

свого монологу визначають самостійно. Майбутні фахівці навчаються слухати самих себе та інших в процесі говоріння, вони не лише виражають свої думки, але й розвивають їх далі та розуміють їх краще у процесі мовлення і в процесі професійного спілкування.

Одним із інтерактивних методів формування комунікативної культури майбутніх фахівців є *міні-лекція-діалог* (діалог з аудиторією), що передбачає безпосередній контакт педагога з аудиторією, який зосереджує увагу студентів на найважливіших проблемах який зосереджує увагу студентів на найважливіших проблемах через висвітлення значного обсягу матеріалу. Така міні-лекція забезпечує суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача і студентів, а також студентів між собою. У ході міні-лекції-діалогу використано діалоги оцінного характеру, організації яких сприяли такі прийоми «запуску» діалогу: «оціни свої знання» («умію, не умію»), «вкидання» суперечності (завдання-«пастки»), відкриті запитання, акцентування на способі дії (провокаційні запитання) та ін.

Наприклад, з метою формування лінгвістичних знань у ході вивчення теми «The importance of science» нами використано такі прийоми «запуску діалогу» (табл.2.1):

Таблиця 2.1

Прийоми «запуску діалогу»

Мені знання з англійської мови потрібні для	<i>I need knowledge of English for.... (I need English language skills for....)</i>
Я не вмію.....	<i>I can't.....</i>
Для проведення партнерських перемовин мені потрібно.....	<i>For partnership negotiations I need.....</i>

Ще одним з інтерактивних методів є лекція-діалог з паузами, при підготовці до якої викладач розробляє завдання для студентів, які вони виконують в паузах між викладом певної частини інформації.

Виклад однієї частини матеріалу займає 5–7 хвилин з урахуванням того, що студенти конструктивно обговорюють матеріал лекції, висловлюють власні судження, на основі контент-аналізу визначеного поняття пропонують власну його інтерпретацію.

Виконання завдань після кожної частини 3–5 хвилин (плюс перевірка результатів виконання завдання ще до 5 хвилин). Завдання можуть виконуватись як індивідуально, так і в парах або трійках. Вся робота може складатись з 2–3 етапів викладу матеріалу і пауз. У ході

діалогу з паузами можна виконувати завдання типу «Визначте для себе: що вам вдалося добре зрозуміти у цьому питанні? [63, с. 58]. Що було вам відомим, а що принципово новим», заповнюючи таблицю (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз змісту діалогу з паузами

<i>вдалося добре зрозуміти</i>	<i>було відомим</i>	<i>було принципово новим</i>

Наприклад, у ході вивчення теми «Agreements. Proposals» навчальний матеріал було розподілено на такі частини:

- *discuss the features of an automated building they would like to have in their place of work or in their home (Start here: 1) Work in pairs. Discuss what features of an “intelligent” or automated building you would like in the space where you live or work.)*

- *listen to extracts from a meeting and complete a list (Listening: Listen to these extracts from a meeting between Sigma’s technical sales manager and a director of Widget&Sons, a potential client. Tick the main features below which are mentioned.)*

- *read selling points and match them to features (Vocabulary: 1) Match the verbs in the box with the verb phrases in italics below. 2) Complete this text, using the variety of forms from the language box above.)*

- *role play a conversation about a proposal (**Speaking:** Role play a conversation between the Widgett director (Student A) and the Sigma technical sales manager (Student B) about points A-F in 3. Use the notes in 3 and language from the box above.*

Student A: Ask questions to elicit the answers in the selling points in 3. Respond to B’s answers in a positive way before B makes proposals.

Student B: Use the selling points in 3 to answer A’s questions and wait for A’s response to your answer before making your proposals.

Teacher’s guide (Керівництво для викладача): Put students in pairs. Tell them that they are going to role play a conversation between the director of Widgett and the technical sales manager from Sigma. Explain that the sales manager will be trying to sell their latest automated systems. Allow them to choose who will be Student A and who will be Student B. Go

through the instructions with the class and tell them to read their roles. Refer them back to the selling points in 3 and use the language for making proposals from the Language box to ask and answer questions about the various systems. While students are doing the roleplay, go round monitoring and giving help as needed. Make a note of any good language examples and write them up on the board.

(Приклад виконання завдання) Possible questions and answers:

A A: How would your automated system go about dealing with security issues, such as a break-in by an intruder?

B Well, if an intruder broke into your factory, intrusion sensors would immediately trigger an alarm and a series of events that would switch on the master lights, automatically call the emergency services, make the video cameras home in on the intruder and activate the door locks, all simultaneously.

A That sounds interesting.

B I would recommend that you purchase the full security package.

B A: What about control of the network? What methods would your system use? Is it all centralised?

B No, not completely. There's a central computer, of course, to control the whole system, but there are also a number of mobile input devices such as mobile phones and PDAs which allow supervisors to walk around the factory inputting and receiving data. The system is automatically updated by the mobile system - password protected, of course.

A That's very impressive.

B I propose that we supply you with a set of Sigma mobile input devices.

C A: But what would happen if a battery in a sensor such as a smoke detector failed or went dead? How would the network operate? Would it break down?

B No, not at all. That would not cause a problem. The system uses mesh networks, which are self-healing and repair themselves.

A What do you mean?

B Well, if a device failed, the rest of the network would raise the alarm and all the signals would go around the failed device, using a different route.

A I see, that sounds very useful.

B Yes, in fact I recommend that you choose the self-healing mesh network option.

D A: What is the maximum number of devices that can be connected to the network? Is it possible to add devices once the network has been installed?

B: Yes, the system is scalable. A virtually unlimited number of devices can be connected to the network. This would allow a factory like yours to expand even after the network has been installed. The network has a very wide range and could cover up to 250 m², which is a large factory.

A: Yes, we would need that.

B: So my proposal is that you should go for the scalable network option.

E A: You mentioned that your system could reduce electricity bills. How could that happen?

B: Well, a Sigma system would control the heating, cooling, lighting and air quality.

A: How would the lighting be controlled?

B: You see, all the lights in the factory could be fitted with radio-enabled motion sensors so that they could be programmed to turn themselves on and off whenever staff walked into or out of an office or workshop. This would greatly reduce your electricity costs.

A: Now that is very interesting indeed.

B: Yes, so that's why I would strongly recommend installing the full utilities package.

F A: Don't all these radio chips and inter-communicating switches and sensors use up huge quantities of electricity?

B: No, on the contrary, they use very low power. This is because their default mode is 'asleep' and they are only activated when they are needed. They transmit and receive only small amounts of data so high (transmission) speed is not necessary. As a result, batteries in a Sigma network can last up to five years, unlike those in other systems.

A: Five years? That's very impressive. Batteries in some other systems run down after a few hours.

B: That's correct. I propose that you purchase Sigma batteries for all your Sigma devices, because they come with a five-year guarantee of long life. [101.]

Або ж для прикладу також:

Here is an information gap for an advanced class to practise "Register and Persuasion".

1. Learners are put into pairs. One person in the pair is the customer and receives a yellow cue card; the other person is the sales clerk and receives a blue cue card.

2. Learners read their cards but do not show them to their partner. They develop a dialogue, rehearse it and then role-play for the class.
3. This is followed by a class discussion on each situation.

Sample Yellow Cards

As a regular customer of Jake's Dry Cleaning, you are dismayed to find that Jake's has torn your best suit. You decide to get financial compensation from Jake so that you can buy a new suit for your job interview tomorrow.

You bought a CD at a local shop. When you opened it, you discovered along, deep scratch right across it. You decide to exchange it for a new copy so that you can play it at your party that evening.

You have been shopping all over town for a sweater for a gift. No one has the color or size you seek except for one store. The sweater costs \$75.00, but you have only \$60.00 to spend. Then you discover a snag in the sweater. You try to convince the salesperson to give you a discount.

Sample Blue Cards

You are the cashier at Jake's Dry Cleaning. Your boss, Jake, is on vacation. You have strict instructions not to get involved in customer complaints while Jake is away.

You are the manager of a music shop. All your CDs come from a foreign distributor, and their quality is guaranteed. Your shop's policy is not to take back damaged merchandise but have customers themselves return it directly to the distributor.

You are a store owner. Your store prides itself in having unique merchandise. In order to maintain your reputation for excellence, your policy is never to reduce your prices. You have had a bad season, but you are convinced that lowering your prices will not save your store.

У ході вивчення курсів нами використано низка інтерактивних методів, спрямованих на досягнення розуміння й гармонії між суб'єктами професійної діяльності, а саме:

– *«рольової гармонізації»*, сутність якого полягала в організації процесу пізнання основ професійної діяльності фахівця на основі гармонійної ролі (ролі реалізації різних форм професійної діяльності, які доповнюють одна одну в змодельованих у процесі професійної підготовки ситуаціях) партнера взаємодії; уявлення майбутніх фахівців про рольову гармонізацію формуються за допомогою аналітичного розбору їх реальної поведінки та поведінки інших суб'єктів аналізо-

ваних професійних ситуацій. Наприклад, у ході вивчення теми «Testing. Methods» студенти іноземною мовою аналізують способи контактної взаємодії таких суб'єктів професійної діяльності:

керівник-підлеглий, підлеглий-підлеглий, підлеглий-колектив;	Manager-subordinate, subordinate-subordinate, subordinate-collective;
--	---

Task: Work in small groups (maximum five members). Prepare for a meeting to discuss the agenda below. Divide up the tasks. Read the appendix to the agenda below and scan all the factsheets on the opposite page. Then study your own factsheet in depth.

Student A, B, C and D: You are specialists in the four types of non-destructive testing. Scan all the factsheets on the opposite page and then study your own in depth so that you can talk about it at the meeting.

Student E: You are the manager of the bridge and high-rise projects and you will chair the meeting. Scan all the factsheets on the opposite page and study the language tips for chairpersons on page 115.

Language tips for chairing a meeting. Here is a selection of some of the functions and language used by a chairperson.

Starting the meeting: Right. All right. I'd like to / Let's start the meeting now.

Introducing an agenda item: The first item on the agenda is ... / Let's move on to the next item (on the agenda), which is ...

Bringing in a speaker: Alison, could you give us some input here? What did you find out about this subject? Johan would you like to add anything to that? Who would like to comment at this point?

Thanking a speaker: Thank you, Alison, that was an excellent / a very interesting / an extremely useful presentation. / ... that was excellent / very interesting / extremely useful input.

Opening a discussion: Now, let's / can we throw this item open for discussion.

Closing a discussion: I think we've discussed this item enough. Let's move on (to the next item).

Summarising progress at key points: Before we continue, I'll briefly summarise what we've discussed so far.

Calling for a decision / vote: It's time for us to take a decision / decide on some action / vote for...

Ending the meeting: That concludes our meeting. Thank you very much.

Teacher's guide. Put students in small groups of no more than five members. Then tell them they are going to prepare a meeting to discuss an agenda for two projects. Focus their attention on the agenda and ask them to read the information in it. Then ask them to look at the diagrams and elicit the meaning of flaw (fault or defect). Explain that Figure A is for the bridge project and Figure B is for the high-rise project. Ask them why there might be a problem performing a test in these. Then ask them to read through the appendix to the agenda. Next tell students to decide on a manager in their groups and they should read the role for Student E. The rest of the members of the group should read the role for students A, B, C and D. If there are only three members in the group, you could ask a stronger student to read two of the factsheets. While the groups are preparing, it may be necessary to help them to assess the information gained from the factsheets and see its relevance to their preparation. Here are some ideas for helping the groups or individual students:

1) Concerning the bridge project : the magnetic particle and eddy current methods are not suitable because the flaw may be too deep, but suitable in other ways, for example that contact with surfaces is not necessary with these methods; ultrasonic and radiographic are possible, but lack of access to both top and bottom surfaces of some girders may rule out radiographic; cost may also rule out radiographic; so ultrasonic is the best option with radiographic a possibility.

2) Concerning the high-rise project: the magnetic particle method is possible for this as the flaw is close enough to the surface, perpendicular to the magnetic field flux and the material is ferro-magnetic, but with this method you need a visual inspection which may not be possible; eddy current is the most suitable because the flaw is close to the surface and at right angles to the direction of the coil winding; radiographic is possible, but not the best solution because the flaw may be too thin and parallel to X-rays and may not show up on the film; ultrasonic is also a poor option because the flaw may be parallel to the sound waves and may not cause enough reflection [101].

– метод «змінюючої тактики» – метод, який враховував суб'єктні комунікативно-професійні особливості учасників взаємодії;

– метод «золотої середини» – це метод довірливої комунікації в процесі професійної діяльності, який ґрунтується на пошуку й утриманні образу розуміння іншої людини. Образ розуміння (золота середина) складається зі знання, довіри, співчуття, що виявляється стосовно інших партнерів взаємодії в професійній діяльності [29].

У процесі вивчення курсу ефективними є *методи диспуту та дискусії* (симпозіум, дебати, круглий стіл, засідання експертної групи, форум та ін.). Важливо відмітити, що суттєвою ознакою цих методів є розвиток саме суб'єктності майбутнього фахівця, що проявлялася в можливості висловлювати власні думки та міркування, аргументовано заперечувати, спростовувати хибні судження співрозмовника-опонента, відчувати себе суб'єктом професійно спрямованої взаємодії.

Дискусія в процесі підготовки фахівців – широке публічне обговорення спірного питання, значною мірою сприяє розвитку критичного мислення, формуванню діалогічних умінь, дає змогу визначити власну позицію, формує навички відстоювання власної думки, поглиблює знання з проблеми професійної діяльності [34].

У ході реалізації різних видів дискусії особлива роль відведена викладачеві, його вмінню ставити запитання, вести діалог, тримати паузи, очікуючи відповіді. Протягом дискусії роль викладача не зводилася до директивних реплік або висловлювання особистих суджень. Цінними були запитання відкритого типу, які спрямовувалися на:

- *стимулювання творчого мислення студентів, спонукали до пошуку: Чому? За яких умов? Як? Що може скоїтися, якщо...?*;
- *«оцінювальні» запитання сприяли формуванню здатності висловлювати власні оцінні судження.*

Продуктивність генерації ідей збільшується, якщо викладач надавав час для обміркування відповідей, уникав питань, які нечітко сформульовані, не ігнорував жодного запитання; розширював думку або змінював її напрям, уточнював висловлювання, спонукав до поглиблення думки.

Дискусія як інтерактивний метод навчання найбільше впливав на розвиток комунікативних умінь студентів, які є важливими в професійній діяльності фахівця. Цікаві дискусії можна організовувати в ході вивчення тем: 1) «Accidents. Communication», 2) «Accidents. Investigations», 3) «The importance of science. Planning a career in science» 4) «Materials technology. Describing specific materials».

Можна як дискусійні поставити запитання:

1) *In what circumstances might a junior employee tell a supervisor or manager that he or she is wrong? When and how might you do the same thing?*

2) *Study the information and discuss a hydroelectric power station, where a serious accident occurred.*

3) *Why did you choose a career in science? What field of science are you currently working or studying in? What would you like to do in your work or studies? Which of your past and present experiences are most relevant to your future in science?*

4) *Discuss the benefits and problems of recycling.*

Робота з автентичними текстами. Варто зауважити, автентичним прийнято вважати текст, який не був спочатку пристосований для навчальних цілей, текст, написаний для носіїв мови носіями цієї мови.

Є. Носонович та Р. Мільруд виділяють сім аспектів автентичності тексту [60, с. 12]:

1. Культурологічна автентичність – використання текстів, які формують уявлення про специфіку іншої культури, про особливості побуту, про звички носіїв мови.

2. Інформативна автентичність – використання текстів, які несуть значущу для учнів інформацію, відповідну їхнім віковим особливостям та інтересам.

3. Ситуативна автентичність припускає природність ситуації, запропонованої в якості навчальної ілюстрації, інтерес носіїв мови до заявленої теми, її обговорення.

4. Автентичність національної ментальності, що роз'яснює до речність або недоречність використання тієї чи тієї фрази.

5. Реактивна автентичність – при розробці навчального тексту йому потрібно надавати здатність викликати в учнів автентичний емоційний, розумовий і мовної відгук.

6. Автентичність оформлення, що привертає увагу учнів і полегшує розуміння комунікативного завдання тексту, установлення його зв'язків з реальністю.

7. Автентичність навчальних завдань до текстів – завдання повинні стимулювати взаємодію з текстом, повинні бути засновані на операціях, які здійснюються в позанавчальний час при роботі з джерелами інформації [100, с. 58].

Серед критеріїв відбору автентичного матеріалу О. Ясько визначає:

– критерій типовості – покликаний забезпечити відбір текстів, що відображають найбільш актуальні факти сучасної дійсності країни, мова якої вивчається, і створює більш точне уявлення про цю країну. З урахуванням цього критерію з кожної теми відбираються тексти, де відображено найбільш типові реалії; безеквівалентна й фонові лек-

сика, що передбачає знайомство з конкретною стороною життя країни, мова якої вивчається;

– критерій лексико-фразеологічної автентичності. Відбір лексики та фразеології відіграє важливу роль у досягненні автентичності висловлювання. Лексичне наповнення текстів, створених зарубіжними авторами – носіями мови, більш різноманітне. Ці тексти включають слова і вирази, типові для розмовної мови, терміни, безліч прикметників емоційно-оцінного характеру;

– критерій граматичної автентичності. Він пов'язаний з використанням в усній і письмовій мові властивих для цієї мови структур. Граматично автентичне оформлення фрази не менш важливе, ніж автентичне лексичне наповнення;

– критерій функційності. Це поняття має на увазі природність відбору лінгвістичних засобів для вирішення мовного завдання. Навчання природної живої мови можливе лише за умови використання матеріалів, узятих з життя носіїв мови або складених з урахуванням особливостей їхньої культури та менталітету, відповідно до прийнятих мовних норм [100, с. 59].

Основним завданням використання методу роботи з автентичними текстами було формування наявності інтересу до процесів спілкування, міжкультурного та педагогічного спілкування. Робота за цим методом проводилася таким чином.

Студенти працювали з автентичними текстами, тематика яких пов'язана з процесом спілкування в процесі професійної діяльності. Якщо завдання передбачало роботу з повними текстами, студенти працювали, отримавши ці тексти, якщо з уривками текстів, то отримували уривки цих текстів.

Наведемо приклади вправ для роботи з автентичними текстами:

1. Студенти об'єднуються у групи (в кожній групі 3–5 студентів).

Представник кожної групи отримує повний текст, а інші студенти – уривок тексту, у якому не вистачає окремих слів, фраз чи речень (Вправа на встановлення інформаційної рівноваги «інформаційна мозаїка»).

Завдання студентів – відновити зміст тексту. Тим часом студент, який отримав повний текст, опрацьовує його, а потім перевіряє, чи правильно заповнили пропуски студенти з його групи.

Після опрацювання завдання кожної групи зробити презентацію свого тексту.

Досить широко в ході вивчення навчальної дисципліни використовуємо роботу в парах. У кожній парі один із студентів отримує автентичний текст, а інший – варіант тексту, але без початку, середини або кінцівки. Кожен студент знайомиться зі змістом тексту. Студент, який отримав неповний текст, намагається здогадатися, про що могло би йтися в тому уривку, який у нього відсутній, розповідає про це своєму партнеру, який, своєю чергою, контролює правильність чи неправильність варіанта партнера. Така інтерактивна технологія цікаво реалізовується у ході вивчення тем «The importance of science», «Engineering World Wide» запропонувавши студентам такий текст «Engineering World Wide»

Engineering (machine-building) is the largest branch of any industry. Engineering has a greater output than any other industry. Their enterprises employ more than one-third of the total industrial man-power. The engineering industry is known to play a key role in the modernization program, in the production of new generation of machines and equipment and intensification on the whole economy.

The machine-building industry is known to be able to produce various kinds of machinery and machine-tools in sufficient numbers to meet the country's requirements. Every year, our designers and machine-builders bring out tens of hundreds of new types of machines and equipment. The engineering industry makes most of the things that are essential and useful: aerospace, cars, hospital equipment, telecommunications and even the humble kettle. Engineering also makes most of the things other industries need from cash dispensers and electronic mail for the banking industry to microphones and staging for the entertainment industry.

Today machines have to withstand tremendous stresses and to be able of complex motions that are complicated and specialized calculations taking hundreds of factors into account in the design of even quite a simple machine like a motor-car engine. In the production of everything from chocolates to the Channel Tunnel, the key individuals are the engineers. Engineers must become ever more scientific and specialized. The engineer must also deal with the economists to assure himself that he is producing what is wanted, and economically.

Engineering is not just an industry but a complex consisting of a hundred interlinked industries such as machine-tool manufacture, automobile construction, instrument-making and power engineering. Today the branches of engineering are so wide that it is impossible to classify

satisfactorily. But we may try to divide them into uses. The main divisions of engineering may be listed as follows:

1. *Mechanical Engineering: steam engines, internal combustion engines, turbines (steam, gas, water), pumps, compressors, machine-tools, mechanisms;*

2. *Electrical Engineering: power generators, motors, transformers;*

3. *Electronics – radio, radar, television;*

4. *Civil Engineering: dams, tunnels, roads, and so on;*

5. *Structural Engineering: the structural details of all large buildings and bridges;*

6. *Chemical Engineering.*

The engineering industry is characterized by such features as: increased capacities and speeds of machinery, the replacement of mechanical control systems by electrical and hydraulic ones, simplification of machinery design by combining transmission and driving gears, a steadily increasing use of auxiliary and automatic devices, and the introduction of program control techniques on a mass scale.

In recent years, engineering has changed out of all recognition. The sheer speed of change in many manufacturing technologies is startling. This also means that engineering employers are looking for people with a wider range of skills and personalities: from lone-theorists to more gregarious and practical individuals.

Any of these branches of engineering may require the special services of the following specialists: the metallurgist; the strength of materials expert; the thermodynamics of heat expert, the mechanics or machines experts.

Серед частин тексту, які подаються студентам наступні:

1) (варіант тексту без початку) *Today machines have to withstand tremendous stresses and to be able of complex motions that are complicated and specialized calculations taking hundreds of factors into account in the design of even quite a simple machine like a motor-car engine. In the production of everything from chocolates to the Channel Tunnel, the key individuals are the engineers. Engineers must become ever more scientific and specialized. The engineer must also deal with the economists to assure himself that he is producing what is wanted, and economically.*

Engineering is not just an industry but a complex consisting of a hundred interlinked industries such as machine-tool manufacture, automobile construction, instrument-making and power engineering. Today the branches of engineering are so wide that it is impossible to classify

satisfactorily. But we may try to divide them into uses. The main divisions of engineering may be listed as follows:

Mechanical Engineering: steam engines, internal combustion engines, turbines (steam, gas, water), pumps, compressors, machine-tools, mechanisms;

Electrical Engineering: power generators, motors, transformers;

Electronics – radio, radar, television;

Civil Engineering: dams, tunnels, roads, and so on;

Structural Engineering: the structural details of all large buildings and bridges;

Chemical Engineering.

The engineering industry is characterized by such features as: increased capacities and speeds of machinery, the replacement of mechanical control systems by electrical and hydraulic ones, simplification of machinery design by combining transmission and driving gears, a steadily increasing use of auxiliary and automatic devices, and the introduction of program control techniques on a mass scale.

In recent years, engineering has changed out of all recognition. The sheer speed of change in many manufacturing technologies is startling. This also means that engineering employers are looking for people with a wider range of skills and personalities: from lone-theorists to more gregarious and practical individuals.

Any of these branches of engineering may require the special services of the following specialists: the metallurgist; the strength of materials expert; the thermodynamics of heat expert, the mechanics or machines experts

2) варіант тексту без кінцівки:

Engineering (machine-building) is the largest branch of any industry. Engineering has a greater output than any other industry. Their enterprises employ more than one-third of the total industrial man-power. The engineering industry is known to play a key role in the modernization program, in the production of new generation of machines and equipment and intensification on the whole economy.

The machine-building industry is known to be able to produce various kinds of machinery and machine-tools in sufficient numbers to meet the country's requirements. Every year, our designers and machine-builders bring out tens of hundreds of new types of machines and equipment. The engineering industry makes most of the things that are essential and useful: aerospace, cars, hospital equipment, telecommunications and even the

humble kettle. Engineering also makes most of the things other industries need from cash dispensers and electronic mail for the banking industry to microphones and staging for the entertainment industry.

Today machines have to withstand tremendous stresses and to be able of complex motions that are complicated and specialized calculations taking hundreds of factors into account in the design of even quite a simple machine like a motor-car engine. In the production of everything from chocolates to the Channel Tunnel, the key individuals are the engineers. Engineers must become ever more scientific and specialized. The engineer must also deal with the economists to assure himself that he is producing what is wanted, and economically.

Engineering is not just an industry but a complex consisting of a hundred interlinked industries such as machine-tool manufacture, automobile construction, instrument-making and power engineering. Today the branches of engineering are so wide that it is impossible to classify satisfactorily. But we may try to divide them into uses. The main divisions of engineering may be listed as follows:

Mechanical Engineering: steam engines, internal combustion engines, turbines (steam, gas, water), pumps, compressors, machine-tools, mechanisms;

Electrical Engineering: power generators, motors, transformers;

Electronics – radio, radar, television;

Civil Engineering: dams, tunnels, roads, and so on;

Structural Engineering: the structural details of all large buildings and bridges;

Chemical Engineering.

The engineering industry is characterized by such features as: increased capacities and speeds of machinery, the replacement of mechanical control systems by electrical and hydraulic ones, simplification of machinery design by combining transmission and driving gears, a steadily increasing use of auxiliary and automatic devices, and the introduction of program control techniques on a mass scale.

3) варіант тексту без середини:

Engineering (machine-building) is the largest branch of any industry. Engineering has a greater output than any other industry. Their enterprises employ more than one-third of the total industrial man-power. The engineering industry is known to play a key role in the modernization program, in the production of new generation of machines and equipment and intensification on the whole economy.

The machine-building industry is known to be able to produce various kinds of machinery and machine-tools in sufficient numbers to meet the country's requirements. Every year, our designers and machine-builders bring out tens of hundreds of new types of machines and equipment. The engineering industry makes most of the things that are essential and useful: aerospace, cars, hospital equipment, telecommunications and even the humble kettle. Engineering also makes most of the things other industries need from cash dispensers and electronic mail for the banking industry to microphones and staging for the entertainment industry.

In recent years, engineering has changed out of all recognition. The sheer speed of change in many manufacturing technologies is startling. This also means that engineering employers are looking for people with a wider range of skills and personalities: from lone-theorists to more gregarious and practical individuals.

Any of these branches of engineering may require the special services of the following specialists: the metallurgist; the strength of materials expert; the thermodynamics of heat expert, the mechanics or machines experts.

2. Студенти об'єднуються у групи (у кожній групі 3–5 студентів). У кожній групі один студент отримує 3-5 (залежно від кількості людей у групі) міні-текстів й опрацьовує їх. Інші члени групи отримують багато заголовків і вивчають їх. Завдання студентів – поставити питання тому, хто отримав окремий текст й ознайомився з його змістом, про зміст тексту, і на основі цього здогадатися, які заголовки підійдуть до цього тексту. Після того, як студенти здогадаються про заголовки текстів, кожен з них отримує свій текст, читає його та розповідає про його зміст іншим членам групи.

Цю інтерактивну технологію можна використати в ході вивчення тем «Materials technology», «Describing specific materials», «Modern manufacturing processes».

Так, студентам можна запропонувати такі фрагменти текстів:

1) *Scrap can be sorted easily using magnetism. If the metal is galvanised (coated with zinc) the zinc is fully recyclable. If it is stainless steel, other metals mixed with the iron, such as chromium and nickel, can also be recovered and recycled.*

– *Sorting is critical, as there are key differences between the clear and coloured material used in bottles and jars, and the high-grade material used in engineering applications, which contains traces of metals.*

– Scarcity makes recycling especially desirable, and justifies the cost of removing insulation from electric wires, which are a major source of scrap. Pure metal can also be recovered from alloys derived from it, notably brass (which also contains quantities of zinc, and often lead) and bronze (which contains tin).

– The cost of melting down existing metal is significantly cheaper than the energy-intensive process of electrolysis, which is required to extract new metal from ore.

_____ Hardwood and softwood can be reused. However, the frequent need to remove ironmongery and saw or plane off damaged edges, can make the process costly.

_____ Tyres are the primary source of recyclable material. These can be reused whole in certain applications. They can also be ground into crumbs which have varied uses.

– An obstacle to recycling is the need to sort waste carefully. While some types can be melted down for reuse, many cannot, or result in low-grade material.

2) Electroforming is a way of making very accurate metal parts. It is similar to electroplating in that a metal coating is deposited on a special form in an electrolytic solution. The difference is that the coating is thicker so that the form can be removed to leave a solid part. This process allows manufacturers to “grow” components in metals such as nickel. Electroforming is ideal for very fine components with precise dimensions. It makes it possible to produce extremely accurate copies of masters. For this reason, electroforming is used in the manufacture of CDs.

3) Water jet abrasive cutting uses a high pressure jet of water combined with an abrasive substance to cut through materials. The advantages of this form of cutting are that the jet can be adjusted and the kind of abrasive changed so that almost any kind of material can be cut. In addition, the material can be cut without changing its properties in any way. With heat, there is always some damage to the areas nearest the cut. This form of cutting has many applications. It can be used to cut metals, composites, and even thick concrete. At the other end of the scale, fine water jets, without added abrasives, are used in surgery.

4) Hydroforming is a way of shaping materials such as aluminium or ultralight steel. The metal is pushed into shape using fluid pressure. For example, to produce components for car bodies, steel tubes are placed inside a mould and high pressure applied in the tube which pushes the metal into the exact shape required. Hydroforming a component in this way

means that several different operations such as stamping and welding are no longer required. Hydroforming is used where there is demand for lower weight with high strength. It is used in the manufacture of top-of-the-range sports cars and motorbikes, such as Harley Davidsons. It is also used in the aerospace industry to produce panels for aircraft.

І заголовки до них:

«Aluminium», «Copper», «Glass», «Plastic», «Rubber», «Steel», «Timber». 2) *Electroforming*.

Виконання завдань в групах дозволить студентам розвивати здібності професійного іншомовного спілкування й розвивати такі уміння, як робота в групі та такі якості, як колективізм, взаємопідтримка, взаємодопомога тощо.

Робота в групах (у групі 3–4 студенти). Студенти отримують варіант тексту, у якому речення переплутані. Завдання студентів – відновити текст. Після того, як студенти виконають завдання, вони отримують покликання на оригінальний текст та перевіряють, чи правильно вони відтворили його зміст, виправляючи та аналізуючи помилки при їх наявності. Цікавою такою інтерактивною технологією є під час вивчення теми «Incidents. Security» (і запропонувати текст з переплутаними реченнями) (табл.2.3)

Таблиця 2.3

Робота в групах з переплутаними реченнями

оригінал	зміни
The text deals with security challenges arising from the widespread use of mobile devices (such as a mobile phone or notebook computer) by organisations and their employees to remotely access confidential or sensitive corporate data. Security threats facing mobile workforces are increased if the device is lost or stolen. An unauthorised user of the stolen device may be able to use it to go online and then install unauthorised software that will allow him to access the company database and download files containing confidential company data. He may also be able to copy files from a removable SD (Secure Digital) memory card inserted in the mobile device. One way of	One way of dealing with this problem is to use security software that can take control of a stolen mobile device remotely, wiping (erasing or completely removing) all data from the device and from any connected storage devices such as SD cards. If the device is offline, she can send an encrypted (coded) SMS (Short Message Service) text message instructing the device to 'wake up' (go online) and then wipe all data. Security threats facing mobile workforces are increased if the device is lost or stolen. He may also be able to copy files from a removable SD (Secure Digital) memory card inserted in the mobile device. The text deals with security challenges arising from the widespread use of mobile devices

dealing with this problem is to use security software that can take control of a stolen mobile device remotely, wiping (erasing or completely removing) all data from the device and from any connected storage devices such as SD cards. Wiping is more powerful than deleting: erased or wiped data cannot be restored (brought back) to the device, whereas deleted data can be restored. The security administrator of a large organisation, sitting at a central computer, can send a command remotely to a device, if it is online, to immediately wipe all data from the device and its storage card (an 'on-demand wipe'). If the device is offline, she can send an encrypted (coded) SMS (Short Message Service) text message instructing the device to 'wake up' (go online) and then wipe all data. Other solutions involve pre-setting, or programming, the device to take certain actions when certain conditions are met. For example, the administrator can program the device to wipe all data (1) as soon as the device is detected online ('pre-scheduled wipe on sight'), (2) if the device does not appear online for a specified number of hours ('programmed time-based wipe'), and (3) if a user makes multiple incorrect password attempts, or tries to install an unauthorised program ('pre-set event-based wipe').	(such as a mobile phone or notebook computer) by organisations and their employees to remotely access confidential or sensitive corporate data. An unauthorised user of the stolen device may be able to use it to go online and then install unauthorised software that will allow him to access the company database and download files containing confidential company data. Other solutions involve pre-setting, or programming, the device to take certain actions when certain conditions are met. Wiping is more powerful than deleting: erased or wiped data cannot be restored (brought back) to the device, whereas deleted data can be restored. For example, the administrator can program the device to wipe all data (1) as soon as the device is detected online ('pre-scheduled wipe on sight'), (2) if the device does not appear online for a specified number of hours ('programmed time-based wipe'), and (3) if a user makes multiple incorrect password attempts, or tries to install an unauthorised program ('pre-set event-based wipe'). The security administrator of a large organisation, sitting at a central computer, can send a command remotely to a device, if it is online, to immediately wipe all data from the device and its storage card (an 'on-demand wipe').
---	--

Робота в групах (у кожній групі 3–4 студенти). Кожен студент отримує варіанти уривків із автентичного тексту та знайомиться з їхнім змістом. Потім усі учасники спілкуються, розповідаючи про зміст своїх уривків, відновлюючи логічну послідовність тексту. Після цього студенти отримують повний текст та перевіряють, чи правильно вони відтворили його логічну послідовність.

Роботу в групах доцільно використати під час вивчення тем «Processes», «Safety», «Testing». наприклад, при вивченні теми «Safety Rules», можна запропонувати такі уривки текстів (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Робота в групах з уривками автентичних текстів

<i>текст</i>	<i>уривки</i>
<i>Safety is the state of being "safe", the condition of being protected against physical, social, spiritual, financial, political, emotional, occupational, psychological, educational or other types or consequences of failure, damage, error, accidents, harm or any other event which could be considered non-desirable. Safety can also be defined to be the control of recognized hazards to achieve an acceptable level of risk. This can take the form of being protected from the event or from exposure to something that causes health or economical losses. It can include protection of people or of possessions.</i> <i>Discussions of safety often include mention of related terms. Security is such a term. With time the definitions between these two have often become interchanged, equated, and frequently appear juxtaposed in the same sentence. Readers unfortunately are left to conclude whether they comprise a redundancy. This confuses the uniqueness that should be reserved for each by itself. When seen as unique, as we intend here, each term will assume its rightful place in influencing and being influenced by the other.</i> <i>Safety is the condition of a "steady state" of an organization or place doing what it is supposed to do. "What it is supposed to do" is defined in terms of public codes and standards, associated architectural and engineering designs,</i>	<i>Group 1)</i> <i>Student A In the world of everyday affairs, not all goes as planned. Some entity's steady state is challenged. This is where security science, which is of more recent date, enters. Drawing from the definition of safety, then: security is the process or means, physical or human, of delaying, preventing, and otherwise protecting against external or internal, defects, dangers, loss, criminals, and other individuals or actions that threaten, hinder or destroy an organization's "steady state," and deprive it of its intended purpose for being.</i> <i>Student B This can take the form of being protected from the event or from exposure to something that causes health or economical losses. It can include protection of people or of possessions.</i> <i>Student C It is important to distinguish between products that meet standards, that are safe, and those that merely feel safe. The highway safety community uses these terms: normative safety is a term used to describe products or designs that meet applicable design standards and protection; substantive or objective safety means that the real-world safety history is favorable, whether or not standards are met; perceived or subjective safety refers to the level of comfort of users. For example, traffic signals are perceived as safe, yet under some circumstances, they can increase</i>

corporate vision and mission statements, and operational plans and personnel policies. For any organization, place, or function, large or small, safety is a normative concept. It complies with situation-specific definitions of what is expected and acceptable. In the world of everyday affairs, not all goes as planned. Some entity's steady state is challenged. This is where security science, which is of more recent date, enters. Drawing from the definition of safety, then: security is the process or means, physical or human, of delaying, preventing, and otherwise protecting against external or internal, defects, dangers, loss, criminals, and other individuals or actions that threaten, hinder or destroy an organization's "steady state," and deprive it of its intended purpose for being. Safety can be limited in relation to some guarantee or a standard of insurance to the quality and unharmed function of an object or organization. It is used in order to ensure that the object or organization will do only what it is meant to do. Types of safety. It is important to distinguish between products that meet standards, that are safe, and those that merely feel safe. The highway safety community uses these terms: normative safety is a term used to describe products or designs that meet applicable design standards and protection; substantive or objective safety means that the real-world safety history is favorable, whether or not standards are met; perceived or subjective safety refers to the level of comfort of users. For example, traffic signals are perceived as safe, yet under some circumstances, they can increase traffic crashes at an	traffic crashes at an intersection. Traffic roundabouts have a generally favorable safety record, yet often make drivers nervous. Group 2) Student D Safety is the state of being "safe", the condition of being protected against physical, social, spiritual, financial, political, emotional, occupational, psychological, educational or other types or consequences of failure, damage, error, accidents, harm or any other event which could be considered non-desirable. Safety can also be defined to be the control of recognized hazards to achieve an acceptable level of risk. Student E. Safety can be limited in relation to some guarantee or a standard of insurance to the quality and unharmed function of an object or organization. It is used in order to ensure that the object or organization will do only what it is meant to do. Student F Discussions of safety often include mention of related terms. Security is such a term. With time the definitions between these two have often become interchanged, equated, and frequently appear juxtaposed in the same sentence. Readers unfortunately are left to conclude whether they comprise a redundancy. This confuses the uniqueness that should be reserved for each by itself. When seen as unique, as we intend here, each term will assume its rightful place in influencing and being influenced by the other. Group 3) Student G A common fallacy, for example among electrical engineers regarding structure power systems, is that safety issues can be readily deduced. In fact, safety issues have been
--	---

intersection. Traffic roundabouts have a generally favorable safety record, yet often make drivers nervous. Safety is generally interpreted as implying a real and significant impact on risk of death, injury or damage to property. In response to perceived risks many interventions may be proposed with engineering responses and regulation being two of the most common. System safety and reliability engineering is an engineering discipline. Continuous changes in technology, environmental regulation and public safety concerns make the analysis of complex safety-critical systems more and more demanding. A common fallacy, for example among electrical engineers regarding structure power systems, is that safety issues can be readily deduced. In fact, safety issues have been discovered one by one, over more than a century in the case mentioned, in the work of many thousands of practitioners, and cannot be deduced by a single individual over a few decades. Knowledge of the literature, the standards and custom in a field is a critical part of safety engineering. A combination of theory and track record of practices is involved, and track record indicates some of the areas of theory that are relevant.	discovered one by one, over more than a century in the case mentioned, in the work of many thousands of practitioners, and cannot be deduced by a single individual over a few decades. Student H Safety is generally interpreted as implying a real and significant impact on risk of death, injury or damage to property. In response to perceived risks many interventions may be proposed with engineering responses and regulation being two of the most common. System safety and reliability engineering is an engineering discipline. Continuous changes in technology, environmental regulation and public safety concerns make the analysis of complex safety-critical systems more and more demanding. Student I Knowledge of the literature, the standards and custom in a field is a critical part of safety engineering. A combination of theory and track record of practices is involved, and track record indicates some of the areas of theory that are relevant.
---	--

За кілька днів до заняття студенти отримують автентичний текст комунікативної тематики та розробляють три вправи до нього. Потім на занятті кожен студент виступає в ролі викладача, пропонуючи свої завдання до тексту.

Під час виконання завдань студенти працюють з текстом, про-йшовши по відповідному покликанню.

Наприклад, текст до теми «Systems. Hydraulic and Pneumatic Systems» (табл. 2.5).

Hydraulics is a branch of science that deals with the study and use of liquids as related to the mechanical aspects of physics. **Pneumatics** is a branch of science that deals with the study and use of air and other gases as related to the mechanical aspects of physics. The basic principles of hydraulics are few and simple and are as follows:

- Liquids have no shape of their own.
- Liquids will **NOT** compress.
- Liquids transmit applied pressure in all directions.
- Liquids provide great increase in work force.

For all practical purposes, fluids are incompressible. Under extremely high pressures: the volume of a fluid can be decreased somewhat, though the decrease is so slight that it is considered to be negligible except by design engineers. Liquids expand and contract because of temperature changes. When liquid in a closed container is subjected to high temperatures, it expands and this exerts pressure on the walls of the container; therefore, it is necessary that pressure-relief mechanisms and expansion chambers be incorporated into hydraulic systems. Without these precautionary measures, the expanding fluid could exert enough pressure to rupture the system. There have been many liquids tested for use in hydraulic systems. Currently liquids being tested include mineral oil, water, phosphate ester, water- based ethylene glycol compounds, and silicone fluids. The three most common types of hydraulic fluids are petroleum-based, synthetic fire-resistant, and water- based fire-resistant. An arrangement of interconnected components in hydraulic systems is required to transmit and control power

Student A

Task 1. Answer the following questions using the information from the text:

- 1) What is a hydraulic system?
- 2) What is pneumatics?
- 3) What liquids are normally used in hydraulic systems?
- 4) Are there any differences between a strainer and filter?
- 5) What is the main function of a hydraulic pump?

Task 2. Try to find the mistakes, correct them and translate the following sentences:

1. Hydraulic system mechanisms are not subject to great wear.
2. If the systems is well-adapted to the work it is required to perform and not misusing, it can provided smooth, flexible, uniform action without vibration and had unaffected by variation of load.
3. Hydraulic systems can provide widely variable motions in neither rotary and straight-line transmission of power.
4. The extensive use of hydraulics to transmit power is due to the fact that a properly constructed hydraulic system possessing a number of favorable characteristics.

Task 3. Match the words into the word-combinations and translate them into Ukrainian.

	A		B
1.	basic	a)	power
2.	under	b)	valves
	extremely		
3.	expansion	c)	aspects
4.	supplies	d)	based
5.	control	e)	output
6.	foreign	f)	principles
7.	volumetric	g)	high pressures
8.	nonpositive	h)	fire-resistant
9.	petroleum-	i)	particles

through pressurized fluid. Such an arrangement is commonly referred to as a system. The number and arrangement of the components vary from system to system, depending on application. In many applications, one main system supplies power to several subsystems, which are commonly referred to as circuits. The basic components of a fluid power system are as follows: reservoir, strainers and filters, pumps, control valves (directional and relief), actuating devices (cylinders), accumulators, motors, lines (pipe, tubing, or flexible hose), connectors and fittings, sealing materials and devices, several applications of fluid power require only a simple system; that is, a system which uses only a few components in addition to the basic components.

A

properly constructed

reservoir

(fig. 6) is more than just a tank to hold oil until the

system demands fluid. It should also be capable of the following: dissipating heat from the fluid, separating air from the oil, and settling out contamination in the oil.

Strainers are constructed of fine mesh wire screens or of screening elements, consisting of specially processed wire of varying thickness wrapped around metal frames. They do NOT provide as fine a screening action as filters, but they offer less resistance to flow and are used in pump suction lines where pressure drop must be kept to a minimum. If one strainer is not large enough to handle the supply of the pump, two or more strainers can be used in parallel.

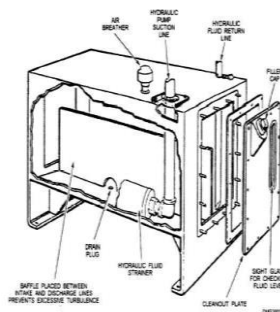

Figure 6. Typical hydraulic reservoir.

10.	synthetic	j)	displacement
11.	mechanical	k	chambers

Student B

Task 1. Fill in the gaps using the words from the box. Each word can be used just once.

contaminates, from, system, installing, strainers, fluid, damage, maintenance, before, oil, eliminate, interval, changing, filter

Maintenance of a hydraulic 1)_____ that is properly operated and cared for is a routine task. Maintenance usually consists of 2)_____ or cleaning filters and 3)_____, and occasionally adding or changing the fluid in the system. However, overheating, excessive pressure, and contamination can 4)_____ an improperly operated system. Proper 5)_____ reduces your hydraulic troubles. By caring for the system using a regular maintenance program, you can 6)_____ common problems and anticipate special ones. These problems can be corrected 7)_____ a breakdown occurs.

Despite all the precautions you take when working on the hydraulic system, some 8)_____ will get into the system anyway. Good hydraulic oils will hold contaminants in suspension and the filters will collect them as oil passes through. A good hydraulic 9)_____ contains additives that work to keep contaminants from damaging or plugging the system. By changing the oil at its recommended 10)_____ ensures that the additives will do their job. Regular filter changes ensure solid particles are removed 11)_____ the system. They should be changed more often under adverse operating conditions. When filters are changed, thoroughly clean the filter housing before 12)_____ a new filter. Remember to add enough 13)_____ to

The most common device installed in hydraulic systems to prevent foreign particles and contamination from remaining in the system are called **filters**. They may be located in the reservoir, in the return line, in the pressure line, or any other location in the system where the designer of the system decides they are needed to safeguard the system against impurities. Filters are classified as full flow and partial flow. In the full-flow filter, all fluid that enters the unit passes through the filtering element, while in the partial-flow filter, only a portion of the fluid passes through the element.

The purpose of a **hydraulic pump** is to supply a flow of fluid to a hydraulic system. The pump does not create system pressure, since only a resistance to the flow can create pressure. As the pump provides flow, it transmits a force to the fluid.

Pumps are rated according to their volumetric output and displacement. Volumetric output is the amount of fluid a pump can deliver to its outlet port in a certain period of time at a given speed. Volumetric output is usually expressed in gallons per minute (gpm). Since changes in pump speed affect volumetric output, some pumps are rated by their displacement. Pump displacement is the amount of fluid the pump can deliver per cycle.

Many different methods are used to classify pumps. Terms, such as nonpositive displacement, positive displacement, fixed displacement, variable displacement, fixed delivery, variable delivery, constant volume, and others are used to describe pumps. The first two of these terms describe the fundamental division of pumps because all pumps are either non-positive displacement or positive displacement. Pumps may also be classified according to the specific design used to

compensate for any fluid lost in 14)_____ replacement.

Task 2. Give the definition to each of the bolded word. Put 5 different type questions to the following paragraph:

Pneumatics is a section of technology that deals with the **study** and application of pressurized gas to affect **mechanical motion**. Pneumatic systems are extensively used in industry, where factories are commonly **plumbed** with compressed air or compressed **inert gases**. This is because a centrally located and **electrically powered compressor** that powers **cylinders** and other pneumatic **devices** through **solenoid valves** is often able to provide motive power in a cheaper, safer, more flexible, and more **reliable way** than a large number of electric **motors** and **actuators**. Pneumatics also has applications in dentistry, construction, **mining**, and other areas.

Task 3. Choose the best word to complete the sentences below.

1. Pneumatic systems in fixed installations such as factories use fresh/compressed/inlet/hot air because a sustainable supply can be make/maked/made by compressing atmospheric air.
2. The air usually has moisture removed and a small qualityies/quantity/qualification/square of oil added at the compressor, to avoid/put/get/send corrosion of mechanical components and to lubricate them.
3. Portable pneumatic instrument/tools and small vehicles such as Robot Wars machines and other hobbyist applications are often drive/service/powered/switched by compressed carbon dioxide.
4. Factory-plumbed, pneumatic-power users need not worry about poisonous leakages/lost/pure/water as the gas is commonly just air.
5. Smaller or stand-alone systems can

create the flow of fluid. Practically all-hydraulic pumps fall within three designs classifications – centrifugal, rotary, and reciprocating.	used/be use/use/have used other compressed gases which are an asphyxiation hazard, such as nitrogen - often referred to as OFN (oxygen-free nitrogen), when supplied in cylinders. 6. Both pneumatics and hydraulics are applications of water/fluid/liquide/wet power.
---	---

Робота дискусійними групами. Робота дискусійними групами. Роботу було спрямовано на формування уявлень студентів про особливості процесів професійного спілкування та на розвиток умінь обирати засоби спілкування, адекватних ситуації. Робота відбувалася таким чином. Було створено декілька дискусійних груп з комунікативної культури, в яких обговорювалися питання, пов'язані з культурою професійного спілкування. Завданням студентів було висловлювати свої думки з різних питань, що обговорювалися в певній дискусійній групі. Крім того, матеріали дискусійної групи аналізувалися на заняттях за допомогою таких вправ:

– *вирішення проблемних завдань.* Студенти повинні обміркувати вирішення певної проблемної ситуації, представлені в записах дискусійної групи, індивідуально, потім висловити свою думку. Ця ситуація характеризується обов'язковою наявністю перепони, протиріччя, необхідності вибору одного з кількох варіантів. Використання мовленнєво-розумових завдань різного рівня проблемності сприяє розвитку механізмів мислення: орієнтації в ситуації, прийняттю рішень, цілепокладання, прогнозування, комбінування, конструювання (Ю. Пассов);

– *інтерв'ю.* Студенти вільно пересуваються по аудиторії, ставлять запитання, записують інформацію, що цікавить. Список питань може бути заздалегідь підготовлений.

Викладач виконує роль спостерігача, у разі необхідності підказує, потім просить студентів висловитися про результати опитування. Ця вправа забезпечує невимушену атмосферу, робить процес спілкування позбавленим формальності

Приклади вправ для роботи з дискусійними групами:

Task 1. Read the following messages in our e-mail discussion group: The initial message (written by a teacher). The role of a teacher is to provide information to students and encourage student learning. Being a successful teacher requires a variety of communication techniques. A

teacher must be flexible and observant, identifying how students react to each style of communication and adapting new communication styles accordingly. A good teacher is able to move seamlessly from one style to another while maintaining the attention of a class. Maintaining a positive attitude, as well as a positive tone, when speaking with others in the school environment is one of the most effective communication strategies. Teachers must stay positive with their students instead of being negative about their failures. Students must also know how to keep a positive attitude when dealing with their teachers and peers. Students will find success in the classroom if they learn to bring up their questions, comments and concerns to those in the classroom with them with positive energy.

Student 1. I absolutely agree with the abstract as for the importance of positive atmosphere in a class. It must be created by a teacher. A teacher's positive attitude can make a classroom more pleasant, more effective and motivating place to learn. A positive classroom climate is respectful, welcoming, and supportive of students' learning. To my mind, to create such classroom climate is not so difficult. It just requires from a teacher to speak respectfully to everyone, smile and present oneself in a friendly manner, make students feel comfortable asking questions, avoid labeling students, embed more positive words and encourage students with positive feedback whenever possible, because praise for successes is a far stronger motivation than criticism. Of course we should confess that teachers, like all people, have personal problems from time to time. So sometimes it's not easy not to let personal life stressors interfere your positive manner in the classroom. But, I think, if a positive respectful climate is permanently set in the class, students will willingly forgive the teacher for isolated case of melancholic behavior.

Student 2. Of course smiling and positive atmosphere is a good thing, but, as it was said in the abstract, a teacher must be flexible and observant while choosing the style of communication for every group of students. I think that there is no right or wrong style of teaching, a teacher should discover the style that his class responds better. And sometimes we can find out that even the authoritarian style can be the most effective one. There are some classes with a lot of students who behave inappropriately, they ignore teachers' demands and interfere to conduct a lesson. The „smiling“ teacher will spend a lot of time for calming and convincing these students, and it does not always guarantee success. While the authoritarian teacher, who prefers vigorous discipline and expects swift obedience will do it easily. The authoritarian teacher places firm limits and controls on the students, and it

is often quiet in his classes, so it helps him to save time for teaching. To my mind the most optimal style is authoritative, which assumes that the teacher has a positive, kind and supportive relationship with his students, but at the same time he will quickly catch and discipline every small misbehavior.

Student 3. I agree with the statement that there is no right or wrong style of teaching. I think a good teacher must be a perfect discoverer in his work and sometimes a good actor. But the actor in the meaning of being natural and being able to behave naturally in different ways with different people and situations. He must not play roles in any situations! An artificial smile on smb's face is terrible, especially on a face of a teacher. At first, the teacher should be natural, not an artificial „doll“, who always smiles in all situations. So, a good teacher is a various teacher. It equally has to do with the quality of the material, that he wants to teach and with his attitude to life and students. And one more important thing for me. Some teachers are very arrogant when they communicate with their students. It is not appropriate! People with arrogant manner in communication must not become teachers!

Student 4. Well, I want to express my opinion about communication between teachers and students. I had different teachers in my life. I met teachers with authoritarian style of teaching and teachers with democratic style of teaching. Some of them tried to become our friends; some of them were too strict in the process of communication with us. But I made a conclusion, communicative style of teachers does not influence students' attitude to them much. I know some teachers, who are too sweet, but students do not like them much, and I also know teachers who are rather strict, but fair, and many students like them. I just want to say teachers' communicative style is not the only thing students pay their attention to.

Student 5. I absolutely disagree with the opinion that any teacher may allow himself to be authoritarian in any situation. The process of communication between all people must be in a friendly atmosphere. It doesn't matter who these people are to each other. And when we speak about the teacher and the student, this moment is archi-important. Inequality can be felt in their communication, because the teacher is older, he knows more and plays the role of the person, who teaches something new. If at the same time he communicates with his students using authoritarian style, students may feel miserable and it can influence their self-esteem. Even in classes with a lot of students who behave inappropriately and where the majority ignore teachers' demands, it is impossible to allow authoritarian style. Because among them may be one

student, who differs from others. There was the teacher in my life who always shouted at us and didn't listen to the students' opinions. There was only SHE at each lesson. I attended her lessons first, and then I just started to ignore her lessons. As a result, I lost interest to her subject, too.

Student 6. Having read all these messages, I decided to tell you what I think about communication between students and teachers. I completely disagree with student number 4. Communication between teachers and students play the most important role in relationship between them! Students have to feel they are equal with their teachers. I mean it is necessary for students to feel their teachers respect them, and communicative style can show it in the best way. If a teacher shouts at you, or he / she is sarcastic, arrogant and does not want to listen to you, it is impossible to like him / her. I had a situation in my life when I had a favourite teacher, but one day she spoke to me in a rude manner, and I was very disappointed in her. So, a good teacher must be a good communicator. That's what I think.

Task 2 Whose opinion do you agree with? Whose opinion do you disagree with? Why? Prove your opinion giving examples from life.

Task 3 Interview your groupmates and ask them what they think about communicative style between teachers and students. Summarize their answers and present the results to the group.

Task 4 Analyze the situation in the fifth message, when the student started to ignore lessons because her teacher often shouted at the students. It is really a problematic situation, because this case is not the only one. Think about consequences of such situation, try to find possible solutions and give advice students how to behave in such situations. (Students are divided into three groups, each group works with its question, and then students together discuss them). After the discussion students should interview each other in order to find reasons which can persuade teachers not to behave in a way described in the fifth message.

Task 5 Analyze the situation in the sixth message, when student's teacher spoke in a rude manner to him. Are there many situations like that? Is it possible to avoid them? What would you do in such situation? Have you ever experienced it? What do you think, are there any possible ways to solve this problem? What are they? [100, c. 195–198].

З метою впровадження технологій кооперативного навчання для активізації діяльності всіх членів мікрогрупи їм пропонується виконувати певні ролі (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Ролі студентів у ході навчання в малих групах

№ з/п	Ролі	Зміст ролі
1.	Спікер (керівник групи)	зачитує завдання групи; організовує порядок виконання; пропонує учасникам групи висловлюватись по черзі; слідкує за регламентом; заохочує групу до роботи; визначає доповідача;
2.	Секретар	веде записи результатів роботи своєї групи (коротко і розбірливо), може висловити думку групи;
3.	Спостерігач (тайм-кіпер):	стежить за часом, заохочує групу до роботи.
4.	Доповідач	чітко висловлює думку групи, доповідає про результати роботи групи.

Виконання певної ділянки роботи в малих групах активізує кожного її учасника, підвищує відповідальність за спільне виконання завдань.

Так технологію роботи в малих групах можна використати в ході вивчення тем «Development. Design», «Development. Prototypes», «Development. Design solutions» запропонувавши такі завдання для малих груп: 1) Think about the different types of design information needed on complex engineering project, such as the construction of a large cruise ship. How many different drawings do you think might be produced for such a project? How would they be organised and categorized? 2) Think about design development on a project you have worked on, or on a type of project you know about. Describe the key stages from the design brief to the issue and ongoing revision of working drawings. Say how designers, consultants and production teams are involved at each stage of the process, and explain what procedures are used. 3) Think about overdesign in a field of engineering you are familiar with. How easy or difficult is it to predict and quantify loads? How serious are the consequences (human and financial) of technical failures? As a result, how high are typical factors of safety?

Для об'єктивного оцінювання роботи кожного студента в мікрогрупі можна використати такі прийоми (табл. 2.7).

Серед методів інтерактивного навчання в ході вивчення навчальної дисципліни нами використовуються рольові ігри; тренінги; моделювання ситуацій тощо.

**Прийоми оцінки знань студентів у ході навчання
в малих групах**

№ з/п	Прийом оцінювання	Зміст прийому
1.	Спікер (керівник групи)	зачитує завдання групи; організовує порядок виконання; пропонує учасникам групи висловлюватись по черзі; слідує за регламентом; заохочує групу до роботи; визначає доповідача;
2.	Секретар	веде записи результатів роботи своєї групи (коротко і розбірливо), може висловити думку групи;
3.	Спостерігач (тайм-іпер):	стежить за часом, заохочує групу до роботи.
4.	Доповідач	чітко висловлює думку групи, доповідає про результати роботи групи.

Цікавим інтерактивним методом є метод «асоціативний куц», як стратегія, що спонукає студентів – майбутніх фахівців мислити творчо, вільно та відкрито і спрямована, насамперед, на стимулювання креативного мислення студентів, розвиток їх гнучкості в ході професійної діяльності. У ході вивчення навчальної дисципліни метод асоціативного куца студенти сприймали як гру.

У ході реалізації методу ми чітко дотримувалися етапів:

- 1) визначення професійної проблеми;
- 2) запис з обраної теми якогось слова чи фрази; записували все, що спадає на думку (до обмеження в часі або ж коли будуть вичерпані всі варіанти);
- 3) встановлювати зв'язки між визначеними поняттями [79].

За нашим переконанням, стратегія «Асоціативний куц» («Діаграма Ейлера-Венна») давала змогу студентам з'ясувати рівень їхнього розуміння базового поняття теми, а в процесі роботи на занятті – працювати над його поглибленням і розширенням. В її основу покладено схему, накреслену викладачем разом зі студентами на дошці або на великому аркуші паперу.

Організація діяльності за цією стратегією передбачала таку послідовність дій:

- запис викладачем ключового поняття теми (центр «куца»);
- формулювання запитання студентам:
- які асоціації виникають у вас, коли ви чуєте поняття;

- запис усіх слів-асоціацій, що спадають на думку студентам (використовується метод «Мозкового штурму»);
- встановлення зв'язків між словами (гілками «куща»);
- з'ясування тих аспектів проблеми, де потрібна була додаткова інформація;
- виокремлення слів-асоціацій, які викликали запитання;
- доповнення або зміна інформації в процесі роботи над проблемою (слова позначалися іншим кольором – «кущ, який росте»).

У ході колективного обговорення всі названі слова-асоціації згруповуються навколо ознак і якостей певного поняття (для прикладу, поняття «The Sun»).

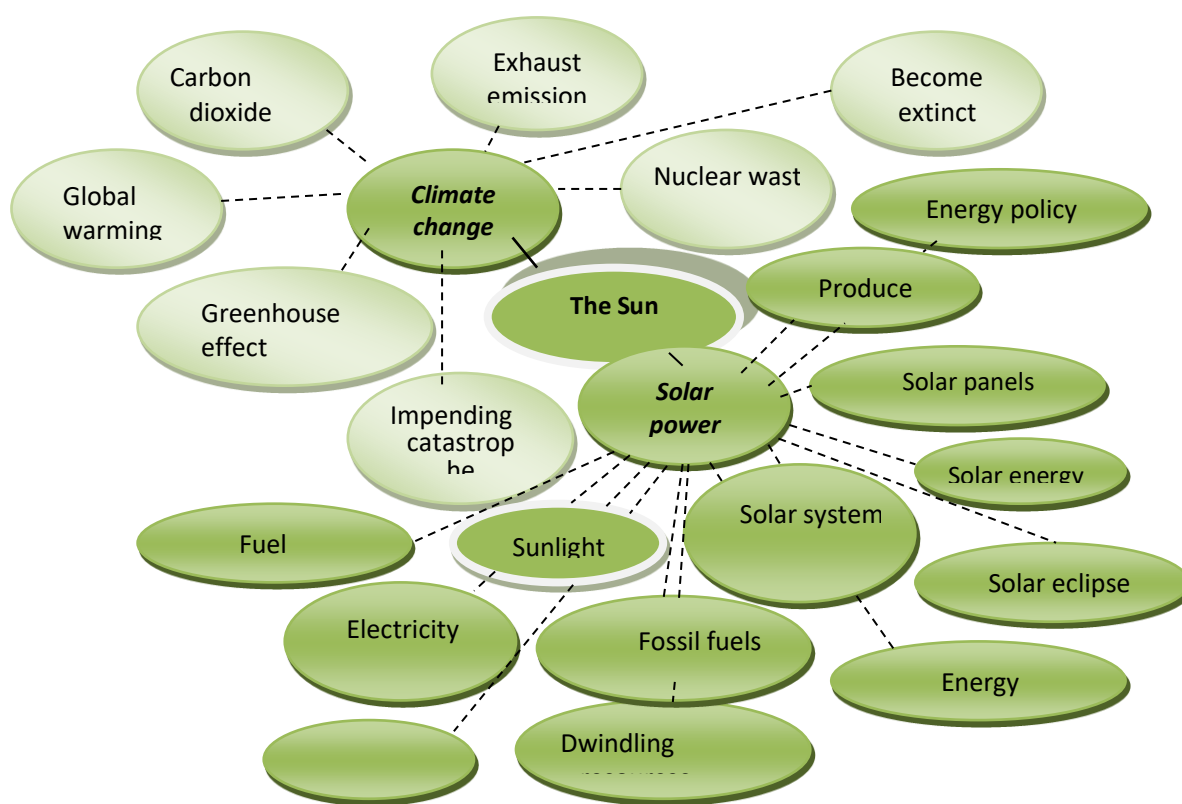

Рис. 2.4. Застосування стратегії «Діаграма Ейлера-Венна» у процесі визначення сутності поняття «The Sun»

Створений «кущ» дав змогу в процесі подальшої роботи над визначенням сутності професійної діяльності розширити і поглибити знання студентів, уточнити окремі підпоняття, з'ясувати їх місце в загальній структурі теми. Застосування цієї стратегії мало на меті формування в майбутніх фахівців умінь порівнювати та класифікувати професійні поняття, розуміти зв'язки між ними, структурувати й узагальнювати інформацію на теоретичному рівні. Як правило, стратегію

«асоціативний куш» ми використовували з метою порівняння декількох понять, з'ясування спільних і відмінних їх ознак [35].

Особливо важливу роль у формуванні комунікативної культури майбутніх фахівців нами відведено тренінгам і проектам. Тренінг ми визначаємо як інтерактивну технологію організації взаємодії суб'єктів освітнього процесу, яка передбачає формування нових знань, умінь, навичок, особистісних рис студентів засобами навчання, виховання і тренування в умовах ігрових тренінгових ситуацій.

Тренінгу властиві: миследіяльність, смислотворення, свідоме регулювання діяльністю, створення ситуації успіху, рефлексія.

Завдання тренінгу полягає у формуванні: умінь організації позитивної міжособистісної взаємодії; нових знань стосовно майбутньої професії; умінь і навичок виконання різних видів професійної діяльності у стандартних і нестереотипних професійних ситуаціях; умінь критичного і творчого мислення у процесі вирішення професійних завдань; умінь аналізу і вибору професійних дій; особистісних суджень, оцінок стосовно майбутньої професії; навичок роботи у команді; формування комунікативних діалогічних умінь.

У ході проведення тренінгів ми дотримувалися таких його структурних елементів: вступна частина, основна частина та заключна частина тренінгу. Так, вступна частина тренінгу передбачала вирішення наступних завдань:

1) оцінка рівня засвоєння матеріалу попереднього тренінгу (отримання зворотного зв'язку); зазвичай це відбувається у формі опитування (що найбільше запам'яталося чи сподобалося на минулому тренінгу) або перевірки домашнього завдання;

2) актуалізація теми поточного тренінгу і виявлення очікувань;

3) створення доброзичливої і продуктивної атмосфери (цей етап називають загальним терміном «знайомство»; він як правило проходить у формі самопрезентації чи взаємопрезентації учасників тренінгу;

4) підтримання демократичної дисципліни у формі прийняття, уточнення або повторення правил групи.

Основна частина тренінгу – кілька тематичних завдань у поєднанні з конкретними вправами на зняття насаперед психологічного напруження. В основній частині тренінгу виділяли теоретичний і практичний блоки. Цей поділ є досить умовним, адже знання (як уміння та навички) на тренінгу здобуваються у процесі виконання практичних завдань (міні-лекції у формі бесіди, презентації, взаємонавчання, робота в групах).

Заключна частина тренінгу охоплювала:

- а) підведення підсумків;
- б) отримання зворотного зв'язку за тематикою поточного тренінгу;
- в) процедури завершення тренінгу.

У ході проведення тренінгу обов'язковим було дотримання принципів його проведення: рівноправність усіх його учасників, їхня добровільність, активність і конфіденційність.

Для того щоб реально вплинути на свідомість і поведінку студентів, зміст тренінгу мав:

- 1) бути ретельно спроектованим;
- 2) максимально наближеним до потреб і проблем учасників;
- 3) враховувати рівень їх актуального розвитку і завдання найближчого розвитку;
- 4) орієнтуватися на формування цінностей, знань, умінь і навичок, які є основою позитивної комунікативної поведінки;
- 5) обговорювати делікатні теми не ізольовано, а в контексті інших важливих проблем.

Так нами в ході вивчення курсу були запропоновані наступні тренінги (або тренінгові вправи): «The way technology affects our lives», «Individual strengths and weakness», «Avoiding common CV mistakes», «Effective cover letters», «Interview techniques» / «Як розвиток технології впливає на наше життя», «Індивідуальні сильні і слабкі сторони», «Уникаючи поширених помилок в резюме», «Ефективні супровідні листи», «Техніка / методи інтерв'ю»

Одним з інтерактивних методів вивчення курсу є метод аналізу конкретних ситуацій. Аналіз конкретних ситуацій (case-study) – це метод один із найбільш ефективних та поширених методів організації активної пізнавальної діяльності студентів, що розвивав здатність до аналізу різних життєвих та виробничих завдань [21, с. 110–111]. Аналізуючи конкретну ситуацію, студент мав визначити: чи є в ній об'єктивна проблема, у чому її зміст та визначити своє ставлення до ситуації та шляхи її вирішення. Нами в ході вивчення навчальної дисципліни застосовувалися наступні види ситуацій: ситуації-ілюстрації, ситуації-вправи, ситуації-оцінки, ситуації-проблеми.

Зокрема, у ході вивчення теми «Planning» було запропоновано здійснювати розв'язання ситуаційних задач, розбір інцидентів (явищ), розбір конфліктів та інші. Так, наприклад, аналіз конфліктних ситуацій чи конфліктів передбачав подання викладачем конкретних при-

кладів різних конфліктних ситуацій як нагромадження суперечностей чи конфліктогенів, з якими стикалися інженери на виробництві. Також студентам були запропоновані інциденти як збіги обставин, що провокували виникнення конфлікту. Такі інциденти, конфліктогени та суперечності стали змістовним предметом дискусії. Студенти поділялись на невеликі групи (3–5 осіб), аналізували конфліктну ситуацію, пропонували відповідне рішення й обговорювали його в групі. Отже, студенти навчалися на конкретних життєвих прикладах шляхом всебічного аналізу приймати відповідальне рішення в обмежений термін часу та за відсутності достатнього обсягу інформації.

Після цього було проведене обговорення обраних варіантів вирішення кожної проблемної ситуації з метою обрання найбільш оптимального її вирішення. Таке обговорення сприяло формуванню у студентів конфліктологічних умінь і навичок, а також позитивного досвіду конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій, які часто супроводжують професійну діяльність фахівця.

У контексті професійної підготовки студентів і вияву їхньої суб'єктної позиції підтвердив педагогічну доцільність і *метод «Я сам»*, розроблений О. Столяренко [85]. Варіант «Я сам – поведінка» ґрунтується на особливій методичній розробці, втіленій у «Пам'ятці» (її видавали кожному студентові у вигляді флайєра), і складається з трьох частини: рекомендації з організації роботи, методичні рекомендації і лист самоконтролю.

Ось приклад розділу одного з варіантів «Пам'ятки» для підвищення власної морально-психологічної культури взаємодії у ході професійної діяльності:

- прагніть позитивного й сприятливого психологічного контакту, взаємодію будуйте спокійно, планомірно, на засадах взаємоповаги, взаємодопомоги й підтримки, адже «ніщо не коштує так дешево і не цінується так дорого, як ввічливість»;

- будьте уважними до інших, доброзичливо й культурно будуйте взаємодію;

- будьте прикладом у взаємодії та налагоджуйте ділову й одночасно, спокійну її атмосферу;

- виявляйте повагу до іншого учасника взаємодії тощо [85].

Методика використання «Пам'ятки» полягала в тому, що майбутнім фахівцям роз'яснювали мету та завдання, докладно коментували правила ефективної взаємодії в процесі допрофесійної діяльності з школярами, вказували на необхідність керуватися ними у ході

спілкування з колегами, а наприкінці дня студенти аналізувати свою поведінку.

У кінці тижня студенти узагальнювали результати своєї роботи й оцінювали її за допомогою листа самоконтролю [56, с. 110].

Проектна діяльність передбачала напрацювання в студентів таких якостей і умінь, які б дали можливість їм успішно і ефективно здійснювати діалогічну взаємодію: генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення, творчо мислити, бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, працювати в команді, запобігати та виходити з будь-яких конфліктних ситуацій тощо. Метод проектів розвивав ініціативу студентів, привчав до планової роботи, вчив зважувати всі обставини і враховувати можливі труднощі, привчав спостерігати, перевіряти себе в роботі, розширював сферу інтересів, реального і мисленнєвого спілкування.

Основна мета застосування цього методу полягала у розвитку пізнавальних умінь і навичок студентів, формуванні умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, самостійно конструювати свої знання та інтегрувати їх з різних галузей науки.

Захист такого проекту наочно демонстрував рівень сформованості професійних рис студентів і їх комунікативної культури зокрема. Перевага надавалася самостійній підготовці, тому такий підхід сприяв не тільки збагаченню комунікативного досвіду майбутніх фахівців, а й розвитку відповідальності, допитливості та ініціативності.

У свою чергу метод проектів розвивав ініціативу студентів, привчав до планової роботи, вчив зважувати всі обставини і враховувати можливі труднощі, привчав спостерігати, перевіряти себе в роботі, навчав правильно вести звітність, розвивав наполегливість у досягненні мети, самостійність, розширював сферу інтересів, обрії пізнання світу, реального і мисленнєвого спілкування.

Проектна діяльність студентів, як з'ясовано нами у ході дослідження, ефективна тому, що мотивує студента до:

- самостійної роботи;
- вибору оптимальних форм і методів її організації, зокрема до чіткого її планування;
- визначення порядку дій і відповідних засобів;
- аналізу власних наявних знань і умінь успішної діяльності;
- визначення та пояснення недоліків в організації певного виду діяльності;
- окреслення шляхів подальшого її удосконалення.

Основна мета застосування методу проектів у процесі експериментальної роботи полягала у розвитку пізнавальних умінь і навичок студентів, формуванні умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, самостійно конструювати свої знання та інтегрувати їх з різних галузей науки.

Структурні компоненти проектного навчання подано нами на рис. 2.4.

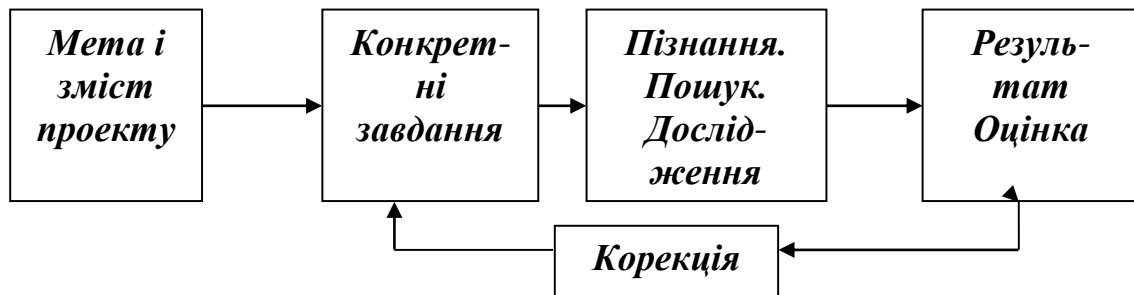

Рис. 2.4. Модель проектної технології

У процесі формування комунікативної культури студентів ми використовували запропоновану О. Коберником наступну характеристику структурування змісту навчального матеріалу у проектному навчанні:

- 1) вибір теми проекту, його типу, кількості учасників;
- 2) продумування можливих варіантів проблем, які важливо дослідити в рамках визначеної тематики. Самі ж проблеми висуваються студентами з подачі викладача (навідні запитання, ситуації, що сприяють визначенню проблем, відеоряд з тією ж метою і т. д.). Тут до речна «мозкова атака» з наступним колективним обговоренням;
- 3) розподіл завдань по групах, обговорення можливих методів дослідження, пошуку інформації, творчих рішень;
- 4) самостійна робота учасників проекту за своїми індивідуальними чи груповим дослідницьким творчим завданням;
- 5) проміжні обговорення отриманих даних у групах (на заняттях у науковому гуртку, проблемній групі, у груповій роботі в бібліотеці, медіатеці та ін.);
- 6) захист проектів, їх презентація;
- 7) колективне обговорення, експертиза, оголошення результатів зовнішньої оцінки, формулювання [21, с. 112–113].

Саме захистом проектів, як виконання індивідуального завдання, студенти закінчували вивчення навчальної дисципліни «Практикум з англomовного професійного спілкування».

Метою підготовки індивідуальних завдань стало дослідження друкованої іншомовної автентичної літератури та пошук/опрацювання джерел у мережі Інтернет з метою отримання певної інформації за спеціальністю, яка вивчається.

Реалізацією індивідуального завдання є підготовка реферату (як проекту) та його презентація-захист на заняттях (Тематика рефератів-проектів подана нами у програмі курсу «Педагогіка і методика викладання іноземної мови»).

Отже, інтерактивні технології й методи, які дозволяють їх реалізовувати сприяють ефективному формуванню комунікативної культури майбутнього фахівця на заняттях з іноземної мови.

Схарактеризовано особливості використання окремих інтерактивних технологій на заняттях з іноземної мови, які, на наш погляд, в більшій мірі сприяють формуванню комунікативної культури майбутніх фахівців.

Запитання для самоконтролю та самоперевірки

1. Обґрунтуйте сутність комунікативної культури.
2. Визначте зміст комунікативної компетентності.
3. Розмежуйте поняття комунікативна компетентність і комунікативна культура.
4. Обґрунтуйте поняття «комунікативна культура майбутнього фахівця»
5. Визначте інтерактивні технології, які є дієвими у формуванні комунікативної культури майбутніх фахівців на заняттях з іноземної мови.
6. Визначте інтерактивні технології, які є дієвими на заняттях іноземної мови з метою формування комунікативної культури майбутніх фахівців
7. Обґрунтуйте особливості використання методу проектів, як засобу формування комунікативної культури майбутніх фахівців, на заняттях з англійської мови.
8. Спроектуйте модель системи інтерактивних технологій, які доцільно використовувати на заняттях з іноземної мови для формування комунікативної культури майбутніх фахівців.

Тестові завдання

1. *Свідома, цивілізована властивість особистості, яка базується на рисах характеру, її особистих якостях, комунікативних та орга-*

нізаторських здібностях, потребі в спілкуванні і контакті з іншими особами, що формується на основі здобутих знань та умінь і проявляється в умінні виконувати комунікативну діяльність у нових умовах:

- 1) комунікативна компетентність;
- 2) комунікативна культура;
- 3) комунікативна діяльність.

2. Взаємозалежні компоненти спілкування:

- 1) комунікативний (обмін інформацією), інтерактивний (організація взаємодії) і перцептивний (взаємовплив і взаєморозуміння);
- 2) комунікативний (обмін інформацією), інтерактивний (організація взаємодії) і традуктивний (порівняння і аналогія).

3. Комунікативна складова процесу спілкування визначає:

- 1) особливості обміну інформацією (з урахуванням знань, умінь і досвіду) між активними суб'єктами спілкування;
- 2) організацію суб'єктами спілкування спільної стратегії взаємодії;
- 3) процес взаємного сприймання і розуміння співрозмовниками один одного.

4. Перцептивна складова процесу спілкування визначає:

- 1) особливості обміну інформацією (з урахуванням знань, умінь і досвіду) між активними суб'єктами спілкування;
- 2) організацію суб'єктами спілкування спільної стратегії взаємодії;
- 3) процес взаємного сприймання і розуміння співрозмовниками один одного.

5. Інтерактивна складова процесу спілкування визначає:

- 1) особливості обміну інформацією (з урахуванням знань, умінь і досвіду) між активними суб'єктами спілкування;
- 2) організацію суб'єктами спілкування спільної стратегії взаємодії;
- 3) процес взаємного сприймання і розуміння співрозмовниками один одного.

6. Комунікативна культура фахівця:

- 1) свідомо, цивілізована властивість особистості, яка базується на рисах характеру, її особистих якостях, комунікативних та організаторських здібностях, потребі в спілкуванні і контакті з іншими осо-

бами, що формується на основі здобутих знань та умінь і проявляється в умінні виконувати комунікативну діяльність у нових умовах;

2) комплексна характеристика особистості, зміст якої визначається метою та функціями професійної діяльності і залежно від сфери активності людини та особливостей професії варіює змістове наповнення її структурних елементів;

3) якість особистості майбутнього фахівця, що характеризується сукупністю комунікативних знань, сформованістю умінь контролювати і регулювати свою мовну поведінку, грамотно і переконливо аргументувати свою позицію, вміння вести ділові переговори в процесі професійної діяльності, швидко орієнтуватись у комунікативній ситуації й обирати необхідний стиль поведінки для досягнення мети комунікативного акту, продуктивно співпрацювати в процесі вирішення професійних завдань.

7. Формування комунікативної культури майбутнього фахівця:

1) складний, тривалий, багатofакторний, цілеспрямований процес впливу на особистість студента (його емоції, почуття, розум, культуру дій і відносин), що ґрунтується на діалозі, співпраці та співтворчості усіх суб'єктів педагогічного процесу;

2) складний, тривалий, багатofакторний, цілеспрямований процес засвоєння знань, умінь та навичок;

3) двостороння взаємодія учасників освітнього процесу, що має на меті виховання гуманістичних якостей особистості.

8. Основна унікальність навчального предмету «іноземна мова» у формуванні комунікативної культури майбутнього фахівця:

1) спілкування є не тільки засобом, а і метою навчання;

2) дозволяє студентам спілкуватися іноземною мовою;

3) розвиває іншомовну культуру майбутнього фахівця.

9. Навчання іноземній мові має _____ характер:

1) діяльнісний;

2) пізнавальний;

3) ціннісний.

10. Метод формування комунікативної культури майбутніх фахівців, що передбачає безпосередній контакт педагога з аудито-

рією, який зосереджує увагу студентів на найважливіших проблемах через висвітлення значного обсягу матеріалу:

- 1) діалог з аудиторією;
- 2) лекція-диспут;
- 3) діалог з паузами.

11. Метод формування комунікативної культури майбутніх фахівців, підготовка до реалізації якого передбачає розробку викладачем завдань для студентів, які вони виконують в паузах між викладом певної частини інформації:

- 1) діалог з аудиторією;
- 2) диспут;
- 3) діалог з паузами.

ПІСЛЯМОВА

У навчально-методичному посібнику, на основі вивчення проблеми формування комунікативної культури майбутнього фахівця, представлено можливості використання інтерактивних технологій на заняттях з іноземної мови.

Поняття «технологія» визначено як сукупність форм, методів, прийомів та засобів передачі соціального досвіду, а також технічне оснащення певного процесу. Відзначено, що уже педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітніх технологій в освітньому процесі за наявності певних умов. Кожна конкретна педагогічна технологія відображає модель освітнього та управлінського процесів у закладі освіти, об'єднує в собі їх зміст, форми і засоби.

Серед педагогічних технологій найбільш поширеними визначено інтерактивні технології як спільна навчально-пізнавальна та активно-пошукова діяльність викладачів і студентів, основу якої становить взаємодія, діалог, взаємонавчання. Засобом такої діяльності є інтерперсональна комунікація. Вимогами до інтерактивного процесу визначено: висока інтенсивність комунікації, спілкування; обмін діяльністю; зміна та різноманітність видів діяльності; процесуальність (зміна станів учасників); цілеспрямована рефлексія учасників діяльності; діалог.

Інтерактивні технології представлено як сукупність методів, прийомів, які дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі, оскільки спонукають студентів до творчо-пошукової діяльності; створюють освітню й розвивальну траєкторію для формування особистісних і професійних якостей, необхідних для гармонізування взаємних комунікативних дій у сучасному суспільстві.

Класифіковано інтерактивні технології на технології кооперативного навчання (робота в парах, трійках, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо); технології колективно-групового навчання (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, ажурна пилка та ін.); технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація та ін.); технології опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, займи позицію, кейс-метод, дискусія тощо).

Обґрунтовано критерії відбору інтерактивних технологій навчання.

Комунікативну культуру фахівця по трактовано як особливу якість особистості майбутнього фахівця, що характеризується сукупністю комунікативних знань, сформованістю умінь контролювати і регулювати свою мовну поведінку, грамотно і переконливо аргументувати свою позицію, вміння вести ділові переговори в процесі професійної діяльності, швидко орієнтуватись у комунікативній ситуації й обирати необхідний стиль поведінки для досягнення мети комунікативного акту, продуктивно співпрацювати в процесі вирішення професійних завдань.

Відзначено унікальну особливість навчального предмету спілкування є не тільки засобом, а і метою навчання. Вивчення іноземної мови сприяє взаємодіяти з людьми з різних країн та культур, розширяти кругозір, може змінити бачення світу, сприяти розвитку толерантності та внутрішньої культури особистості, збагатити картину світу кожного студента і як результат – формувати та вдосконалювати власну комунікативну культуру усіма суб'єктами освітнього процесу.

Інтерактивні технології формування комунікативної культури фахівців на заняттях з англійської мови представлено як сукупність методів та способів, які застосовуються в освітньому процесі та спрямовані на формування в майбутніх фахівців технічного чи гуманітарного профілів трьох аспектів комунікативної культури, а саме: індивідуального, предметного та професійного.

Навчально-методичний посібник слугуватиме порадиником для викладачів, вчителів іноземних мов до використання інтерактивних технологій на заняттях з англійської мови з метою формування комунікативної культури майбутніх фахівців як гуманітарних, так і технічних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования : для пед. спец. высш. учеб. заведений / О. А. Абдуллина. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Абульханова-Славская К. А. Социальное мышление личности : проблемы и стратегии исследования / К. А. Абульханова-Славская // Психологический журнал. – 1994. – № 4. – С. 17–23.
3. Активні та інтерактивні методи навчання / уклад. О. С. Кравчина. – Київ : УІ ППОАН України, 1999. – 123 с.
4. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности : метод. пособие / В. И. Андреев – М. : Высш. шк., 1981. – 240 с.
5. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 416 с.
6. Андреева І. М. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академгрупи : навч. посіб. / Андреева І. М., Мельникова І. М. – К. : Професіонал, 2007. – 304 с.
7. Аносова А. В. Формування комунікативної культури старшокласників засобами телекомунікаційних проєктів у позашкільних навчальних закладах / А. В. Аносова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2013. – Вип. 17(1). – С. 42–52.
8. Барковський В. П. Формування комунікативної культури у майбутніх працівників кримінальної міліції : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Барковський В. П. ; Національна академія прикордонних військ України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2003. – 20 с.
9. Бартків О. С. Позааудиторна робота як чинник виховання особистості студента / О. С. Бартків // Педагогіка та психологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення : зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 2013. – С. 128–131.
10. Беспалько В. П. Опыт разработки и использования критерия качества усвоения знаний / В. П. Беспалько // Сов. педагогика. – 1968. – № 4. – С. 52–59.
11. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.

12. Бех І. Д. Виховання особистості : [монографія] : у 2 кн. / І. Д. Бех. – Київ : Либідь, 2003. – Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретично-технологічні засади. – 280 с.
13. Борытко Н. Педагогические технологии: Учебник для студентов педагогических вузов / Н. Борытко, И. Соловцова, А. Байбаков. Под ред. Н. Борытко. — Волгоград: Изд-во ВГИПК РО, 2006. — 59 с.
14. Варга Л. І. Формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами інтерактивних технологій / Леся Іванівна Варга: дис. канд. пед. наук 13.00.0, Київ, 2017. – 22 с.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1728 с.
16. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 204 с.
17. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : [підруч. за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури] / С. С. Вітвицька. – Київ : Центр навч. літ., 2006. – 384 с.
18. Волкова Н. Педагогіка : посіб. для студентів вищ. навч. закл. / Н. П. Волкова. – Київ : Вид. центр «Академія, 2001. – С. 21–34.
19. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : теорія, технологія, практика / Волкова Н. П. ; Дніпропетровський національний ун-т. – Д. : Видавництво ДНУ, 2005. – 304 с.
20. Волощук І. С. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості [Текст] : до вивчення дисципліни / І. С. Волощук ; Інститут педагогіки АПН України. – К. : Педагогічна думка, 1998. – 149 с.
21. Галацин К. О. Формування комунікативної культури студентів вищих технічних навчальних закладів у процесі поза аудиторної роботи : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. – Луцьк, 2014. – 20 с.
22. Галацин К. О., Хом'як А. П. Аспекти мовленнєвої діяльності в іншомовному спілкуванні студентів вищих навчальних закладів // Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Філологія, Педагогіка. – 2015. – Вип. 5 (II). – С. 24–29.
23. Галацин К. О. Позааудиторна робота у вищому технічному навчальному закладі як чинник формування комунікативної культури у майбутніх інженерів / К. О. Галацин // Наукові праці вищо-

- го навчального закладу «Донецький національний технічний університет»: Серія: Педагогіка, психологія і соціологія : зб. наук. пр. – Донецьк, 2013. – Вип. 2. – С. 30–35.
24. Гейхман Л. К. Искусство быть и общаться с другим (интерактивное обучение) / Л. К. Гейхман. – Пермь: Центр развития образования, 2001. – 198 с.
 25. Голант Е. Я. К теории методов обучения в советской школе / Е. Я. Голант // Сов. Педагогика. – 1956. – № 11. – С. 90–98.
 26. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 378 с.
 27. Грицюк Л. К. Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін : навч. посіб. [для студентів] / [Л. К. Грицюк, А. В. Лякішева]. – Луцьк : РВ В ВНУ, 2010. – 328 с.
 28. Дмитренко Т. А. Профессионально-ориентированные технологии обучения в системе высшего педагогического образования (на материале преподавания иностранных языков): дис. ... доктора пед. наук : 13.00.08, 13.00.02 / Т. А. Дмитренко. – М., 2005. – 442 с.
 29. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.
 30. Емельянов Ю. Н. Этические и методические основы социально-психологического тренинга / Ю. Н. Емельянов, Е. С. Кузьмин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. – 153 с.
 31. Загвязинский В. И. Учитель как исследователь / В. И. Загвязинский. – М. : Знание, 1980. – 96 с.
 32. Зарубінська І. Б. Формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів (теоретико-методичний аспект) : монографія / І. Б. Зарубінська. – К. : КНЕУ, 2010. – 348 с.
 33. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов / Зимняя И. А. – М. : Логос, 1999. – 384 с.
 34. Іванченко Л. М. Формування комунікативної культури сучасного інженера у студентів національного технічного університету України «КПІ» / Іванченко Л. М. // Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі : матеріали ІІІ всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 21–25 березня 2011 р.). – К., 2011. – С. 23–25.
 35. Інтерактивні методи викладання. Практичні поради для суддів-викладачів. – К.: ФОП Демчинський О. В., 2017. – 64 с.

36. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: [методичний посібник] / [уклад. О. Пометун, Л. Пироженко]. – К.: АПН, 2002. – 136 с.
37. Каверіна О. Г. Інтегративний підхід до формування готовності майбутніх інженерів до професійної комунікації : теоретико-методологічний аспект : монографія [Текст] / Ольга Геннадіївна Каверіна. – Донецьк : ООО Фірма Друк-Інфо, 2009. – 275 с.
38. Каган М. С. Мир общения. Проблема межсубъектных отношений [Текст] / М. С. Каган. – М. : Политиздат, 1988. – 316 с.
39. Кан-Калик В. А. Грамматика общения / В. А. Кан-Калик. М. : Роспедагенство, 1995. 108 с.
40. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання. Навч. посіб. – 2-ге вид. допов. і переробл. / С. Г. Карпенчук. – К.: Вища школа, 2005. – 343 с.
41. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике / М. В. Кларин. – Москва-Рига : Эксперимент, 1998. – 180 с.
42. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе / М. В. Кларин. – М. : Знание, 1989. – 80 с.
43. Коберник О. М. Проектно-технологічна система трудового навчання / О. М. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – № 4. – С. 8–12.
44. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – «Професійна педагогіка» / Олена Анатоліївна Комар. – Черкаси, 2011. – 344 с.
45. Кон И. С. Открытие «Я» / Кон И. С. – М. : Политиздат, 1978. – 367 с.
46. Короткий термінологічний словник. Психологія та педагогіка. Режим доступу/psychology/psyho_pedagog/131.html
47. Кліш П. А. Вплив маніпулятивних дій на міжособистісне спілкування / П. А. Кліш, А. П. Хом'як // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Педагогічні науки. – 2013. – № 7 (256). – С. 119–124.
48. Кучай О. В. Формування діалогічної культури при підготовці майбутніх учителів початкових класів / О. В. Кучай // Вісник Черкаського Університету.–2014.– № 28 (321). – Серія: Педагогічні науки – С. 145–146.
49. Лазарєв М. О. Основи педагогічної творчості / М. О. Лазарєв. – Суми, 1995. – 210 с.

50. Лернер И. Я. Философия дидактики и дидактика как философия / И. Я. Пометун. – М., 1996. – 175 с.
51. Липчанко-Ковалик О. В. Підготовка майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності / О. В. Липчанко-Ковалик : дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04, Рівне, 2016. – 300 с.
52. Луцик І. Г. Дидактичні умови інтерактивного навчання предметів суспільно-гуманітарного циклу в педагогічних коледжах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання / І. Г. Луцик. – Кривий Ріг, 2011. – 20 с.
53. Марценюк І. П. Экспериментальная модель реализации методики формирования профессионально-ценностных ориентаций студентов естественно-математических специальностей / Е. А. Дурманенко, И. П. Марценюк // Современное образование Витебщины : научно-практический журнал. – Витебск, 2015. – № 2(8). – С. 53–58.
54. Митина Л. М. Психология развития конкурентноспособной личности / Митина Л. М. – М. : Моск. психол.-соц. ин-т ; Воронеж : МОДЭК, 2002. – 400 с.
55. Моляко В. А. Психология конструкторской деятельности. – М.: Машиностроение, 1983. – 134 с.
56. Мохнар Л. І. Виховання культури міжособистісної взаємодії курсантів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів системи МНС України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Мохнар Людмила Іванівна. – Умань, 2014. – 171 с.
57. Мудрик А. В. Воспитание как составная часть процесса социализации / А. В. Мудрик // Вестник СПТТУ. Вып. VI. Педагогика. Психология. – 2008. – № 3(10). – С. 7–24.
58. Мычко Е. И. Структура коммуникативной культуры специалиста / Мычко Е. И. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bief.ru>
59. Нова українська школа: поради для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. – Київ : ТОВ «Видавничий дім “Плеяди”», 2017. – 206 с.
60. Носонович Е. В. Критерии содержательной аутентичности учебного текста / Е. В. Носонович, Р. П. Мильруд // Иностр. яз. в шк. – 1999. – № 2. – С. 6–12.
61. Осадченко І. І. Технологія ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи : автореф. ... д-ра пед. наук,

- спец.: 13.00.09 – «Теорія навчання» / І. І. Осадченко. – Київ : НАПН Укр., Ін-т педагогіки, 2013. – 39 с.
62. Педагогічний словник / [заред. Дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка]. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
63. Пометун О. І. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ / О. І. Пометун, О. А. Комар. – Умань : РВЦ “Софія”, 2007. – 65 с.
64. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – Київ : А.С.К., 2006. – 192 с.
65. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти // Голос України. – 2014. – 6 серп. – Відомості доступні також з Інтернету: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
66. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології : навч. посіб. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокімов. – Х. : Колегіум, 2005. – 224 с.
67. Професійна освіта: словник : навч. посіб. / уклад. С. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Ничкало. – Київ : Вища шк., 2000. – 380 с.
68. Радишеська М. М. Формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» / М. М. Радишеська. – Житомир, 2015. – 295 с.
69. Ратовська С. В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до організації групової навчальної діяльності учнів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» / С. В. Ратовська. – Ялта, 2010. – 29 с.
70. Рижанова А. О. Розвиток соціальної суб'єктності та принцип субсидіарності соціально-педагогічної діяльності / А. О. Рижанова // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць ; за заг. ред. І. Ф. Прокопенка ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2015. – С. 84.
71. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования. – М.: ИИО РАО, 2010. – 140 с.
72. Розумна Т. С. Формування комунікативної компетентності і інтерактивному навчанні іншомовного спілкування / Т. С. Розумна // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля.

Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – 2015. – № 1 (9). – С. 263–268.

73. Руденко Л. А. Теоретичні іта методичні засади формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» / Руденко Л. А. – Львів. – 2016. – 499 с.
74. Савченко О. Дидактика початкової школи : підруч. для студентів пед. ф-тів / О. Савченко. – Київ : Грамота, 2012. – 504 с.
75. Савченко О. Я. Школа культури – діалог з В. О. Сухомлинським / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2006. – № 12. – С. 1–5.
76. Садова В. В. Формування комунікативної культури вчителів початкових класів у процесі методичної роботи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Садова В. В. – Х., 2000. – 18 с.
77. Самсонова Н. В. Конфликтологическая культура специалиста и технология ее формирования в системе вузовского образования : монография / Н. В. Самсонова. – Калининград : Изд-во КГУ, 2002. – 308 с.
78. Самохина А. Активные методы обучения / А. Самохина // Экономика в школе. – 2002. – № 3. – С. 29–36.
79. Сердюк Т. В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчальнопізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / Т. В. Сердюк. – Кривий Ріг, 2010. – 20 с.
80. Сидор І. І. Організаційно-педагогічні умови дозвілєвої діяльності студентів у педагогічних коледжах Великої Британії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / І. І. Сидор. – Тернопіль, 2010. – 20с.
81. Сисоєва С. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: [монографія] / С. Сисоєва. – К.: Поліграф. книга, 1999. – 407 с.
82. Сластенин В. А. Педагогика: учебник для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под. ред. В. А. Сластенина. – 9-е изд. стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 576 с.
83. Словник іншомовних слів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jnsn.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%D1%F2%F0%F3%EA%F2%F3%F0%E0>

84. Столяренко А. М. Экстремальная психопедагогика : учебное пособие для вузов / А. М. Столяренко. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 607 с.
85. Сурмин Ю. П. Методология анализа ситуаций (Case Study Method) / Ю. П. Сурмин. – Москва : Центр инноваций и развития, 1999. – 94 с.
86. Сухомлинський В. О. Народний учитель / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в п'яти томах. – Київ : Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С. 239–255.
87. Сучасні форми організації дозвілля в порзаурочний час / інформаційні матеріали, 2014 рік, упорядник Т. Головешкіна.
88. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій» Я. В. Крупський, В. М. Михалевич, Вінниця, ВНТУ, 2010.
89. Уваркіна О. В. Формування комунікативної культури студентів вищих медичних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Уваркіна О. В. – Київ, 2003. – 22 с.
90. Флегонтова Н. М. Педагогічна організація культурного дозвілля школярів : навч.-метод. посіб. / Н. М. Флегонтова. – Київ : Освіта України, 2007.
91. Хом'як А. П. Педагогічні технології формування комунікативної компетентності старшокласників у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / А. П. Хом'як. – Київ, 2010. – 260 с.
92. Хом'як А. П. Педагогічна технологія як інтегративна модель навчально-виховного процесу / Алла Хом'як // Молодь і ринок. – 2014. – № 9 (116). – С. 44–49.
93. Хом'як А. П. Практична фонетика англійської мови: навчальний посібник / Н. І Добжанська, А. П. Хом'як. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 188 с.
94. Хом'як А. П. Програма навчальної дисципліни «Педагогіка і методика викладання іноземної мови» підготовки бакалаврів, напрям підготовки 6.020303 Філологія «Прикладна лінгвістика». – Луцьк, 2017 р. – 9 с.
95. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування : навч. посіб. / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. – 4-те вид., стер. – Київ : Вікар, 2004. – 223 с.

96. Эльконин Д. Б. Введение в психологию развития (в традиции культурно-исторической теории Л.Б. Выготского) / Д. Б. Эльгонин. – М. : Тривола, 1994. – 168 с.
97. Ягоднікова В. В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. / В. В. Ягоднікова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. – 80 с. – Бібліогр. в кінці розд.
98. Яструб О. О. Формування культури міжособистісної взаємодії у майбутніх учителів початкової школи у позааудиторній роботі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 – «Теорія і методика виховання» / О. О. Яструб ; Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2016. – 283 с.
99. Ясько О. М. Формування комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов засобами ресурсу Інтернет : дис.. канд. пед. наук за спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Старобільськ, 2017. – 300 с.
100. Bonamy D. Technical English 4. Course book / David Bonamy. – Pearson Education Limited, 2011. – 127 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

ПРАКТИКУМ З АНГЛОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО
СПІЛКУВАННЯ

ІНГ-7/ІІ

РОБОЧА ПРОГРАМА

кредитного модуля

підготовки здобувачів ступеня магістра

спеціальності 131 Прикладна механіка, 133 Галузеве машино-
будування, 134 Авіаційна та ракетно-космічна галузь,
173 Авіоніка, денної форми навчання

Ухвалено методичною
комісією факультету
лінгвістики

Протокол
від 30 травня 2018р. № 8

Голова методичної
комісії
С. В. Ібрагімова

Київ – 2018

Робоча програма кредитного модуля «Практикум з англomовного професійного спілкування»

для студентів за спеціальністю 131 Прикладна механіка, 133 Галузеве машинобудування, 134 Авіаційна та ракетно-космічна галузь, 173 Авіоніка

освітнього ступеня «магістр», за денною формою навчання
складена відповідно до програми навчальної дисципліни «Практикум з іншомовного наукового спілкування»

Розробники робочої програми:

канд. пед. наук, доцент кафедри англійської мови технічного
спрямування № 2 Ставицька Ірина Василівна

_____ (посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-батькові)

(підпис)

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри англійської мови
технічного спрямування № 2

Протокол від 16.05.2018 року № 6

В. о. завідувача кафедри:

_____ (Лавриш Ю. Е.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 20 ____ р.

1. Опис кредитного модуля

Галузь знань, освітній ступінь	Загальні показники	Характеристика кредитного модуля
Галузь знань 13 Механічна інженерія (шифр і назва)	Назва дисципліни, до якої належить кредитний модуль <u>«Практикум з іншомовного наукового спілкування»</u>	Форма навчання: <u>денна</u>
	Кількість кредитів ECTS – 3	Статус кредитного модуля <u>за вибором студентів</u> (нормативний або за вибором ВНЗ/студентів)
Спеціальність 131 Прикладна механіка, 133 Галузеве машинобудування <u>134 Авіаційна та ракетно-космічна галузь,</u> <u>173 Авіоніка</u> (шифр і назва)	Кількість розділів _____	Кредитний модуль належить до циклу базової підготовки
Спеціалізація (назва)	Індивідуальне завдання _____ реферат _____ (вид)	Рік підготовки <u>2018-2019</u> Семестр <u>I, II</u>
Освітній ступінь <u>Магістр</u>	Загальна кількість годин <u>90 год.</u>	Практичні <u>72 год.</u>
		Самостійна робота <u>18 год.</u> в тому числі на підготовку реферату <u>0,5 годин,</u> підготовку до заліку <u>0,5 годин</u>
	Тижневих годин аудиторних - 2 СРС – 0,5	Вид та форма семестрового контролю <u>залік, 2 семестр</u> (екзамен / залік / усний / письмовий / тестування тощо)

2. Мета та завдання кредитного модуля

2.1. Мета кредитного модуля

Мета кредитного модуля передбачає формування у студентів професійно орієнтованих іншомовних мовленнєвих компетентностей в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі та перекладі/медіації; формування у студентів професійно орієнтованої лінгвосоціокультурної компетентності; формування у студентів професійно орієнтованих мовних компетентностей; формування у студентів професійно орієнтованої навчально-стратегічної та прагматичної компетентностей.

В процесі досягнення цієї мети студенти мають одержати необхідний рівень сформованості професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності.

Досягнення зазначеної мети забезпечується шляхом реалізації в процесі навчання взаємопов'язаних цілей навчання: практичної, освітньої, розвивальної та виховної в контексті міжпредметних зв'язків.

2.2. Основні завдання кредитного модуля

Згідно з вимогами вищої освіти та освітньо-наукових програм (ОНП) студенти після засвоєння початкової дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

Знання:

1. Лінгвістичні знання.

а) Лексичні знання:

- лексичної системи іноземної мови у вигляді поняття про цю систему і правил користування нею;
- усної та письмової форми слова;
- семантики слова;
- здатності слова мати антоніми, синоніми;
- синтаксичної і лексичної сполучуваності слова;
- правил словотвору;
- широкого діапазону словникового запасу лексики, а саме – лексики за фахом.

б) Граматичні знання відповідно до особливостей іноземних мов професійного спрямування, що вивчаються (англійська, німецька, французька):

- всіх граматичних часів в дійсному та пасивному стані;
- частин мови та їх характеристик;

- артиклів;
- ступенів порівняння прикметників та прислівників;
- граматичних структур питальних та заперечних речень;
- інфінітиву та інфінітивних конструкцій;
- дієприкметнику та дієприкметникових конструкцій;
- безособових конструкцій;
- модальних дієслів та їх еквівалентів;
- всіх типів речень;
- інших граматичних структур, притаманних мовам, що вивчаються.

2. *Академічні знання* з освітньої або фахової галузі, отримані під час опрацювання іншомовних джерел.

3. *Прагматичні знання* про сутність та особливості іншомовної комунікації, характер взаємодії комунікантів під час іншомовного спілкування.

4. *Соціокультурні знання* про міжособистісні стосунки, пов'язані з класовою структурою суспільства, на виробництві та в академічному середовищі; норми поведінки у суспільних, професійних / академічних групах тощо.

Мовленнєві вміння:

Аудіювання

1. Розуміти більшість лекцій зі спеціальності, дискусій.
2. Вилучати специфічну інформацію з аудіоповідомлень.
3. Розуміти складну інформацію, таку як оперативні інструкції, специфікації на знайомі продукти, пропозиції послуг тощо.
4. Розуміти аудіоповідомлення на теми, які здебільшого зустрічаються в академічному та професійному житті та визначати погляди й ставлення мовця.

Говоріння

1. Виступати з непередбаченими повідомленнями на теми за фахом.
2. Складати професійно орієнтовані діалоги.
3. Ставити і відповідати на запитання, обмінюватись думками та інформацією на складні / абстрактні спеціальні теми, які можуть мати місце під час професійного та академічного спілкування.

4. Вміти висловлюватись вільно і спонтанно, використовуючи широкий лексичний репертуар залежно від потреб.

5. Розуміти монологічне і діалогічне мовлення в рамках різних сфер і професійно орієнтованих ситуацій спілкування.

Читання

1. Вдосконалювати вміння читання на розширеному та ускладненому мовному матеріалі текстів за фахом.

2. Розуміти складні автентичні тексти академічного та професійного характеру (статі зі спеціалізованих журналів тощо).

3. Визначати позиції і точки зору в автентичних текстах, пов'язаних з навчанням та спеціальністю.

4. Розуміти намір автора.

5. Розуміти деталі (наприклад, функціонування обладнання).

6. Розпізнавати широкий діапазон термінології та скорочень з навчальної і професійної сфер.

7. Розрізняти різні стилістичні реєстри писемного мовлення.

Переклад

1. Уміти продукувати на письмі відповідні функції та поняття, розуміти й продукувати широке коло професійно спрямованих тексти.

2. Знання правил англійського синтаксису, широкого діапазону словникового запасу (у тому числі термінології).

3. Знання способів перекладу певних граматичних форм та конструкцій

Письмо

1. Писати анотації до автентичних професійно орієнтованих текстів.

2. Скласти власні резюме.

3. Виконувати творчі роботи академічного характеру: писати проблемно-тематичні повідомлення, статті у наукових виданнях.

4. Писати есе на професійно орієнтовані теми.

5. Реалізувати на письмі комунікативні наміри (вираження і доведення власної точки зору, підкреслюючи вихідні положення, використовуючи відповідні приклади, логічні висновки тощо).

6. Готувати і продукувати ділову та професійну кореспонденцію.

7. Писати з високим ступенем граматичної, лексичної, синтаксичної коректності тексти на навчальні та професійні теми.

Мовний матеріал

Лексичний матеріал:

1. Лексичний матеріал: 1500–2000 лексичних одиниць, з яких – 1000 активного лексичного мінімуму (лексичні одиниці, які мають найбільшу частоту і входять до лексичного мінімуму, а також терміни та звороти неадаптованих текстів за фахом). До лексичного мінімуму не входить інтернаціональна лексика, яка співпадає за змістом та структурою слова.
2. Лексичний мінімум ділових контактів, ділових зустрічей, нарад тощо.
3. Мовленнєвий етикет спілкування, мовні моделі звернення, ввічливості, вибачення, погодження тощо.
4. Кліше, притаманні діловому листуванню.
5. Стилiстичні норми наукового стилю.

Граматичний матеріал:

Повторення граматичного матеріалу відповідно до особливостей мови, що вивчається.

Мовні навички

Студенти повинні мати знання та навички використання:

- граматичних структур, що є необхідними для гнучкого вираження відповідних функцій та понять, а також для розуміння і продукування широкого кола текстів в академічній та професійній сферах;
- правил синтаксису, щоб дати можливість розпізнавати і продукувати широке коло текстів в академічній та професійній сферах;
- широкого діапазону словникового запасу (у тому числі термінології), що є необхідним в академічній та професійній сферах;
- мовних форм, властивих для офіційних та розмовних реєстрів.
- особливостей перекладу, реферування та анотування різножанрових текстів державною та іноземною мовами.

Досвід:

- досвід іншомовного спілкування в академічному та професійному середовищі.

3. Структура кредитного модуля

1 СЕМЕСТР

Назви розділів і тем	Кількість годин		
	у тому числі		
	Всього	Практичні	СРС
Тема 1.1 Вступне заняття	1,5	1	0,5
Тест початкового контролю	1	1	
Тема 1.2 Incidents. Theft.	2,5	2	0,5
Тема 1.3 Incidents. Security	2,5	2	0,5
Тема 1.4 Incidents. Emergency	2,5	2	0,5
Тема 1.5 Incidents. Review	2,5	2	0,5
Тема 1.6 Incidents. Review	2,5	2	0,5
Тест поточного контролю.	1	1	
Робота з технічним текстом за фахом	1,5	1	0,5
Тема 1.7 The importance of science	2,5	2	0,5
Тема 1.8 Agreements. Proposals	2,5	2	0,5
Тема 1.9 Agreements. Contracts	2,5	2	0,5
Тема 1.10 Testing. Plans	2,5	2	0,5
Тема 1.11 Testing. Reports	2,5	2	0,5
Тема 1.12 Testing. Methods	2,5	2	0,5
Тема 1.13 Testing. Review	2,5	2	0,5
Тема 1.14 Testing. Review	2,5	2	0,5
Тест підсумкового контролю	2,5	2	0,5
Презентація доповідей реферату	2,5	2	0,5
Підведення підсумків	2,5	2	0,5
Всього за семестр:	45	36	9

2 СЕМЕСТР

Назва розділів і тем	Кількість годин		
	Всього	в тому числі	
		Практичні	СРС
Тема 1.1 Вступне заняття.	1,5	1	0,5
Тест початкового контролю	1	1	
Тема 1.2 Accidents. Investigations	2,5	2	0,5
Тема 1.3 Accidents. Report	2,5	2	0,5
Тема 1.4 Accidents. Report	2,5	2	0,5
Тема 1.5 Accidents. Communication	2,5	2	0,5
Тема 1.6 Accidents. Communication	2,5	2	0,5
Тема 1.7 Accidents. Communication	2,5	2	0,5
Тест поточного контролю	1	1	
Робота з технічним текстом за фахом	1,5	1	0,5
Тема 1.8 Evaluation. Projects	2,5	2	0,5
Тема 1.9 Evaluation. Projects	2,5	2	0,5
Тема 1.10 Evaluation. Performance	2,5	2	0,5
Тема 1.11 Evaluation. Performance	2,5	2	0,5
Тема 1.12 Evaluation. Innovations	2,5	2	0,5
Тема 1.13 Evaluation. Review	2,5	2	0,5
Тема 1.14 Evaluation. Review	2,5	2	0,5
Тест підсумкового контролю	1	1	
Робота з технічними текстами	1,5	1	0,5
Повторення лексичних одиниць	2,5	2	0,5
Підготовка до заліку	0,5		0,5
Підсумкове заняття	2	2	
Всього за семестр:	45	36	9

4. Практичні заняття

Основні завдання практичних занять – формування навичок практичного володіння іноземною мовою, розвиток комунікативних вмінь за зазначеними темами.

1 СЕМЕСТР

№	Зміст заняття	Методичне забезпечення	Домашнє завдання	К-ть год.
1	2	3	4	5
1	Вступне заняття. Ознайомлення з робочим планом та метою курсу. Вхідний тест.	Вхідний тест. Тексти зі спеціальності, підручник [2].	Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти)	2
2	Тема: Incidents. Theft. Unit 8. <i>Listening:</i> Using modal forms <i>Reading:</i> A theft at a warehouse <i>Speaking:</i> Questioning about the numbered items	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Incidents. Theft (ex. 1, 2, 3 p. 38) [5] Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти)	2
3	Тема: Incidents. Security <i>Reading:</i> Lockdata – mobile security solution <i>Speaking:</i> Discussion your security system <i>Writing:</i> A report to your Security Director	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Incidents (ex. 1, 2, 3 p. 39) [5] Доповідь за обраною темою (1–2 студенти)	2
4	Тема: Incidents. Emergency. <i>Listening:</i> A talk given by a safety manager <i>Reading:</i> Scanning of the text (p. 116–117) <i>Speaking:</i> Discussing warning panels <i>Writing:</i> An incident report	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Incidents (ex. 1, 2, 3 p. 40) [5]	2
5	Review Unit D <i>Speaking:</i> Differences between computers <i>Vocabulary practice</i> <i>Writing:</i> A report for the manager	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Review Unit D (ex. 1, 2, 3 p. 42) [5] Доповідь за обраною темою (1–2 студенти).	2
6	Review Unit D <i>Speaking:</i> Presenting the projects <i>Vocabulary practice</i> <i>Writing:</i> An incident report	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Review Unit D (ex. 1, 2 p. 43) [5] Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти)	2

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
7	Проведення тесту поточного контролю. Робота з технічним текстом за фахом.	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Переклад технічного тексту за фахом (3 тис. друк. символів)	2
8	Тема: Agreements. Proposals <i>Listening:</i> Automated commercial buildings <i>Speaking:</i> Role play (ex. 6, p. 9) <i>Writing:</i> Making proposals	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Agreements. Proposals (ex. 1, 2, 3 p. 44) [5] Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти)	2
9	Тема: Agreements. Definitions <i>Reading:</i> Definitions <i>Speaking:</i> Expanded definition <i>Writing:</i> The definition of the instrument	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Agreements. Definitions (ex. 1, 2, 3 p. 45) [5] Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти).	2
10	Тема: Agreements. Contracts <i>Listening:</i> Contracts <i>Reading:</i> Scanning (p. 73, ex. 8) <i>Writing:</i> The follow up memo	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Agreements. Contracts (ex. 1, 2, 3 p. 46) [5] Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти).	2
11	Тема: Testing. Plans <i>Reading:</i> Seismo-build research project <i>Speaking:</i> Testing <i>Writing:</i> Concise technical writing	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Testing. Plans (ex. 1, 2 p. 48) [5]	2
12	Тема: Testing. Reports <i>Listening:</i> The result of the test <i>Reading:</i> Scanning (p. 116–117) <i>Speaking:</i> Discussing in pairs (ex.1 p.76)	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Testing. Reports (ex. 1, 2, 3 p. 49) [5]	2
13	Тема: Testing. Methods <i>Speaking:</i> Non-destructive testing for two projects <i>Writing:</i> A report	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Testing. Methods (ex. 1, 2, 3 p. 50) [5] Доповідь за обраною темою (1,	2

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5
	summarising the main points		2 студенти).	
14	Review. Unit E <i>Reading:</i> Solution to the bridge problem <i>Speaking:</i> Testing system Vocabulary Practice	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Review. Unit E (ex. 1, 2 p. 50) [5]	2
15	Review. Unit E <i>Reading:</i> Solution to the bridge problem <i>Speaking:</i> Testing Робота з технічним текстом за фахом	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Review. Unit E (ex. 1, 2 p. 53) [5] Доповідь за обраною темою.	2
16	Проведення тесту підсумкового контролю Робота з технічним текстом за фахом	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Переклад наукової статті за фахом (3, 5 тис. символів) Доповідь за обраною темою	2
17	Робота з технічним текстом за фахом Презентації доповідей реферату	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Повторення вивченого матеріалу.	2
18	Підсумкове заняття. Виконання лексичних вправ. Узагальнення вивченого матеріалу.	Роздатковий матеріал.	Повторення вивченого матеріалу.	2
Всього за семестр				36

2 СЕМЕСТР

№	Зміст заняття	Методичне забезпечення	Домашнє завдання	К-ть год.
1	2	3	4	5
1	Вступне заняття. Ознайомлення з робочим планом та метою курсу. Вхідний тест.	Вхідний тест. Тексти зі спеціальності, підручник [2].	Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти).	2
2	<i>Тема:</i> Accidents. Investigations <i>Reading:</i> Scanning (p. 116–117)	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Accidents. Investigations (ex. 1, 2, 3 p. 54) [5]	2

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
	<i>Speaking: Accidents</i> <i>Writing: Investigative report</i>		Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти).	
3	Тема: Accidents. Report <i>Reading: Investigation report</i> <i>Speaking: Investigative report</i> <i>Writing: Accident report</i>	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Accidents. Report (ex. 1 p. 55) [5]	2
4	Тема: Accidents. Report <i>Speaking: Investigative report</i> <i>Writing: Accident report</i> Робота з технічним текстом за фахом	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Accidents. Report (ex. 2 p. 55) [5]	2
5	Тема: Accidents. Communication <i>Listening: Communication</i> <i>Reading: Communicating your concerns in a crisis</i> <i>Speaking: Accidents</i>	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Accidents. Communication (ex. 1, 2 p. 56) [5] Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти).	2
6	Тема: Accidents. Communication <i>Listening: The crash of the airliner</i> <i>Speaking: Crisis situations</i> <i>Writing: Report</i>	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Accidents. Communication (ex. 1 p. 57) [5] Доповідь за обраною темою (1–2 студенти).	2
7	Тема: Accidents Communication <i>Speaking: Accidents</i> Робота з технічним текстом за фахом	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Accidents. Communication (word list) [5] Переклад технічного тексту за фахом (3 тис. друк. символів).	2
8	Проведення тесту поточного контролю. Робота з технічним текстом за фахом	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Переклад технічного тексту за фахом (3 тис. друк. символів).	2
9	Тема: Evaluation. Projects	Тексти зі спеціальності,	Evaluation. Projects	2

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
	<i>Reading:</i> Water system <i>Speaking:</i> Projects <i>Vocabulary practice</i>	підручники [2], [3].	(ex. 1 p. 58) [5] Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти).	
10	Тема: Evaluation. Projects <i>Listening:</i> Project “Desert Water” <i>Speaking:</i> Projects <i>Writing:</i> Evaluation Report	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти).	2
11	Тема: Evaluation. Performance <i>Listening:</i> Interview <i>Speaking:</i> Self-evaluation <i>Vocabulary practice</i>	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Evaluation. Performance (ex. 1, 2 p. 59) [5] Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти).	2
12	Тема: Evaluation. Performance <i>Reading:</i> Evaluation. Performance <i>Speaking:</i> Appraisal interview Робота з технічним текстом за фахом	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Evaluation. Performance (ex. 3 p. 59) [5] Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти).	2
13	Тема: Evaluation. Innovations <i>Reading:</i> Scanning (p. 116–117) <i>Speaking:</i> Winner of the award Робота з технічним текстом за фахом	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Evaluation. Innovations (ex. 1, 2 p. 60) [5] Доповідь за обраною темою (1, 2 студенти).	2
14	Review. Unit F <i>Speaking:</i> Mistakes during the emergency <i>Vocabulary practise</i> <i>Writing:</i> Abstract	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Review. Unit F (ex. 1 p. 62) [5]	2
15	Review. Unit F <i>Speaking:</i> Innovations <i>Writing:</i> Evaluating report Projects (p.99)	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Review. Unit F (ex. 1, 2 p. 63) [5] Доповідь за обраною темою.	2

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5
16	Проведення тесту підсумкового контролю.	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Доповідь за обраною темою	2
17	Робота з технічним текстом за фахом Презентації доповідей	Тексти зі спеціальності, підручники [2], [3].	Повторення вивченого матеріалу	2
18	Підсумкове заняття	Роздатковий матеріал.	Повторення вивченого матеріалу	2
Всього за семестр				36

5. Індивідуальні заняття

1 семестр (МА):

Корбут О. Г. Англійська мова для науковців: методичні рекомендації до виконання самостійної роботи для студентів V курсу напрямку підготовки 8.090209 «Інженерна механіка» спеціальності «Гідравлічні і пневматичні машини» Механіко-машинобудівного інституту / Уклад.: О. Г. Корбут, Є. С. Крюкова. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – 60 с.

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	Pneumatic Motor	1
2	Compressors	1
3	The Screw Centrifugal Pump and the Impeller	1
4	Multiphase Pump	1
5	Pneumatic Actuator	1
6	Pressure Relief Valves and Pressure Reducers	1
7	Pressure Switches and Hydraulic Servos	1
8	Flow Control and Directional Devices	1
9	Pneumatic Cylinders	0,5
10	Підбір матеріалів для реферату	0,5
	Всього:	9

1 семестр (МВ):

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	Accessories of a lathe.	1
2	CNC Lathes	1
3	CNC turret lathe	1
4	Vertical drilling grooving machine tool	1
5	Shaping machines	1
6	Milling machines	1
7	Designation and classification of milling machines	1
8	Quality standards of milling	1
9	Machining centers	0,5
10	Підбір матеріалів для реферату	0,5
	Всього:	9

1 семестр (МД):

Малашевська К. О. Англійська мова професійного спрямування: методичні вказівки до самостійної роботи для студентів 5 курсу Механіко-машинобудівного інституту [Текст] / Уклад.: Малашевська К. О., Лавриш Ю. Е. – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – 52 с.

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	Outdoor wood-fired boilers	1
2	Spray forming	1
3	Atomisation of molten metals	1
4	Spray formed microstructure	1
5	Arc welding	1
6	Gas metal arc welding	1
7	Metal transfer modes	1
8	Gas tungsten arc welding	1
9	Welding torch	0,5
10	Підбір матеріалів для реферату	0,5
	Всього:	9

1 семестр (МІ):

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-СТЬ Годин
1	Mechanics of Metal Cutting	1
2	Tap and Die	1
3	Tap	1
4	Machine Tapping	1
5	Threading Dies	1
6	Counterbore	1
7	Tool Materials	1
8	Broaching (Part 1)	1
9	Broaching (Part 2)	0,5
10	Підбір матеріалів для реферату	0,5
	Всього:	9

1 семестр (МЛ):

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	Application of Fiber Lasers to Rock and Earth Materials	1
2	Drilling with Laser Radiation	1
3	Light Beam Brazing	1
4	Laser Sintering of Composites	1
5	Welding with Combination of Two CO2 Lasers	1
6	Laws of Laser Radiation Absorption with Biological Bodies	1
7	Laser Stereolithography	1
8	Laser Beam Welding and Brazing in Automotive production	1
9	Laser Cutting on Basis of Diamond	0,5
10	Підбір матеріалів для реферату	0,5
	Всього:	9

1 семестр (МП):

Лавриш Ю. Е. Англійська мова професійного спрямування (поглиблено): Методичні вказівки до виконання самостійної роботи для студентів ОКР «спеціаліст» напряму підготовки 6.050501 «Прикладна механіка», спец. 8.05050101 «Динаміка та міцність машин» Механіко-

машинобудівного інституту. Частина I [Електронний ресурс] / Уклад.: Лавриш Ю. Е., Корбут О. Г. – К.: НТУУ «КПІ», 2013. – 97 с.

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	Materials and Contemporary Society	1
2	Development of Synthetic Fibers	1
3	Innovations in Materials Science	1
4	Material Turns Hard or Soft at the Touch of a Button	1
5	“Smart Concrete”	1
6	Self-Healing Concrete	1
7	Bio-Based Polymers	1
8	New Properties of Graphene	1
9	Atoms in Hard Metal	0,5
10	Підбір матеріалів для реферату	0,5
	Всього:	9

1 семестр (MT):

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	Design for manufacture and Computer-Aided Design	1
2	Flexible Manufacturing System	1
3	Design process in linked CAD/DFMA environment	1
4	Lean manufacturing	1
5	Synchronizing by Manufacturing Planning and Control (MPC) Techniques and Systems	1
6	Production Planning	1
7	Computer Aided Engineering	1
8	Manufacturing simulation	1
9	Industrial automation	0,5
10	Підбір матеріалів для реферату	0,5
	Всього:	9

1 семестр (МІВ):

№	Зміст Заняття	К-сть годин
1	Intellectual Property and Free Movement of Goods	1
2	Ownership of Intellectual Property Rights and Rights of Employees	1
3	Patent	1
4	Trade Marks	1
5	Copyright	1
6	Design Rights	1
7	Confidential Information	1
8	Intellectual Property License	1
9	Intellectual Property Rights Litigation	0,5
10	Підбір матеріалів для реферату	0,5
	Всього:	9

2 семестр (МА):

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	Hydraulic Machinery	1
2	Hydro pneumatics	1
3	Open and Closed Hydraulic Systems	1
4	Hydraulic Drilling and Pneumatic Drill	1
5	Multi-cylinder and Single-cylinder Pumps	1
6	Single-stroke and Double-stroke Pumps	1
7	Liquids and Fluids	1
8	Types of Valves	1
9	Hydraulic and Pneumatic Motors	0,5
10	Підготовка до заліку	0,5
	Всього:	9

2 семестр (МВ):

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	Bench-type planers	1
2	Beveling machines	1
3	Boring Machine	1
4	Broaching machines	1
5	Calibrated machine-tool automation	1
6	Chamfering machines	1
7	CNC Wood Routers	1
8	Coil processing equipment	1
9	Computer design of machine-tools	0,5
10	Підготовка до заліку	0,5
	Всього:	9

2 семестр (МД):

Галацин К. О. Англійська мова професійного спрямування (поглиблено): Методичні вказівки до виконання самостійної роботи для студентів ОКР «спеціаліст» напряму підготовки 6.050502 «Інженерна механіка» спеціальності 7.05050203 «Обладнання та технології пластичного формування конструкцій машинобудування» Механіко-машинобудівного інституту / Уклад.: К. О. Галацин, О. Г. Корбут. – К.: НТУУ «КПІ». – 2014. – 111 с.

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	Foundry	1
2	Heat Treatment	1
3	Induction Hardening	1
4	Carbon Steel	1
5	Types of Heat Treatments	1
6	Hot Working	1
7	Extrusion	1
8	Variations of Extrusion Equipment	1
9	Rolling (Metalworking)	0,5
10	Підготовка до заліку	0,5
	Всього:	9

2 семестр (МІ):

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	Cutting Tool Geometry (Part 1)	1
2	Cutting Tool Geometry (Part 2)	1
3	Failure Analysis	1
4	Mechanical Failure Modes	1
5	Heat Related Failure Modes	1
6	Thermal Cracking. Observation and Specification of Tool Life	1
7	Drilling	1
8	General Drill Classifications. Twist Drills	1
9	Common Types of Twist Drills	0,5
10	Підготовка до заліку	0,5
	Всього:	9

2 семестр (МЛ):

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	The Era of Laser Technologies	1
2	Laser Technologies in Materials Processing	1
3	Laser in Automobile Industry	1
4	Laser in Shipbuilding Industry	1
5	Modeling of Plasma Shielding Phenomena	1
6	Laser Welding Process with Deep Penetration	1
7	Laser Melt Injection of Alloying and Reinforcing Powders	1
8	Pipeline Welding	1
9	Laser Pumping	0,5
10	Підготовка до заліку	0,5
	Всього:	9

2 семестр (МП):

Лавриш Ю. Е. Англійська мова професійного спрямування (поглиблено): Методичні вказівки до виконання самостійної роботи для студентів ОКР «спеціаліст» напряму підготовки 6.050501 «Прикладна механіка», спец. 8.05050101 «Динаміка та міцність машин» Механіко-

машинобудівного інституту. Частина II [Електронний ресурс] / Уклад.: Лавриш Ю. Е., Корбут О. Г. – К.: НТУУ «КПІ», 2013. – 97 с.

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	New Super-Hard Material	1
2	Hidden Symmetries in Nature	1
3	Creep	1
4	Comparing and Choosing Composite Materials	1
5	Viscoelasticity	1
6	Fatigue and Fracture Mechanics	1
7	Unexpected Properties of Superconducting Material	1
8	Strong, Tough and Now Cheap	1
9	Self-Strengthening Nanocomposite	0,5
10	Підготовка до заліку	0,5
	Всього:	9

2 семестр (MT):

№	Теми, що виносяться на самостійне опрацювання	К-сть годин
1	E-manufacturing	1
2	Machining operations	1
3	Abrasive machining	1
4	Computer numerical control	1
5	Industrial robots	1
6	Manufacturing cell	1
7	Workplace safety	1
8	Pollution prevention	1
9	Project management in manufacturing	0,5
10	Підготовка до заліку	0,5
	Всього:	9

2 семестр (МІВ):

№	Зміст заняття	К-сть годин
1	Protection for ideas	1
2	Sources of Intellectual Property Law	1
3	Basic Format to Intellectual Property Issues	1
4	Justifications	1
5	The Proprietary Right	1
6	Patent Licenses	1
7	Patentable Inventions	1
8	Infringement, Validity and Revocation	1
9	Breach of Confidence	0,5
10	Підготовка до заліку	0,5
	Всього:	9

6. Рекомендовані індивідуальні завдання

Форми завдань, які пропонуються для індивідуального опрацювання навчального матеріалу, – реферат і переклад патентів, читання додаткових наукових текстів з фаху, участь у конференціях іноземною мовою, участь у проектах з іноземної мови, укладання мовного портфелю, укладання лексичного мінімуму, написання анотацій статей, пояснювальних записок до дипломних робіт тощо.

Написання рефератів:

Мета реферату (1 семестр):

- 1) формування навичок письмового перекладу;
- 2) розвиток умінь працювати з електронними словниками та отримувати необхідну іншомовну інформації.

Форми завдань, які пропонуються для індивідуального опрацювання навчального матеріалу – переклади на замовлення профілюючих кафедр. Мета: формування навичок письмового перекладу та отримання нової професійно орієнтованої інформації.

Метою підготовки індивідуальних завдань є дослідження друкованої іншомовної автентичної літератури та пошук/опрацювання джерел у мережі Інтернет з метою отримання певної інформації за спеціальністю, яка вивчається.

Реалізацією індивідуального завдання є підготовка реферату та його презентація на заняттях.

Теми рефератів

1 семестр (МА)	1 семестр (МВ)
1. Brake Systems for Vehicles 2. Hydraulic Machinery 3. Structure and Functions of the Pump 4. Multi-cylinder and Single-cylinder Pumps 5. Single-stroke and Double-stroke Pumps 6. Multi-flow and Single-entry Pumps 7. Open and Closed Hydraulic Systems 8. Force and Torque Multiplication 9. Hydraulic Drilling and Pneumatic Drill 10. Hydrometallurgy 11. Gear and Plate Pumps 12. Spiral and Velocity Pumps 13. Nail Gun and Jackhammer 14. Hydraulics and Pneumatics 15. Different kinds of Hydraulic Fluids 16. Hydraulic Laws and Processes 17. The Role of Hydraulics Today 18. Hydraulics in the Service of Man 19. Future of Hydraulics 20. Future of Pneumatics	1. Screw machines 2. Seaming machines 3. Shapers 4. Shearing machines 5. Sheet and plate working machines 6. Slotting machine tools 7. Tapping machines 8. Technological novelties in machine tool building 9. the best machine-tool 10. Threaded fasteners 11. Tools and machines 12. Tube-bending tools 13. Turning machines 14. Vertical machine centers 15. Waterjet cutting machines 16. Welding machine 17. Welding processes 18. Wire forming machines 19. Woodworking machinery 20. Combined drawing machines

1 семестр (МІІ)	1 семестр (МІ)
1. Boilers 2. Spray forming 3. Atomisation of molten metals 4. Arc welding 5. The electrical energy 6. Shielded metal arc welding 7. Gas metal arc welding 8. Metal transfer modes 9. Gas tungsten arc welding 10. Welding torch 11. Air cooling systems 12. Low-current operations 13. Direct current 14. Filler metals 15. Types of flame 16. The neutral flame 17. A carbonizing flame	1. Types of drill bits 2. Main types of modern lathes 3. Cutting tools 4. Rotary cutting tools 5. Linear cutting tools 6. Non-grinding cutting tools 7. Patterns of knife blades 8. Treatment of metals 9. Kinds of diamond tools 10. Diamond electroplated tools 11. pattern welding 12. Types of steel 13. Types of drill bits 14. Tool materials 15. Unstable materials 16. Stable materials 17. Properties of materials

18. Welding techniques 19. The oxidizing flame 20. Open-die forging	18. Cast cobalt alloys 19. Diamond grinding of pavement 20. Cutting with or without water
---	---

1 семестр (МJI)	1 семестр (MII)
1. Laser Technologies in Welding 2. Laser Surface Alloying of Titanium and Titanium Alloys 3. Hybrid Laser-Microplasma Alloying 4. Laser Joining Techniques in Electronic Production 5. Using Laser to Create Metallurgical Stress 6. Direct Laser Sintering of Metal Powders 7. Laser Treatment of Pyrolytic Graphite Grids 8. Influence of Laser Treatment on Structure and Properties of Plasma Ceramic coatings 9. Laser Hybrid Welding of Aluminium Alloys 10. Development of Technology for Multipase Laser and Laser-Arc Welding of Carbon steel 11. Basics and Applications of Laser GMA Hybrid Welding 12. Deep Penetration of High-power CW CO ₂ Laser Beam into Liquids 13. Mechanism of Cavity and Weld pool Formation in Laser Welding 14. Controlled Deformation of Sheet Metal with Dual Beam Laser Heating 15. Research on Laser Remanufacturing of Steam Turbine Blades 16. Technological Peculiarities of Hybrid Laser Plasma and Plasma Spraying 17. Technology for Electric Fusion Welding of Metals and Allays 18. Hardening and Alloying of Machinery by Laser Beam 19. Laser Surfacing of Powder Materials 20. Laser Safety	1. Tensile strength of materials 2. Types of loadings 3. Elasticity of materials 4. Plasticity of materials 5. Plastic deformation in solids 6. Plasticity of materials 7. Fracture toughness 8. Specific strength of materials 9. Stress-strain relationships 10. Types of shocks in electronic products 11. Creep of materials 12. Deformation theory 13. Strain tensor 14. Bending 15. Characteristics of fatigue 16. Shear strain 17. Finite strain theory 18. Stress measures 19. Infinitesimal strain theory 20. Plasticity and elasticity of materials

1 семестр (MT)	1 семестр (MIB)
1. Design for manufacture and computer-aided design 2. Computer-aided manufacturing 3. Flexible manufacturing system 4. Flexible manufacturing cell 5. Design process in linked cad/dfma environment 6. Lean manufacturing 7. Synchronizing by manufacturing planning and control (mpc) techniques and systems 8. Production planning 9. Computer-aided engineering 10. Manufacturing simulation 11. Industrial automation 12. Chip processing and filtration 13. Automated assembly system 14. Ergonomics 15. Work cell design 16. Direct numerical control 17. Planning and scheduling 18. Design for sheet metalworking 19. Machine tool design on flexible machining centers Design for high-speed automatic assembly and robot assembly	1. Intellectual property rights for engineers. 2. Types of copyright. 3. Marking of copyright. 4. Ownership and duration of copyright. 5. Paternity right. 6. Integrity right. 7. False attribution right and privacy right. 8. Misuse of moral rights. 9. Copyright use and misuse. 10. Exceptions to copyright infringement – fair dealing. 11. Types of copyright piracy. 12. Copyright licenses. 13. The Berne Convention. 14. Trade-related aspects of intellectual property rights. 15. WIPO Copyright Treaty. 16. Technical copyright. 17. Copyleft licenses. 18. Copyright internationally-general and non-technical works. 19. The owner of rights in the design. 20. Transfer of intellectual ownership.

1 семестр (BJI)	
1. UAV (Unmanned aerial vehicle) 2. Aerodynamic forces 3. Satellite radio navigation 4. Noninertial GPS multisensory navigation systems 5. Dead-reckoning navigation systems 6. Categories of navigation 7. Navigation sensors 8. MEMS inertial sensors 9. Flight simulator 10. Boundary layers 11. Inertial navigation and its military applications 12. Flying Management System	

13. Basic forms of navigation 14. Definition of streamlines 15. Delta wing 16. Variable-pitch propeller 17. Airframe of airplane and helicopter 18. Unmanned Aerial Vehicles 19. Swept wing 20. Loran-C navigation system	
--	--

7. Контрольні роботи

Контроль є невід'ємною складовою навчання іншомовного професійно спрямованого та наукового спілкування і проводиться з метою оцінки навчальних досягнень студентів в оволодінні компетентностями з іноземної мови, визначеними в програмі, оцінки ефективності освітнього процесу та підвищення мотивації до навчання.

Програмою курсу передбачено:

- початкове тестування на першому занятті кожного семестру;
- тест поточного контролю (1, 2 семестри);
- тест підсумкового контролю в кінці кожного семестру;
- залік в кінці 2 семестру.

Діагностика успішності навчання проводиться відповідно до робочої навчальної програми.

8. Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Критерії оцінювання результатів навчання та умови допуску до семестрової атестації РСО додаються.

9. Методичні рекомендації

Робочу навчальну програму укладено з урахуванням галузі знань (13 Механічна інженерія), спеціальності (131 Прикладна механіка, 133 Галузеве машинобудування, 134 Авіаційна та ракетно-космічна галузь, 173 Авіоніка), освітнього ступеня («магістр») та відповідного рівня володіння іноземною мовою студентів Механіко-машинобудівного інституту.

Методичні рекомендації з визначення методики навчання іншомовного наукового спілкування, рекомендації щодо забезпечення

наочності практичних занять, застосування новітніх технологій навчання, використання методичних прийомів і засобів.

Загальний методичний підхід до викладання навчальної дисципліни «Практикум з іншомовного наукового спілкування» можна визначити як професійно орієнтований, у центрі якої знаходиться студент – суб'єкт навчання і майбутній науковець.

Основною методикою викладання є комунікативна методика, яка передбачає навчання іноземної мови як вмінню і засобу спілкування в академічному та професійному середовищах з використанням автентичних професійно орієнтованих матеріалів. У процесі навчання застосовуються парні та групові форми роботи. Використовується робота за схемами: викладач-студент, викладач-група, студент-студент, фронтальна та індивідуальна робота тощо. Залежно від комунікативних завдань і цілей викладачі кафедри розробляють роздатковий матеріал та використовують сучасні інноваційні технології. З метою поглиблення вивчення навчального матеріалу та інтенсифікації освітнього процесу викладачами кафедри розробляються методичні вказівки (до практичних занять, до самостійної роботи тощо).

Діяльнісний характер навчання вимагає активного залучення студентів до процесу навчання, зосередженості на вправах та завданнях, які потребують для їх виконання здійснення активних практичних дій. Робота з оволодіння конкретними мовними засобами повинна цілеспрямовано переходити в оволодіння мовленнєвими діями, спрямованими на вирішення професійно орієнтованих комунікативних завдань, забезпечувати мовленнєву взаємодію студентів в академічному та професійному середовищах.

Отже, методика викладання навчальної дисципліни є особистісно і професійно орієнтованою: весь освітній процес орієнтовано на розвиток студента, як майбутнього науковця, фахівця і особистості.

10. Рекомендована література

10.1. Базова

1. Ільченко О. М. The language of Science: Semantics, Pragmatics. Translation. – Англійська мова для науки. Семантика. Прагматика. Переклад: Підручник. Для студентів вищих навчальних закладів і науковців / Ольга Ільченко. – К.: НВП “Видавництво “Наукова думка” НАН України”, 2009. – 288 с.

2. Bonamy D. Technical English 4. Course book / David Bonamy. – Pearson Education Limited, 2011. – 127 p.
3. Jacques C. Technical English 4. Workbook / C. Jacques. – Pearson Education Limited, 2011. – 80 p.
4. Badecka-Kozikowska M. English for students of electronics and telecommunications / Monika Badecka-Kozikowska. – Gdansk.: Wydawnictwo Politechniki Gdanskiej. – 2015. – 130 p.

10.2. Допоміжна

1. Англійська мова для науковців: Термінологічний словник-тренажер [Електронний ресурс]: дистанційний курс до самостійної роботи студентів 5-го курсу ФАКС / С. В. Вадаська, Н. Ю. Дроздович. – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – Режим доступу до курсу: <http://moodle.udec.ntu-kpi.kiev.ua/moodle/course/view.php?id=294>
2. Корбут О. Г. Англійська мова для науковців: методичні рекомендації до виконання самостійної роботи для студентів V курсу напряму підготовки 8.090209 «Інженерна механіка» спеціальності «Гідравлічні і пневматичні машини» Механіко-машинобудівного інституту / Уклад.: О. Г. Корбут, Є. С. Крюкова. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – 60 с.
3. Корсун Г. О. Англо-українсько-російський словник термінів та визначень / Г. О. Корсун, К. І. Бондаренко. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 84 с.
4. Лавриш Ю. Е. Англійська мова професійного спрямування (поглиблено): Методичні вказівки до виконання самостійної роботи для студентів ОКР «спеціаліст» напряму підготовки 6.050501 «Прикладна механіка», спец. 8.05050101 «Динаміка та міцність машин» Механіко-машинобудівного інституту. Частина I [Електронний ресурс] / Уклад.: Лавриш Ю. Е., Корбут О. Г. – К.: НТУУ «КПІ», 2013. – 97 с.
5. Малашевська К. О. Методичні рекомендації з дисципліни “Англійська мова професійного спрямування” до самостійної роботи студентів V курсу механіко-машинобудівного інституту / Уклад.: Малашевська К. О., Лавриш Ю. Е. – К.: НТУУ “КПІ”, 2010. – 52 с.
6. Ставицька І. В. [Електронний ресурс]: Мультимедійний навчальний курс «Англійська мова для магістрантів машинобудівних спеціальностей» для студентів 5 курсу Механіко-машинобудівного інституту / І. В. Ставицька. – К.: НТУУ «КПІ», 2013. –

Режим доступу до курсу: <http://moodle.udec.ntu-kpi.kiev.ua/moodle/course/view.php?id=519>.

7. Brieger N. Technical English: Vocabulary and Grammar / N. Brieger, A. Pohl. – Oxford : Summer Publishing, 2001. – 148 p. Режим доступу: <http://moodle.udec.ntu-kpi.kiev.ua/moodle/course/view.php?id=294>
8. Tamzen A. Cambridge English for scientists / Amer Tamzen. – Cambridge University Press, 2011. – 128 p.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Східноєвропейський національний університет імені Лесі
Українки**

Кафедра прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації,
проф. Гаврилюк С. В. _____

Протокол № __ від _____ 2018 р.

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

Педагогіка і методика викладання іноземної мови

підготовки бакалавра

напряму підготовки 6.020303 Філологія (прикладна лінгвістика)

Луцьк – 2017

Програма навчальної дисципліни «Педагогіка і методика викладання іноземної мови» підготовки бакалаврів, напрям підготовки 6.020303 Філологія «Прикладна лінгвістика».
«15» грудня, 2017 р. – 9 с.

Розробник: канд. пед. наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Хом'як А. П.

Рецензент: канд. пед. наук, доцент кафедри практики англійської мови Лісінська Т. Ю.

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри прикладної лінгвістики

протокол № 7 від 19.12.2017 р.

Завідувач кафедри: _____ (Біскуб І. П.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету іноземної філології

протокол № 5 від 21.12.2017 р.

Голова науково-методичної комісії факультету _____ (Павлюк А. Б.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

протокол № ____ від ____ . ____ . 2018 р.

© Хом'як А. П., 2017

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Найменування показників	Спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	напря́м підготовки 6.020303 Філологія (прикладна лінгвістика) бакалаври	Нормативна
Кількість годин / кредитів 180 / 6		Рік навчання 3
ІНДЗ: немає		Семестр 6
		Лекції 44 год.
		Семінари 34 год.
		Самостійна робота 92 год.
		Консультації 10 год.
		Форма контролю: іспит

Таблиця 2

Найменування показників	Спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	напря́м підготовки 6.020303 Філологія (прикладна лінгвістика) бакалаври	Нормативна
Кількість годин / кредитів 180 / 6		Рік навчання 3
		Семестр 6
ІНДЗ: немає		Лекції 22 год.
		Семінари 16 год.
		Самостійна робота 120 год.
		Консультації 22 год.
		Форма контролю: іспит

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Метою викладання навчальної дисципліни “Педагогіка і методика викладання іноземної мови” є узагальнення накопиченого у вітчизняній та зарубіжній педагогіці та методиці навчання іноземних мов досвіду викладання англійської мови в закладах освіти, аналіз ключових теоретичних питань, які висуває практика викладання, а також можливі напрями їх вирішення.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Педагогіка і методика викладання іноземної мови” є:

- показати головні компоненти педагогічної теорії сучасного навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах, і на цій основі навчити студентів використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;
- ознайомити студентів з сучасними тенденціями вітчизняної та зарубіжної педагогіки та методики викладання іноземних мов;
- розкрити суть складових частин і засобів сучасної методики як науки; спрямувати студентів на творчий пошук під час практичної педагогічної діяльності в закладах освіти;
- сформувати у студентів професійно-методичні вміння, необхідні для плідної педагогічної роботи в закладах освіти;
- залучити майбутніх учителів до опрацювання спеціальної науково-методичної літератури, що має стати джерелом постійної роботи над собою з метою підвищення рівня професійної кваліфікації.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

До кінця навчання студенти будуть компетентними з таких питань:

- володіння основами теорії формування комунікативної компетенції особистості;
- реалізація комунікативно-навчальної функції, яка складається з інформаційного, мотиваційно-стимулюючого і контрольно-корегуючого компонентів (кваліфіковане застосування сучасних принципів, методів, прийомів і засобів навчання іншомовного спілкування);
- реалізація виховної функції (вирішення завдання морального, культурно-естетичного, трудового виховання учнів засобами іноземної мови з урахуванням особливостей ступеня навчання);

– реалізація розвиваючої функції (прогнозування шляхів формування і розвитку інтелектуальної та емоційної сфер особистості учня, його пізнавальних і розумових здібностей у процесі оволодіння іншомовним мовленням);

– реалізація освітньої функції (допомога учням в оволодінні вміннями вчитися, розширення власного світогляду, пізнання себе та іншої системи понять, через яку можуть усвідомлюватися інші явища).

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна складається з двох змістових модулів, які визначаються метою та змістом програми і відповідають кількості кредитів, передбачених навчальним планом на вивчення дисципліни протягом семестру.

Структура навчальної дисципліни подається у Таблиці 3 для денної форми навчання і Таблиці 4 для заочної форми навчання).

Таблиця 3

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Пр.	Сам. роб.	Конс.
Змістовий модуль 1. BASIC PRINCIPLES OF PEDAGOGY AND METHODOLOGY					
Тема 1. Methodology as a discipline. Its links with other sciences. The objectives of teaching.		4	3	10	1
Тема 2. Tasks of teaching. Methods of teaching. Language skills. Reading and listening material.		6	4	10	1
Тема 3. Teaching pronunciation. Teaching vocabulary. Teaching grammar. Assessment at language classes.		6	5	12	1
Тема 4. Productive and receptive skills. Activities for language learning and types of teaching.		6	5	14	2
Разом за змістовим модулем 1		22	17	46	5
Змістовий модуль 2. PLANNING LANGUAGE CLASSES					
Тема 1. Introducing a new language. Communicative competence.		4	3	12	1

Тема 2. The structure of the lesson. Lesson plan outline. Classroom climate.		6	4	14	2
Тема 3. Use of training aids at language classes. Teaching means. National English Language Curriculum.		6	5	10	1
Тема 4. Types of context. Classroom management. Forms of teaching.		6	5	10	1
Разом за змістовим модулем 2		22	17	46	5
Всього годин:	180	44	34	92	10

Таблиця 4

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Пр.	Сам. роб.	Конс.
Змістовий модуль 1. BASIC PRINCIPLES OF PEDAGOGY AND METHODOLOGY					
Тема 1. Methodology as a discipline. Its links with other sciences. The objectives of teaching.		2	2	15	2
Тема 2. Tasks of teaching. Methods of teaching. Language skills. Reading and listening material.		2	2	15	2
Тема 3. Teaching pronunciation. Teaching vocabulary. Teaching grammar. Assessment at language classes.		3	2	15	3
Тема 4. Productive and receptive skills. Activities for language learning and types of teaching.		3	2	15	3
Разом за змістовим модулем 1		10	8	60	10
Змістовий модуль 2. PLANNING LANGUAGE CLASSES					
Тема 1. Introducing a new language. Communicative competence.		2	2	15	3
Тема 2. The structure of the lesson. Lesson plan outline. Classroom climate.		4	2	15	4

Тема 3. Use of training aids at language classes. Teaching means. National English Language Curriculum.		3	2	15	3
Тема 4. Types of context. Classroom management. Forms of teaching.		3	2	15	2
Разом за змістовим модулем 2		12	8	60	12
Всього годин:	180	22	16	120	22

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

На самостійне опрацювання з подальшим обговоренням під час консультацій пропонуються наступні реферати-проекти:

Teaching Language Through Content.
Computer-Assisted Language Teaching and Learning.
Academic Reading.
Experiential Language Learning.
English for Specific Purposes: Its History and Contributions.
Language Teaching Approaches: An Overview.
A Cognitive Approach to Content-Based Instruction.
The Personal Interview: a Dynamic Teaching Device.

6. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Alternatives to methods.
2. Audio-visual training aids.
3. Use of board at language classes.
4. Classroom management.
5. Communicative competence.
6. Context and its types.
7. Error correction.
8. A model for introducing a new language.
9. Waldorf education.
10. Methodology and Psychology.
11. Methods of foreign language teaching: audio-lingualism.

12. Methods of foreign language teaching: community language learning.
13. Methods of foreign language teaching: silent way.
14. Methods of foreign language teaching: suggestopedia.
15. Methods of foreign language teaching: the communicative approach.
16. Methods of foreign language teaching: the direct method.
17. Methods of foreign language teaching: the grammar-translation method.
18. Methods of foreign language teaching: the TPR method.
19. Methods of foreign language teaching: the Callan method.
20. The importance of student motivation.
21. Multiple intelligence.
22. The effect of different seating arrangements.
23. Learners' types.
24. Pair and group work.
25. Planning language classes.
26. Principles of foreign language teaching.
27. Project work.
28. Teaching the culture along with the language.
29. Translation in teaching a foreign language.
30. Teacher skills.
31. Teaching grammar.
32. Teaching large classes.
33. Home schooling.
34. Teaching pronunciation.
35. Techniques for teaching grammar.
36. Techniques for teaching vocabulary.
37. Techniques in testing.
38. The structure of the lesson.
39. Flipped classroom.
40. Types of tests.
41. Use of English at language classes.
42. Using online resources.
43. Working with parents, teachers and administrators.
44. What stops children from learning.
45. Using video and sound effects in language learning.
46. Improvisation as a special technique.
47. The use of media in language teaching.
48. Productive types of speech activities.
49. Language laboratory.

50. Didactic principles of teaching English.
51. Educational technologies.
52. Age-appropriate strategies.
53. Assessment at language classes
54. Correction techniques.
55. Dealing with mistakes.
56. Disruptive behaviour.
57. Teaching dialogues.
58. Teaching students with special needs.
59. Independent work and extracurricular activities.
60. Dictation in teaching English.
61. Lesson plan outline.
62. Linguistic principles of teaching English.
63. Literature and language teaching.
64. Methodology and its links with other disciplines.
65. Methodology and Linguistics.
66. Methodology as a scholarly discipline.
67. Psychological principles of teaching English.
68. Receptive types of speech activities.
69. School etiquette.
70. Syllabus and curriculum in language teaching.
71. The Common European Framework of Reference for Languages.
72. The system of teaching means.
73. Ukrainian grading system.
74. Ukrainian system of education.
75. Methodological principles of foreign language teaching.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Поточне тестування має на меті перевірку рівня знань студента при виконанні різного виду завдань. При вивченні курсу “Педагогіка і методика викладання іноземної мови” студент виконує такі види робіт: вивчення теоретичного та практичного матеріалу (на лекційних, практичних заняттях та самостійно), написання екзаменаційного тесту.

Відсутність студента на екзаменаційній роботі оцінюється у «0» балів. Повторне написання екзаменаційної роботи можливе лише за наявності офіційного документу, який засвідчує поважність причини відсутності студента.

Рівень знань студента оцінюється в балах, фіксується в журналі після вивчення змістового модуля. Підсумкова оцінка за національною шкалою за семестр заноситься в заліково-екзаменаційну відомість.

Усі види навчальної діяльності студента оцінюються певною кількістю балів. Підсумковий контроль здійснюється у формі іспиту. Сумарна кількість балів, яку студент отримує при засвоєнні курсу визначає його підсумкову оцінку, яка відповідає шкалі оцінювання для екзамену.

Дисципліна складається з двох змістових модулів та її вивчення не передбачає виконання ІНДЗ. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. поточне оцінювання (максимум 40 балів);
2. екзаменаційний тест (максимум 30 балів) та усний екзамен (максимум 30 балів).

Таблиця 5

Поточний контроль		Підсумковий контроль		Загальна кількість балів
(мах – 40 балів)		(мах – 60 балів)		
Модуль 1		Модуль 2		
ЗМ 1	ЗМ 2	екзаменаційний тест	усна відповідь	100
		30	30	
20	20			

Таблиця 6

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90–100	Відмінно	Зараховано
82–89	Дуже добре	
75–81	Добре	
67–74	Задовільно	
60–66	Достатньо	
1–59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бех П. О., Биркун Л. В. Концепція викладання іноземних мов в Україні / П. О. Бех, Л. В. Биркун. // Іноземні мови. – 1996. – № 2. – С. 3–8.
2. Гапонова С. В. Сучасні методи викладання іноземних мов за рубежом / С. В. Гапонова // Іноземні мови. – 1998. – № 1. – С. 24–31.
3. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови // Перекл. та адаптація Л. В. Биркун. – Oxford : Oxford Univ. Press, 1998. – 48 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. Морська Л. І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов: Навчальний посібник / Л. І. Морська. – Тернопіль: Астон, 2008. – 256 с.
6. Морська Л. І. Методична система підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у навчанні учнів. Монографія / Л. І. Морська. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – 243 с.
7. Морська Л. І. Теоретико-методичні основи розробки та застосування комп'ютерного педагогічного тесту. Монографія / Л. І. Морська. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2006. – 160 с.
8. Олійник Т. І. Рольова гра у навчанні англійської мови / Т. І. Олійник. – К. : Освіта, 1992. – 127 с.
9. Andrew D. Cohen. Strategies in learning and using a second language. Harlow, Essex: Longman, 1998, 295 p.
10. Andreou, G., Vlachos, F. and Andreou E. (2005) Affecting factors in second language learning. *Journal of Psycholinguistic Research*, Vol. 34, No. 5, 429–438.
11. David Nunan. Research methods in language learning. New York: Cambridge University Press, 1992, 264 p.
12. Diane Larsen-Freeman. Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford University Press, 1986, 142 p.
13. H. Douglas Brown. Strategies for Success: A Practical Guide to Learning English. White Plains, NY: Longman, 2001, 80 p.
14. Jack C. Richards. Curriculum Development in Language Teaching. Cambridge University Press. 1995 p.

15. Jana Echevarria, Anne Graves. Sheltered Content Instruction: Teaching English Language Learners with Diverse Abilities. Pearson; 3 edition. 2006, 208 p.
16. James J. Asher. Learning another language through actions. Expanded 7th edition, 2012, 378 p.
17. Jeremy Harmer. The Practice of English Language Teaching. New Edition. Longman, 1993, 296 p.
18. Krashen, S. The “fundamental pedagogical principle in second language teaching”. *Studia Linguistica*, 1981, 35, 5–70 p.
19. Marianne Celce-Murcia. Teaching English as a Second or Foreign Language. Second Edition. Heinle & Heinle Publishers, 1991, 567 p.
20. Michael Pressley. Cognitive Strategy Instruction That Really Improves Children’s Academic Performance. Brookline Books, U.S.; 2nd Revised edition. 1995, 263 p.
21. M. Poluzhyn, I. Andrusyak. Lecture Notes on Methodology of Foreign Language Teaching. Uzhhorod, 2004, 237 p.
22. Patsy M. Lightbown, Nina Spada. How Languages Are Learned. Oxford University Press, 1998, 135 p.
23. Seifert T. S. Easy TEFL Guide to Teaching English as a Foreign Language. CreateSpace Independent Publishing Platform. 2015, 242 p.
24. Richard A. Murphy. From Practice to Performance. A Manual of Teacher Training Workshop Activities. Volume One. 1995, 148 p.
25. Sharon Hilles. Techniques and Resources in Teaching Grammar. Oxford University Press, 1988, 189 p.
26. Graddol, D. (2006) English Next. London: the British Council. <http://www.britishcouncil.org/files/documents/learning-research-english-next.pdf>
27. Education, Audiovisual and Culture Agency (EACE) (2012). *Key Data on Teaching Languages in Europe*. http://eacea.ec.europa.eu/resources/eurydice/pdf/0_integral/095EN.pdf
28. Vatican City (2008) Henry VIII letter to Ann Boleyn. http://www.ibiblio.org/expo/vatican.exhibit/exhibit/a-vatican_lib/images/vlib06.jpg. Consulted January 2008.
29. US Census Bureau (2003) http://www.census.gov/Press-Release/www/releases/archives/census_2000/001406.html
30. McGaskill, M.K. (1990) Grammar, Punctuation, and Capitalization. Washington, DC: NASA <http://ntrs.nasa.gov/archive/nasa/casi.ntrs.nasa.gov/19900017394.pdf>

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Навчально-методичне видання

Галацин Катерина Олександрівна
Хом'як Алла Петрівна

**Інтерактивні технології формування
комунікативної культури майбутніх фахівців
у процесі вивчення англійської мови**

Навчально-методичний посібник

Друкується в авторській редакції
Верстка І. С. Савицької

Формат 60×84 1/16. Обсяг 9,3 ум. друк. арк., 8,93 обл.-вид. арк.

Наклад 300 пр. Зам. 64. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк

(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65).

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України ДК № 4607
від 30.08.2013 р.